

296948

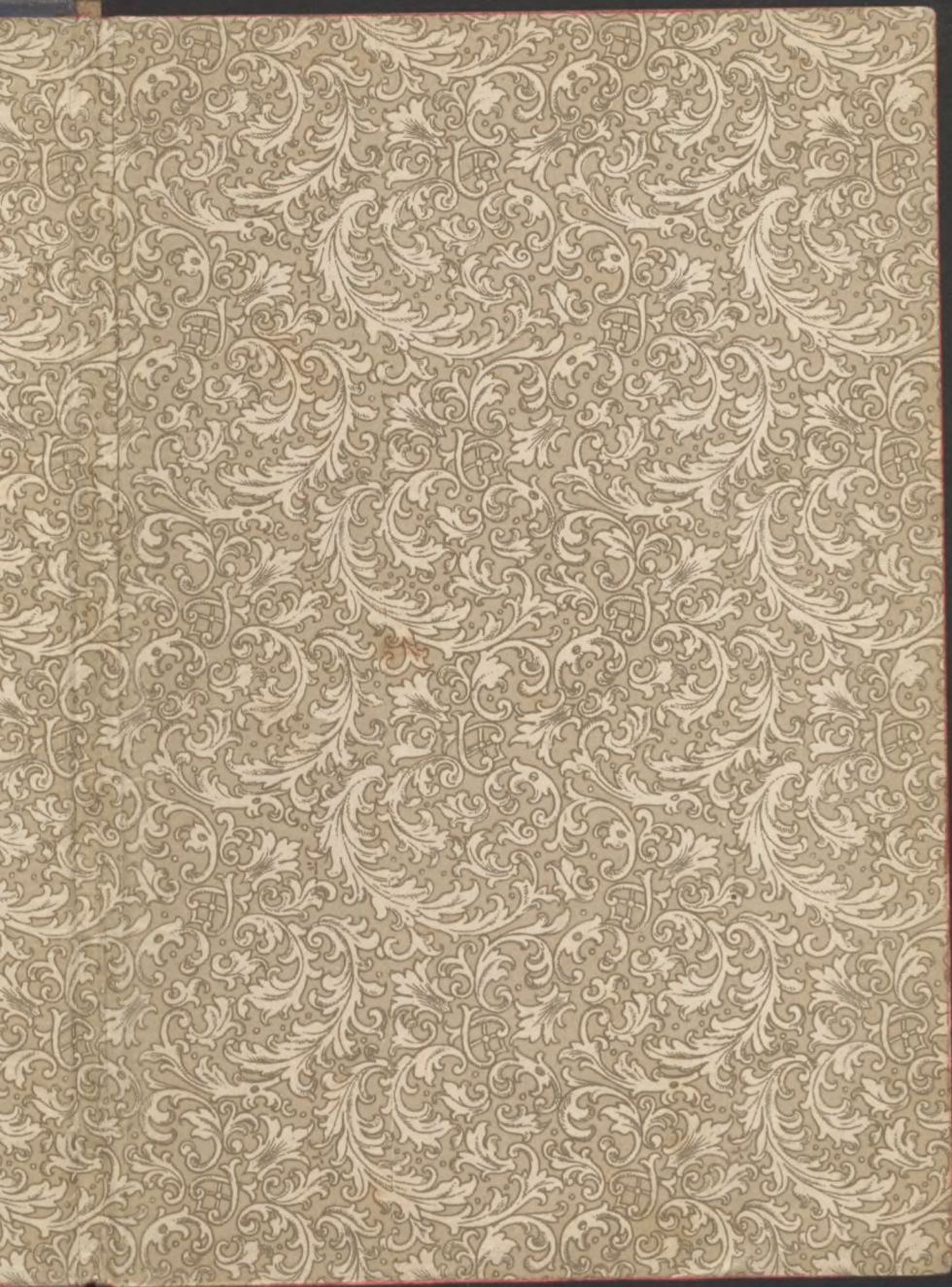
Görkeg Ferenc

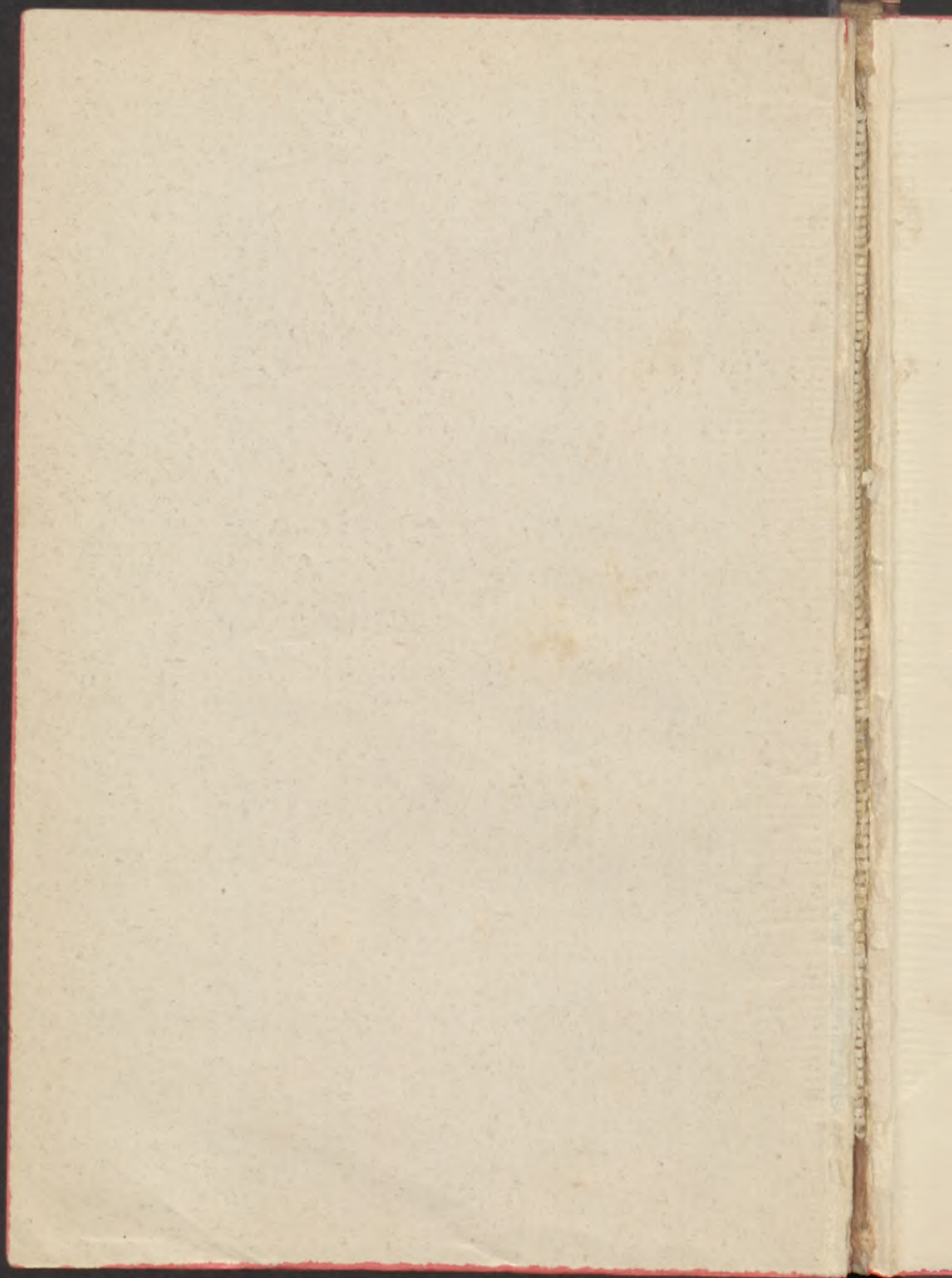
Ég

Leány Förlénele

Magyar Könyvtár, Budapest

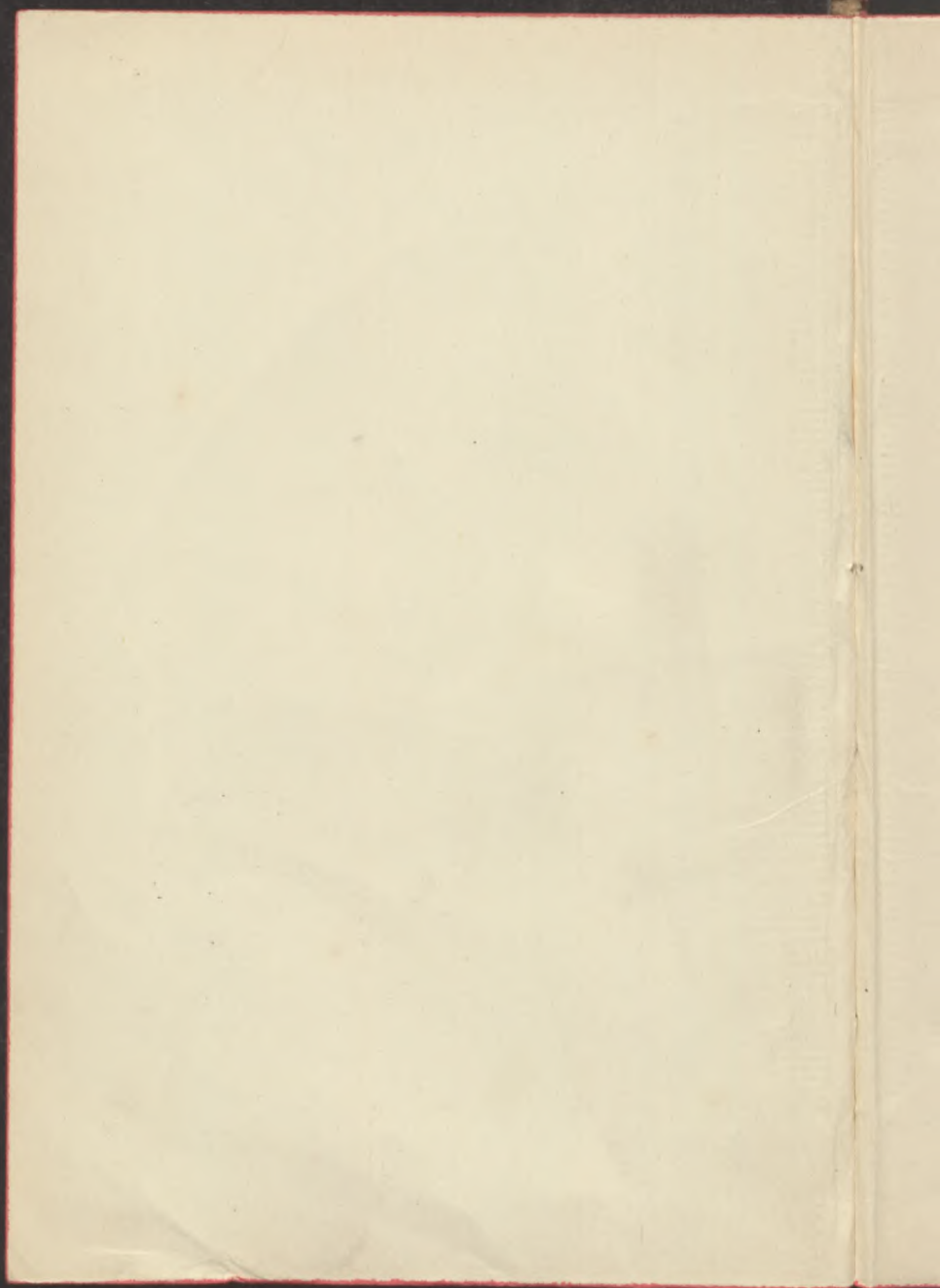

141

7

B3

Egy leány története

Draskovich Gyusztáv.

Egy leány története

ELBESZÉLÉS

írta

HERCZEG FERENC

Budapest, 1899

Singer és Wolfner kiadása

Andrássy-út 10.

Harmadik ezer.

296948

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR	
13	Növekedéskönyv
1956 év	3210 SZ

Rigler József Ede papírneműgyár r.-t. nyomdája.

Egy kisvárosi ház túlfűtött szalonja
Rikító színű kárpitok, melyeken egy virág-
bokréta mintája ismétlődik számtalan változat-
ban. A szekrény tetején (mert az is van a
szalonban,) szép sorjába állított befőttes üve-
gek láthatók. A kereveteket vászonnal vonták
be, alkalmasint a szövet kimélése céljából.

Ebben a szobában, a melynek nagy álló-
tükre elé két karos gyertyatartót tettek a
földre, öltözködik Mariska kisasszony. Nem is
öltözködik, csak kellene neki öltözködni. A leány
már tíz perc óta ott ül a nagy tükör előtt,
összszekulcsolt két kezébe fogva a térdét. Nem
a maga képemását nézi, (huszonhárom esztendő
óta elég alkalma volt abban gyönyörködni,
négy-öt esztendő óta pedig különben sem
ment végbe rajta semmi különösebb változás,) hanem a kék füstöt bámulja, mely az ajkai
közt égő cigarettából kavarog.

Báli díszének alkotó részei ott heverték
szanaszét a székeken, részben pedig ott függtek
a tükör sarkán. A leány bolyhos kendővel

takarta le a meztelen vállát, különben pedig fésületlen és meglehetősen lompos volt. A mint ott ült, egykedvűen cigarettázva, semmivel sem emlékeztetett azokra az édeskés genre-képekre, melyek az első báljára készülő leány kedves izgalmát ábrázolják. Nem is volt ez Mariska első bálja. Bálozott ő már Budapesten és Bécsben is, tánczott ő már aranyozott stukkós báli termek parkettjén épp úgy, mint vidéki nagyvendéglők festett padlóján, — édes izgalmat azonban nem érzett élete legelső bálja előtt sem, a mely első báljának emlékeit egyébként arra sem érdemesítette, hogy megőrizze azokat.

Ezután a — megengedem, hogy legkevésbé sem *hangulatos* bevezetés után — kissé váratlan lesz az a kijelentésem, hogy Mariska kisasszony nem volt rút leány, sőt ellenkezőleg...

Jónövésű, magas, előkelően vékony leány volt. Hogy tovább részletezzem: a haja szőke és igen erős, az arca, a szája és álla meg éppenséggel bájos metszésű. Az arcán azonban állandóan valami hanyag nyugalom, gyakran türelmetlen kicsinylés kifejezése látszik, szürke, tiszta szeme pedig józan és hűvös. Talán ez az oka, hogy idegen emberek — főleg keres-

kedők — már évek óta nagyságos asszonynak szólítják a leányt.

Most azonban hadd mondok el, hogy ki ez a Mariska kisasszony tulajdonképpen.

Az édesanyját, egy polyák grófnőt, sohasem ismerte, az édesatyja pedig a híres Atalay generális volt. Ugyanaz az Atalay, a ki hadnagy korától kezdve egészen ezredes koráig mindig tudott magáról beszéltetni; eleintén hadikalandjaival, békésebb időkben pedig párbajaival, lovas bravúrjaival és esztelen költekezésével. Hódító külsejű és hóhortos eszű ember volt az öreg — a ki egyébként történetünk idejében még erősen tiltakozott az öreg jelző ellen — férfiakkal szemben elbűvölően szeretetreméltó, nőkkel szemben elragadóan szemtelen, egyébként pedig generális korában is szakasztott olyan feneketlen könyelmű, mint kadét korában.

Atalay uram, miután igen korán özvegységre jutott, rokonainál neveltette leányát. Kész szerencse volt rá nézve, hogy olyan kiterjedt rokonsággal dicsekedhetett, mert Mariska kétéves korától kezdve tovább nem igen maradt meg egyik család körében sem. Ő vele jól bántak ugyan mindenütt; bajos is lett volna másképp bánni vele, mert egyrésről annyira

igénytelen és jószívű volt, hogy mindenki megszerette, másrésről pedig annyira önérzetes és határozott modoru, hogy nem igen mert belekötni senki. Hogy miért vált meg mégis mindazoktól a családoktól, a melyeknek körében évekig jól érezte magát, azt Mariskának édesatyjához írt néhány levelének kivonatával fogom megokolni.

»Mádayéknál nem maradhatok tovább«, írta hat esztendővel ezelőtt, mikor még bihari rokonainál lakott. »Engem ugyan mindenki szeret a házban, de a bácsi, különösen olyankor, ha felöntött a garatra, úgy bánik a néni-vel, mintha cselédje volna... Nem úriember Máday. Komisz ember! Nem akarok a házában maradni és csak azt sajnálom, hogy a nénit nem vihetem magammal...«

Atalay uram, a ki maga a világ legudvariasabb embere volt, teljesen osztozott a leánya felfogásában és elvitte Mariskát zimonyi rokonaihoz, Sárványékhoz. Két évig maradt ott, — aztán az akkori óbester szavaival élve — újból garnizont kellett változtatni.

»Gyurka bácsi«, írta akkoriban Mariska, »a követválasztáson összeveszett egy vad ráccal vagy horváttal. Az illető provokálta, de Gyurka — képzelje csak, édes atyám! — Gyurka

bocsánatot kért a ráctól. És az ilyen nemes embernek mondja magát! Nem akarok többet az asztalánál ülni és kérem édesatyámat, vigyen el Dobóékhoz, de hamar, mert skandalum lesz belőle. . . Már írtam Dobó néninek, ők szívesen fogadnak a házukba. . .»

A Dunántúlra került aztán Mariska, Dobóékhoz. Azonban három hónappal ezelőtt onnan is el kellett vinni.

»Borzasztó, édes atyám! Dobó áldott jó ember, de vak és süket. Szamár. Olga néni pedig — borzasztó! Egész éjszaka sírtam, oly dühös voltam. Pedig semmi közöm hozzá és nem is tehetek róla. Hanem vigyen el hamar. Hamar! Ha másképp nem lehet, hát Isten neki! elmegyek Zsezse nénihez is. . .»

Atalay generális megint eleget tett a leánya kívánságának s ezúttal nem is tudakolta a katasztrófa részleteit. Mariska pedig egy szép téli napon beállított a Pestmegye egyik mezővárosában lakó Zsezse nénihez, számos bőrönddel a kocsiján és kemény elhatározással a szívében.

Hogy miért kellett Mariskának kemény elhatározással páncéloznia a szívét, midőn átlépte Zsezse néni küszöbét, azt megtudhatjuk, ha visszatérünk az öltöző szobává alakított szalonba, a hol Mariska éppen utolsót szip-

pantott a cigarettájából. E pillanatban mérges nyikorgással megnyílt az ebédlő ajtaja és belépett Zsezse néni. Mariska csodálkozva, szinte megdöbbenve nézte a nénit, a ki már teljes báli díszben volt. Nagyon drága és nagyon furcsa szabásu selyemruha volt rajta. A mellén négyszögletesre volt kivágva, mint az ablak. Sok ékszer és virág, meg egy lengő tollbokréta egészítette ki ezt a jelmezt, a mely csak arra való volt, hogy érvényre emeljen egy csodálatosan ráncos, gonosz kis uzsorás arcot.

Zsezse néni — talán mondanom sem kell, hogy aggszűz volt? — páratlan nagy tekintélynek örvendett kiterjedt családjában. Tekintélyét nem annyira egyéni szeretetreméltóságának, mint inkább annak a körülménynek köszönhette, hogy túl volt már az ötven esztendőn s hogy jókora vagyona volt, a melyet, természetes örökös hiányában, rokonai közül annak szándékozott testálni, a ki erre legméltoábbnak mutatja magát. És meg kell vallani azt is, hogy csodálatos leleményességgel tudta a maga számára kamatoztatni az örökhagyó néni nimbusát. A rokonaitól föltétlen, szinte alattvalói hódolatot követelt.

Ő fölötté állt minden bíráltnak, bár maga éles szemmel ellenőrizte a familia minden dol-

gát. A kinél tiszteletlenséget tapasztalt az ő személye iránt — és ilyesmi gyakran esett meg, mert Zsezse néni fölötte érzékeny és gyanakodó természetű volt — azt statáriális úton kitagadta. Ilyenkor rendesen kibékült valami régebbi ellenségével s annak igérte a vagyonát. Volt olyan esztendő, mikor egymásik rokonára kétszer-háromszor is rákerült az elméleti kitagadás és újból való örökbe fogadás sora. Az ideiglenes örökös helyzete egyébként nem volt irigyelésre méltó. Kötelessége volt, hogy gyöngéd figyelmével környezze Zsezse nénit, hogy eljárjon a néni üzleti dolgaiban, hogy ajándékokkal kedveskedjék neki és hogy állandóan asztalánál lássa. Kárpótlásul az örökség reményét élvezhette, egyebet semmit. Az egész rokonság titokban kacagott és boszankodott Zsezse néni magaviselésén, mindazáltal — talán csak az egy Atalay generális kivételével — valamennyien meghajoltak a szeszélyei előtt. Pedig mindannyinak a szívében ott rágódott a titkos gyanu, hogy Zsezse néni halála után meg fogja őket tréfálni azzal, hogy valami jótékony célra testálja a vagyonát. Nem voltak ugyan jótékony hajlamaik, de merő gonoszságból kitelhetett tőle ilyesmi is.

Zsezse néni tehát belépett Mariskához a szalonba.

Egy pillanatig kővé váltan állott az ajtóban.

— Mit? Te szivarozol? kérdezte aztán a jogos felindulás hangján.

— Dehogy. Csak cigarettázom, válaszolt Mariska jóhiszemű nyugalommal.

— De Mariska! Hiszen ez förtelmes szokás!

— Utálatos szokás, mondta Mariska, miközben a kályhába dobta a cigaretta maradványát. — Utálatos szokás, különösen a nőknél, de ha az ember egyszer megszokta, akkor nem tud többet fölhagyni vele...

Ez a különös és vakmerő válasz, de még inkább a Mariska jókedvű nyugalma, egy pillanatra szinte elkábította a nénit.

— És még el se készültél az öltözködéssel. Több figyelmet várhatnék tőled... Nem is sejted, mekkora áldozat tőlem, hogy elkísérlek a bálra...

Mariska némi csodálkozással nézte Zsezse nénit.

— Áldozat? Hát nem szívesen megy a néni?

— Mit gondolsz? Hát azt hiszed, hogy táncolni akarok a fiatal urakkal?

Mariska nyugodtan tette le megint a ruhát, a melyet már kezébe vett.

Akkor igazán nem értem, hogy miért is megyünk oda . . . A néni tudhatná, hogy gyűlölöm az ilyenféle szórakozást. Sohasem szerettem, most meg éppen úntat, a mióta vén leány lettem . . .

Zsezse néni kissé megszeppent. Ha bálba ment, mindig fölláldozta magát valamelyik nő-rokona kedvéért, — de azért sohasem maradt el egyik családi mulatságról sem. Soha!

— Nem is a szórakozásról van most szó, mondta epésen. — Az olyan leány, mint te, nem a tánc kedvéért megy a bálra . . .

— Hanem, hogy férjet fogjon magának? Tudom! Meg is próbáltam, de úgy látszik, nincs hozzá való tehetségem . . . De hiszen nem kell nekem minden áron férjhez mennem. Nem minden leánynak jut férj . . .

Ez nem volt célzás, Zsezse néni azonban annak vette és elpirult a füléig. Az összehasonlítás bántotta . . . Ő pártában maradt, igaz, de erre komoly és szent oka volt . . . (A családban két verzióját is ösmerték ennek a komoly és szent oknak. Az egyik verzió szerint — a mely a kijelölt örökösök sorában tartotta magát — az ok egy daliás dsidástiszt volt, a ki Szolferinónál Zsezse nevével az ajkán halt hősi halált. A másik párt — a kitagadot-

také — elfogadta ugyan a dsidást, de azt állította róla, hogy ma is él Olmütz várában, mint raktárparancsnok.)

— Kedvesem, mondta a néni most gyanus szelídséggel, — ne feledd, hogy kettőnk közt bizonyos különbség van. Az én jövőm mindenképpen biztosítva van, a mit te, fájdalom! nem mondatsz el magadról. . . .

— Magam is ezen gondolkoztam az imént, mikor elszíttam a cigarettámat, szólt Mariska. — Azt hiszem, kezdenem kellene valamihez, mert apára nem számíthatok sokáig . . .

— Úgy mondják, hogy túladott már a te kevés vagyunkádon is? kérdezte Zsezse néni derült érdeklődés hangján.

Mariska azonban nem elégítette ki a néni-kéje kíváncsiságát, hanem tovább szőtte gondolatát.

— Egy furcsa dolog jutott eszembe . . . Vajjon mit szólna hozzá a familia, ha színésznő lennék?

— Színésznő?

Mariska nyugodtan bólintott fejével.

— Tehetséget érzek magamban erre a pályára, ámbár tudom, hogy az ember könnyen csalatkozik önmagában.

— Színésznő? Miféle bolond beszéd ez!

— Varrónő legyek?

— Inkább az! Százszor inkább!

Mariska vállat vont.

— Úgy látszik ez az izlés dolga. Nekem azonban nem izlésem a varrás.

Zsezse néni nem tagadhatta meg magától, hogy újból ki ne játsza azt az ütőkártyáját, a melyet már oly gyakran játszott ki életében.

— Ha erre képes volnál, Mariska, akkor kitagadnálak! Komolyan mondom: kitagadnálak!

A leány elmosolyodott.

— Ha megigérem, hogy nem teszem meg, akkor örökébe fogad a néni?

Zsezse nénit meglepte a támadás vakmerősége. Volt rá oka azonban, hogy másra terelje a szót.

— Teremtőm, már kilenc óra! Pedig az édesatyád is ott lesz a bálon... Úgy halom, Hajdu Balázssal jött meg Pestről...

A leány ekkor fölemelte a fejét és szó nélkül öltözködésnek látott.

— Régóta nem láttam már az öregot, mondta közbe.

Később, mintha megbánta volna csendes füllentését, lassan hozzátette: És Balázst is szeretném látni...

A néni a fülét hegyezte és élesen végigmérte Mariskát . . . Igaz is! Balázs mintha évekkal ezelőtt foglalkozott volna Mariskával . . .

Míg a kocsi előállott, Zsezse néni azzal mulattatta hugát, hogy Hajdu Balázs újabb viselt dolgait szellőztette.

— Azt mondják, hogy azért nem házasodik, mert Dobó Olgába szerelmes. Meglehet, hogy csak pletyka az egész, hiszen az emberek sok mindent kitalálnak. Azt is beszélik, Balázs most azért biceg a jobb lábán, mert Dobó meglőtte . . . Én ugyan nem hiszem, ámbár magam is láttam, hogy húzza egy kissé a lábát. . . . De meglehet, hogy más valamitől van . . . Ha Olgába volna szerelmes, akkor nem volna mindig színésznők társaságában. Mert a kik Pestről jönnek, mind azt beszélnek róla. . . .

Mariska már ekkor felhúzta a keztyűjét.

— Kész vagyok! mondta nyugodtan.

A bált, a hová Zsezse néni és Mariska kisaszony hivatalosak voltak, Tatáry Gedeon adta, az új főispán. Két vagy három héttel ezelőtt még fiatal képviselő volt, akkor kinevezték egyik északi város főispánjává. Mielőtt a családjával elköltözött volna székhelyére, ezzel a mulatsággal akart elbucszuzni sógor-

ságától, az Atalay-, Dobó- és Hajdu-családoktól, valamint a környékbeli uraktól.

A bál színhelye egy nagy, földszintes ház volt a város végén; a ház előkelő, kastélyszerű benyomást tett és ezt tisztára csak aránytalan nagy, csúcsíves ablakainak köszönhetette. Tatáry, a ki egyébként is mestere volt a reprezentálás kellemes művészetének, gondoskodott róla, hogy báljának nagyúri szint adjon. A kapu alatt és a folyosón díszbe öltözött hajdúk állottak, a tánczteremmé átalakított nagy ebédlőt pedig báliruhás hölgyek és frakkos urak töltötték meg.

A tánc már kezdetét vette ugyan, midőn Zsezse néni és Mariska beléptek a terembe, mindazáltal a főispán az ajtóban fogadta őket, udvariasan karját ajánlva Zsezse néninek, a mely cselekedetével — legalább az egybegyült rokonság véleménye szerint — nyíltan is bejelentette örökösödési igényeit. Szíves mosollyal az ajkán, síma szeretetreméltósággal vezette karján a vén kisasszonyt. Tulajdonképpen ennek a mosolyának és ennek a szeretetreméltóságának köszönhetette egész eddigi pályáját. Szegény ember létére csupán szíves szeretetreméltóságával járta ki magának a képviselőmandátumot, ezzel hódította meg a leg-

gazdagabbik Dobó-leány szívét és hozományát és alkalmasint eme képességének — no meg a tót nyelvben való jártasságának — köszönhetette főispáni állását is. A főispán fiatal, viruló és szinte meglepően szép férfi volt. Majdnem túlságosan szép. Pompás, bár kissé púha és hízásra hajló termete volt, szabályos arca, tüzes, ábrándos szeme; a selymes bajusza alatt, rózsás ajkak közt, gyönyörű fogsora ragyogott. Mindazonáltal több szerencséje volt a férfiaknál mint a nőknél. A nők, különösen a fiatalok, első látásra rendszerint utálatosnak találták. Atalay Mariska, példának okáért, egyizben úgy nyilatkozott drasztikus őszinteséggel, hogy ha választania kellene a kettő között, inkább csókolna meg egy teknős-békát. S ha csupasz kézzel kezét kellett fognia a főispánnal, meg-rázkódott ez érintésétől. Pedig nem tudta ellenszenvét egyébbel megokolni, csak azzal, hogy Tatár gyémántgombot visel a fodros báli ingén és hogy arany karperec csörög a karján.

Egy asszony azonban mégis rajongó szeretettel csüngött a szép főispánon, ugyanaz, a ki most is féltékeny és csudáló pillantásokat vetett feléje a terem felső sarkából: a tulajdon felesége. És ez az asszony, a kinek három —

némelyek szerint négyszázezer forint volt a hozománya, csudálatos módon nem is volt rút. Vékony, de bájos és szelid asszonyka volt.

Atalay Mariska időközben megtalálta a sokaságban azt, a kit keresett: az édesatyját. Az öreg ragyogó egyenruhában volt és esze nélkül táncolt; annyi lendülettel, könnyedséggel és tűzzel járta a keringőt, a mennyi csak a bécsi Kolosszeum-bálok hajdani arslánjától telhetett. Egy szép gömbölyű asszonyt forgatott meg, közbe pedig (talán inkább megszokásból, mint meggyőződésből) jókora szemtelenséggel suttozgatott neki, mert a táncosnője szinte fuldoklott a kacagó megbotránykozástól. Bezzeg Atalay generálist még sem találták utálatosnak. Még ma is ő volt itt a legkülönb legény.

Az öreg aztán leányához sietett. Az arcáról most már eltűnt a gamin-vonás.

— Szervusz, Mariska!

— Kezét csókolom, apa!

Azzal kemény fogással megrázták egymás kezét.

— No, hogy vagy? kérdezte az öreg.

— Köszönöm, csak úgy . . .

— Zsezse nénivel megvagytok?

— Valahogyan csak megvagyunk . . .

— Kell pénz? kérdezte a generális bizalmasan.

Mariska ezen nagyon meglepődött.

— Pénz?

A tábornok önérzetesen végigmérte a leányát.

— Csak szólj, ha kell . . . Ruhára, vagy nyalánkságra . . . Adok háromszáz forintot. Vagy elég lesz kettő?

— Elég lesz, mondta Mariska, miközben nyugodtan nyujtotta feléje keztyűs tenyerét.

És a tábornok, ott a báli terem közepén, kivette a tárcáját és két százas bankót adott a leányának.

— Kártyán nyerte, gondolta magában Mariska, miközben a kebelébe csúsztatta a pénzt.

— Nagyon csinos vagy ma, mondta aztán a generális, miközben műértő pillantást vetett a leánya ruhájára.

Az öreg aztán a kövér szép asszonya után nézett, a leány pedig az ösmerős asszonyságokat bókolta sorra. Ezek a bókók nagyrészt igen hűvösek, néhol impertinens módon dölőfősek voltak s csak kivételesen barátságosak. Ha a leány végig nézett a termen, ott tulajdonképpen ellenségeinek gyülekezetét látta. A sok néni, sógorasszony és unokatestvér hónapok óta egyebet se tett, minthogy a gene-

rális leányán köszörülte a nyelvét. A modorát kifogásolták, az öltözködését, a járását, még a nézését is. Ő pedig — és ebben az apja természete nyilatkozott meg — a csipősségekre hidegvérű gúnynyal, a rágalmakra pedig mélységes megvetéssel válaszolt. Ennek az lett a természetes következménye, hogy jóakarói folyton fogytak a családban, az ellenségei pedig rohamosan szaporodtak...

Mialatt Mariska szemlét tartott a társaság fölött, szeme egyszerre felvillant, aztán — mintha delejes erő vonzaná — odatapadt a terem felső sarkába, a hol fehér női vállak mögött egy barna férfiarc látszott. Ő az, Hajdu Balázs! Ő, a kinek a kedvéért tulajdonképpen idejött. Jó ideig tartott, míg Hajdu meglátta, aztán mosolyogva, de a meglepetés minden jele nélkül bólintott feléje.

— Jó estét!

Mariska pedig sarkon fordult és a terem túlsó végére telepedett, néhány szelídebb néni közelébe. Észrevette ugyan, hogy legitim testőre, Zsezse néni, izgatottan telegrafál neki a legyezőjével, de Zsezse néni a mérges nénik közt ült és Mariskának sem kedve, sem bátorsága nem volt hozzá, hogy az oroszlánbarlangba lépjen. Már tíz percig is ült ott és

Hajdu még nem közeledett hozzá. Néhány fiatal ember táncra akarta vinni, de a leány kurtán kikoszarazta valamennyit.

Most egy sápadt arcú, nagyon szőke ember hajolt meg előtte.

— Nini, Horváth! Maga az? Hogyan kerül ide?

— Ha én azt tudnám!

Ez a Horváth úr, végtelen keserű arcú és csodálatosan szelid tekintetű fiú volt, fővárosi újságíró, a kivel Mariska valamelyik fürdőhelyen ösmerkedett meg egy pár esztendővel ezelőtt. Azt beszélték róla, hogy jó családból való ember, de kissé züllött erkölcsű.

— A főispán ma véletlenül meglátott a vasúton és magával hozott, magyarázta Horváth. — Azt hiszem, szeretné, ha a fővárosi lapok megemlékeznének a báljáról...

— Jól ösmeri, vetette közbe Mariska. — Különben maga benfentes ember — nem mondhatná meg nekem, hogy miért lett főispán Tatáry?

Horváth vállat vont.

— Miért ne legyen főispán Tatáry?

— Okos embernek tartja?

— A ki olyan kevés észszel érvényesíteni tudja magát, mindenesetre rendkívüli ember...

Horváth úr elhallgatott, majd félrevonult, mikor észrevette, hogy Hajdu Balázs megállott Mariska előtt,

— Jó estét, Mariska. Hogy vagy?

(Nagyon távoli rokonok voltak ugyan, de azért családi szokás szerint tegeződtek.)

A leány kezet nyújtott neki és válasz helyett egy kis grimászt csinált. Úgy, úgy —!

— Ki az az ember, a kivel beszélgettél? Kérdezte tovább Hajdu.

Mariska megmondta neki.

— Te mindenütt megtalálod magadnak azt a társaságot, a mely legkevésbé neked való, szólott Hajdu kedvetlenül.

A leány derült meglepetéssel tekintett reá.

— Nini, most megint meg fogsz szidni?

— Eszem ágában sincs. De miért nem táncolsz?

— Négyest talán táncolok . . .

— Én is csak négyest. Az első Oszkár-néval, a másodikat a főispán hugával . . . Már kezdik!

Azzal bólintott a fejével és elment megint.

Ennyi volt az egész! Mariska pedig szédülő fővel, nedves szemmel és megtört szívvel nézett utána. Az arca lángvörös lett, a következő pillanatban pedig ijesztően fehér . . . Mi történt

vele? Másfél esztendő óta várta ezt a találkozást, babonás hittel és növekedő türelmetlenséggel. Úgy képzelte, hogy ez a találkozás változást fog előidézni az egész életében, meg fogja oldani azt a szomorú és kellemetlen rejtélyt, a mely sötét függönyként elzárta előle a kilátást a jövőbe. Pedig bevallhatta magának, hogy Hajdu semmivel sem járult hozzá e különös és vérmes remények táplálásához. Jó szívvel volt hozzá, szívesen időzött mellette, elmulatgatott vele, de inkább jó cimbora, mint udvarló módjára. Nem is sejtette, hogy neki valami különösebb befolyása lehetne a szeszélyesnek és akaratosnak kikiáltott leányra és el sem képzelhette, hogy az ő képe lassanként elhomályosította a leány szívében minden más férfi képét.

Talán nem is annyira a csalódás érzése, mint inkább a szégyenkezése bántotta most a leányt. A becsületes és józan gondolkozásu ember szégyenkezése, a ki tiltott utakon éri fantáziáját. Hogyan, ő, a ki fenhangon vallotta, hogy az életben minden szürke, közönséges és hétköznapi, — ő mégis hitt egy titokzatos és ellentállhatatlan vonzó erőben, a mely két embert akarata ellenére is egymás felé tud sodorni? Azt hitte, hogy a messziségből is

állandóan szemmel tartják egymást és hogy belelátnak egymás lelkébe? Mily botorság! Most eloszlott szemei elől az arany köd, és maga előtt látta megint a valóságot, a szürke, hideg, köznapi valóságot. Kicsoda ez a Hajdu? Egy rokonszenves külsejű, kissé léha, de nagyon derék úriember. Az asszonyokat kedveli, azokat a kivágott dereku, borzas hajju, legyezőjük mögött sugdosó, alamuszi és meleg tekintetű asszonyokat; a Mariskához hasonló, fanyarságukban vénülő leányok társaságát pedig fárasztónak és kellemetlennek találja.

— És igaza is van! mondta magában Mariska, keserű őszinteséggel. — Ha férfi volnék, én is úgy tennék mint ő. A könnyebbet választanám, a kellemesebbet. És menekülnék olyan fanyar bolondtól, a minő én vagyok.

Nem tudta azonban tovább nézni a táncot s inkább az egyik mellékszobába vonult. Az uraknak, a kik utána jöttek, azt mondta, hogy megfájdult a feje és hogy egy kissé pihenni akar. Nem is hazudott, tényleg sajgott a feje. Öt percig volt csak magára, aztán társasága akadt megint: a szép főispán.

— Tűvé tettem maga után az egész házat... Hol bujdosik az est királynője?

— A mint látja: udvarom körében mulatok, mondá Mariska.

— S míg maga elrejtőzik, addig az egész terem magáról beszél.

— Annak is én fogom megadni az árát...

— Tudja, hogy mit beszélnek? Azt, hogy maga a színészi pályára készül...

Mariska meglepetten mérte végig a főispánt, aztán keserűen mosolygott.

— Nagyon kedves az én Zsezse néném! Különben, mit bánom én!

Tatáry arcát kezdte figyelni. Máskor is utálatosnak találta a szép embert, de most szinte förtelmetesen kedves volt — hidegvérrel el tudta volna pusztítani a föld színéről...

— Mondanom sem kell, folytatta a főispán — hogy az egész vidéki rokonság mély megbotránykozás hangján tárgyalja ezt a hirt. Hiszen azért vidékiek és azért lateinerek.

Valamit akar, mondta magában Mariska.
— Lássuk, hogy mit! Aztán ő vette föl a beszéd fonalát.

— Maga nem botránykozik meg, Tatáry?
A főispán a fejét csóválta.

— Nem, mert tudom, hogy kivételes lényeknek mások az életföltételeik, mint a közönségeseknek. Nekik más jogaik és kötelességeik

vannak, őket más társadalmi és erkölcsi törvények kötelezik ... Én azt hiszem, hogy magának igen nagy tehetsége van a színpadhoz ...

— Maga mulat rajtam, Tatáry, mondta Mariska tettetett szerénységgel.

— Annyira nem, hogy boldog volnék, ha segítségére lehetnék a terve kivitelében ... Tiszta rokoni szívből ajánlanám föl ezt a segítséget, mert tudom, hogy nem számíthat senkire, még édesatyjára sem ...

A leány megrázkódott ... Mi ez? Eyszerre eszébe jutottak azok a förtelmes apró hirdetések a napilapokból: »Fiatal és csinos művésznő nagylelkű pártfogót keres ...« Teremtő Isten — hát ennyire jutottunk?

— Most közelebb hajolt Tatáryhoz és erősen a szemébe nézett. — Pénzt is adna? kérdezte.

A főispán zavarba jött és nem tudott hamarjában válaszolni.

— Adna a felesége pénzéből?

— De Mariska, suttogta Tatáry vérvörös arccal, — ki beszél pénzről? Erkölcsi támogatásról beszéltem ...

A generális éppen arra ment, a tánczosnője legyezőjét kereste. Mariska magához szólította.

— Édes apám! Csak egy perczre! Kérem
— mondja meg Tatárynak, hogy számár!

— Hiszen azt te is megmondhatod neki!
szeleskedett az öreg.

— De én azt akarom, hogy férfitől hallja!
A generális egyszerre elkomolyodott; föl-
emelt fővel és összeráncolt homlokkal lépett
hozzájuk.

— Mi az? kérdezte éles hangon.

Tatáry zavarában teli torokkal hahotázni
kezdett.

— Nagyszerű ez a Mariska kisasszony!
Olyan furcsa ötletei vannak!

Erőltetett kedélyességgel megölelte a me-
reven álló Atalayt és nevetve kiment a szo-
bából.

— Mi az? kérdezte a generális újból. —
Csak nem volt szemtelen?

— Nem, csak számár, válaszolt Mariska.
A dolog azzal el volt intézve.

Odakünn időközben véget ért a tánc.
A cigánybanda primása megjelent a kis szoba
ajtájában, hegedűjével a hóna alatt, alázatos
bizalmassággal hajlongva Mariska felé. Ők ket-
ten régi jó barátok voltak.

— Hallotta már az új nótámat, kisasz-
szony?

A nóta csak ürügyül szolgált neki a közeledésre. A cigány nem jól érezte magát, miközben annyi idegen és közömbös ember talpa alá muzsikált és egy rokon lelket keresett, a ki jobban megbecsülné az ő művészetét.

Fésűvel, halkán elzümögte az új nótáját. Egy-két kíváncsi ember megállott az ajtóban, köztük Horváth is. Az ujságíró az ebédlőből jöhetett, mert pezsgős poharat hozott a kezében.

— Én is innék egy csepp bort! szólt oda neki Mariska.

Horváth hozott egész üveggel, azt a kerevet előtt álló asztalkára tette, maga pedig cigaretázva, szokott fesztelenségével telepedett a leány mellé. Mariskának már csak annyi kellett még, hogy egyik nénikéje korholó pillantásokat vessen feléje az ajtóból és rögtön széles jókedve kerekedett. Hadd lássák hogy mulat! A fejét a nóta üteme szerint mozgatta, a poharát pedig összekoccintotta a Horváthéval.

— Mondja kérem, szólt most Horváth, a ki szerette a cinikus embert adni, — gazdag maga?

— No lám és én azt hittem, hogy önzetlen udvarlóm?

— Jól hitte, mert az önzetlenség nekem tényleg specialitásom. Nem is magamért kérdem, hanem magáért. Mert ha milliomos leány, akkor valóban elragadó a modora. Amerikai-magyar vegyülék — első klasszis! De ennek elengedhetetlen előfeltétele a millió...

— Miként a telivérnél a szellős box meg a jó zab... Ej, édes uram, de rossz ember-ösmerő maga! Ha nekem millióim volnának, akkor én nem pezsgőznék most egy ujságíróval, hanem Dárday gróffal vagy Hajdu Balázs urral...

— Meghiszem azt és a magam szempontjából jobb szeretem, hogy szegény.

És tényleg, a tudat hogy Mariska szegény leány, mintha szárnyat adott volna Horváth úr szellemének. Eddig csak erőltetett módon fanyar és vakmerő volt, most egyszerre ötletes és kedves lett.

Mariska később átterelte a szót a fővárosi művészeletre. Láthatólag nagyon érdekelte minden, a mi arra az előtte ösmeretlen világra vonatkozott. Hogy milyen ott az élet?

Az ujságíró nem sok biztatót mondott neki.

— Olyanféle, mint a farmeré az őserdőben. A mekkora irtást tud magának vágni, annyi a termő földje. És a mit meg tud védeni a

vadállatok ellen, az az övé. A legtöbb ember korán kidől, vagy fölfalják.

— De az erős és bátor sokat elérhet?

— Mit érhet el? Az ideál csak addig ideál, míg küzd érte az ember. A mint elérte, hétköznapisággá lesz.

— Tehát ott sincs semmi? Sehol a világon valami, a miért érdemes volna végigélni ezt az életet?

— Én csak egy dolgot tudok, a melyért érdemes élni: az, ha nagyon szeretnek bennünket.

Mariska elnémult s az asztalra tette a poharát.

— Persze, mondta később halkán, — ha nagyon szeretnek bennünket . . .

— Biztosra veszem, mondta Horváth, — biztosra veszem, hogy magának van valami titkos művészi vágya, vagy legalább is valami ilyenféle hajlama.

— Fölfedezte bennem a cigány vért?

— Nem könnyű azt eltitkolni. Remélem nem ír?

— Láthatja, hogy nem vagyok vérszegény.

— Legkevésbé sem az. Akkor a színpadra kívánczik? Még pedig a drámai szerepkörbe?

— Miért gondolja?

— Az előbb megfigyeltem a járását . . . Fölséges, könnyű párdúc-léptekkel ment át a termen. Vagy nem is párdúc-léptekkel, inkább egy aranyosan csillogó, fiatal kigyó nesztelen és graciózus siklásával . . . Ha tíz asszony van a színpadon és a tizenegyedik bejő ilyen léptekkel, akkor megborzong a páholy-publikum háta és a karzaton ezt suttogják egymás fülébe az emberek: Meglátod, ő fogja a botrányt csinálni!

Horváth úr talán még jobban is belemelegedett volna a beszédbe, ha e pillanatban a főispán nem integet neki a szomszédszoba ajtajából. Horváth nagyon mélységes megvevéssel viseltetett mindenféle politikai tekintély irányában, ez azonban nem akadályozta meg abban, hogy szolgálatkészen föl ne ugorják a helyéről.

— Nem jó a nótája, Bandi! mondta Mariska, a ki most megint kettesbe maradt a cigánynyal.

A nóta panaszosan bűgő refrénje a fejébe kergette a vérét.

Most ott termett előtte az édesatyja.

— Te, Mariska, leültünk az imént játszani és egy kis malőröm volt . . . Van nálad pénz?

— Nálam? Hogy volna?

De aztán megemlékezett a két százasról, a mit az öreg az imént adott neki. Kivette a kebléből és visszaadta neki.

— Ez csak kölcsön! mondta Atalay. — Jól mulass.

Azzal csókot vetett feléje az ujja hegyével és megint eltűnt.

Mariskának egyszerre olyan keserves duhaj kedve lett, hogy nagyon szerette volna a poharát a padlóhoz vágni. De az ellenséges nénikék hadának még sem adhatott okot ilyen kéjes megbotránykozásra. Megelégedett tehát azzal, hogy ökölbe szorította a két kezét és lehunyta a szemét.

Gyors lépteket hallott, ruhasuhogást és dühös beszédet. Erre kinyitotta megint a szemét. Dobó Oszkár ott állott a kis szobában és sietve adta rá a feleségére a fehér prémes bálbelépőjét. Ugyanaz a Dobó Oszkár, a kinek felesége Hajdu Balázsszal szokta táncolni a négyeseit . . . Nagyon izgatottak voltak mind a ketten; a férfi nem látott s nem hallott a dühös sietségtől, az asszony nyugodtabb volt, de sápadt.

— De Oszkár — botrány lesz . . .

— Mit bánom én! Egy pillanatig se maradok! A kocsi vár — előre!

Elmentek, a nagy termen keresztül a kijárat felé.

A következő pillanatban megjelent az ebédlő ajtajában Hajdu Balázs is. Nyugodt léptekkel jött, mintha csak véletlenül vetődne arra, — mosolygott is, de a két szemöldöke között erős, mély ránc látszott. Mikor megpillantotta Mariskát, erőltetett jókedvvel hozzálépett.

— Hát te min gondolkozol itt magadban, Mariska?

— Azon, hogy Dobó Oszkár igen nagy számár lehet.

Ez a száraz hangon tett kijelentés láthatólag nem érintette valami nagyon kellemesen.

— S te min gondolkozol? kérdezte Mariska.

— Azon, hogy nagyon csinos a lábad. (Ők már ilyen hangon szoktak egymással beszélgetni.) Mariska a ruhája alá huzta a cipőjét s nyugodtan válaszolt:

— Tudhatnád, hogy a lábam jóval nagyobb a Dobó Oszkárné lábánál.

— Kőtekedő kedvedben vagy ma, pedig azért jöttem, hogy udvaroljak neked.

— Jó lesz. Hálából majd igazolom az alibidet, ha szükség lesz rá.

Hajdu cigarettára akart gyujtani.

— Nekem is egyet! szolt Mariska.

— Hát szabad neked dohányoznod?

— Oh, barátom, én már ott tartok, hogy nekem minden szabad!

Azzal kényelmesen befészkelte magát a kerevet sarkába és Hajdu fölé fújva a füstöt, figyelmesen nézett a szeme közé.

— És most mondd nekem, hogy szeretsz. Vagy nem azt ígérted, hogy udvarolni fogsz?

Hajdu elmosolygott.

— Hiszesz te egyáltalában a szerelemben?

— Bizony Isten nem hiszek. Azelőtt se igen hittem, inkább csak ravaszságból tetetem a hitet, mint a gyermekek, mikor azt mondják nekik, hogy a karácsonyfa gyertyáit a Jézuska gyújtotta meg . . . Elhiszik ravaszságból, mert attól félnek, hogy különben nem lesz karácsonyfa . . . De ma már —

— Ma már?

Mariska a fejét rázta, de elhallgatott. Csak később mondta:

— Azt hiszem különben, hogy ez a hitelenség ragadós nyavalya. Vagy nem ezen múlik, hogy vén kisasszonynya lettem? Vén kisasszonynya lettem, pedig nem találkozott még olyan férfi, a ki, ha én akartam, huszonegy óra alatt belém ne bomlott volna. Mind-

egyiktek belém szeretett! Mindegyiktek keresztül ment ezen, mint a báránymúlán... További huszonnégy óra alatt azonban mindegyiktek kiábrándult megint belőlem. Mindegyiktek, kivétel nélkül! Azt hiszem, ti férfiak megkövetelitek a nőtől, hogy valami rejtelmes, valami érthetetlen, valami ködös legyen a lelkében. Valami, a mivel soha sem tudtok tisztába jönni. Néha megteszi a nő alamusziséga vagy ostobasága is. Ha én ezt tettetni tudnám, megtenném, — de nem értek hozzá! A lelkem olyan mint a kirakat. Megálltok előtte, azt mondjátok: Csinos! — és mikor mindent láttatok, tovább mentek. Mincs benne semmi rejtelmes s a ki egyszer megösmert, annak nem is vagyok nő, csak ember. Mint ember megbecsültök; innen van, hogy feleségül senki sem akar venni, de minden férfi jó cimborám.

Hajdút szinte zavarba ejtette ez a különös keserű beszéd.

— Majd megtalálod még te is azt, a kit az igazinak szokás nevezni.

— Csak keresnem kell, nemde? Kerestem! Hogy kerestem! Ma is azért jöttem ide, hogy keressem... De micsoda együgyűség! Magam gyujtsam föl a karácsonyfám gyertyáit és elhitessem magammal, hogy a Jézuska tette?

Zsezse néni, a kit Mariska magaviselete egész este mód fölött felboszantott, azt várta csak, hogy megehesse vacsoráját, hogy aztán a megtorló igazság alakjában lépjen a huga elé. Most besietett a terembe.

— Itt vagy, Mariska? Azonnal készülődjél! Egy pillanatig se maradok itt veled!

— Látod, Balázs, mondta Mariska, — látod, milyen ember vagy te! Hogy dugdossák s szöktetik előled az asszonyokat meg a leányokat.

És mivel egyébként nem látta be, hogy mi keresni valója lehetne neki még a főispán bálján, kezet nyújtott Hajdunak.

— Hanem azért jó cimborák maradunk?

Hajdu szó nélkül szorította meg a leány kezét.

A két nő már a kocsiban ült, midőn Zsezse néni újból megszólalt.

— A magaviseleted botrányos volt! Föllázító!

Mariska mozdulatlanul és némán ült a kocsi sarkában. Öt perc múlva a néni újból kifakadt:

— Nem fogok veled többet sehová se menni! Nem lehet veled!

Mariska ezúttal sem mozdult meg és ezzel végképpen elkeserítette a néni szívét. Jó ideig gondolkozott, hogy mivel bánthatná meg a hugát érzékenyen, aztán a pillanat inspirációjára hallgatva, így szólt hozzá:

— A ki látta a viselkedésedet, az már szinte hajlandó volna elhinni, a mit Pesten beszélnek rólad...

Mariska most végre megszólalt. Nyugodt, majdnem szelid hangon mondta:

— Édes néni, minek fárasztja magát? Szavamra mondom, hogy nem mondhat olyat, a mivel megbántana.

Akkor már otthon voltak. A leány jó éjt kívánt a nénjének és a szobájába vonult. Magára zárta az ajtót, levetkőzött, ágyba feküdt és eloltotta a gyertyát. És csak azután kezdett el keservesen sírni.

MÁSNAPRA kelve, Mariska már hét órakor talpon volt, Zsezse néni pedig még tíz után is ágyban maradt. Morfeusz isten ugyan már hajnal hasadtával elmenekült a vén kisasszony alkovenjából, Zsezse néni azonban nem akart még fölkelni, mert úgy vélekedett, hogy a kevés alvás árt az arcbőr üdeségének.

Ennek csak egy kellemetlen következménye lett Mariskára nézve: ő se kapott reggelit, — mert Zsezse néni konyháján a kávé ibrikek se mertek fölmelegedni mindaddig, míg úrnőjüktől erre külön engedelmet nem kaptak.

A fiatal leányt, a ki egyébként pompás álommal dicsekedhetett, ezúttal sem a lelkiismerete nyugtalanította, hanem az a két pohár pezsgő, a mit Tatáryéknál megivott. Kis szívdobogása lett attól.

Kevés ideig ásítózott a meleg kályha mellett, aztán egy jó ötlete támadt: arra fogja használni a gardedámja pillanatnyi harckép-telenségét, hogy kiszökik a házból és nagyot sétál a Kalvária-sorban. Szenvedélyesen

szerette a sétát — nem azt az untató tipegést a főutca gyalogjáróján, melyet korzónak nevezett a kisvárosi fantázia — hanem a mért-földnyi távolságra elnyúló, kemény gyaloglást. Az a körülmény, hogy odakünn arasznyi volt a hó, még jobban csábította.

Kikereste a szekrényből a téli lódenruháját, meg a bárányprémes barna bőrbekecsét. Erőstalpu, csinos csizmáját is, mit apjának egy régi ezred-csizmadiája remekbe varrt neki.

Ezt a ruházatot kiegészítette asztrakán-kucsmája. Még a karmantyúját se vitte magával, (elégg meleg volt a bélelt fehér keztyűje) csak botot, hogy a kóborló kutyáktól ne kelljen félni.

Odakünn nagyszerű, csikorgó hideg volt. A fagyos szél kikapta Mariska kezéből a kilincset és dörögve csapta be utána a kapu szárnyát. (Az egész házat e pillanatban mintha földrengés rázta volna meg. — Zsezse néni ijedten zökkent meg a paplan alatt.) Az utca még homályos volt egy kissé. A sarkon egyhosszu elegáns katonaalak jött szembe a leánynyal: Atalay generális volt.

— Hohó, hát te hol mászkálsz? kérdezte az öreg, két karjával átnyalábolva a leányát.

— Éhes vagyok és veszek magamnak

egy zsemlét. És apa ilyen korán már talpon van?

— Még! mondta a generális klasszikus egyszerűséggel.

Viruló arcával meg csillogó szemével hatalmasan rácăfolt Zsezse néninek az archőr konzerválására vonatkozó elméletére.

— Nálad akartam bekopogtatni éppen, folytatta a generális, — hogy elbúcsúzzam tőled... Szolgálati ügyben el kell utaznom, most mindjárt a reggeli vonattal...

Atalay uram igaz természetű ember volt és nem szeretett föllenteni még a leányának sem. De csak nem mondhatta meg Mariskájának, hogy az a bizonyos gömbölyű szép asszony, a kivel az éjszaka hadnagyi buzgalommal járta a táncot, a reggeli vonaton utazik? És hogy van még szellemének dús fegyvertárában egy klasszikus szemtelenségű elmésége, melyet föltétlenül el kell mondania táncosnőjének?

Mariskát csak az lepte meg némileg, hogy az öregje külön föl akarta keresni, hogy elbúcsúzzék tőle. Jó ember volt, szerette is a lányát nagyon, de inkább kedvesen szokott vele szemben viselkedni, mintsem gyöngéden.

— Hiszen a búcsúzást elvégezhetnők itt is...

— Hogyne! Hát szervusz, kis leányom!

— Megcsókolta a hidegtől kipirult két orcáját, de aztán fogva tartotta a két kezét.

— És még valamit akartam mondani... Egy kevés pénzre volna szükségem. Nem adnál kölcsön?

— Sok kell?

— Potomság az egész — egypár ezer forint. Így hamarjába nem tudom egész biztosan...

— Mikor kell?

— Ráér még! Egy-két hét múlva, ha megkaphatnám...

— Majd írja meg, hogy mennyi kell. Elküldöm.

(A generális ugyan pontosan tudta az összeget is, meg a határnapot is, mert a váltóit már meg is protestálták, de jobban szerette az ilyen dolgokat csak úgy foghegyről elintézni, mintha nem is volna se sürgős, se fontos az egész dolog.)

— Igaz! — mondta Atalay, mielőtt tovább ment volna — hogy vagy Zsezsével? Tegnap azt mondta valaki, hogy nem nagyon jól.

Mariska elmosolyodott.

— Én jól volnék vele, de azt hiszem, hogy ő még ma ki fog dobni a házából.

— Csak nem eszi a — (a többit elharapta a generális.) De mi lesz aztán? Már erősen kifogytál a nénikéidből?

— Egy még volna, mondta Mariska.

— Csak nem az a pesti?

— De bizony az.

— Ezt nem nagyon szeretném, szólt a generális, és az arcza ezúttal igazán elkomorodott.

Egy kicsit vakargatta még az állát, aztán — mint olyan ember, a ki nem szeret kellemtelen dolgok fölött töprengeni — egyszerre és meglepő könnyedséggel kiverte a dolgot a fejéből. Szétfujta a téli levegőben — fűh! — már nem is gondolt rá.

— Eh mit! Nem kell mindjárt a legroszszabttól tartanunk!

Még egyszer megcsókolta a leányát.

— Pá, kis Mariskám!

Kardját a pirosbélésű köpenye alatt magasra emelve, hogy ne érje a hó, elegáns léptekkel ment tovább, lakk-csizmája talpával hosszu, vékony nyomot tiporva a hóban. Mariska meg az ellenkező irányban folytatta útját.

Az elmondottakból látható, hogy Mariska nem szűkölködött minden földi javak hiányá-

ban. Az édes anyja után vagy húszezer forint készpénz maradt rá. A leány tizennyolc esztendő volt, mikor a generális egyízben — hosszú és elkeseredett keresgélés után, miután húsz szekrény- és asztalfiókból az irományok egész lavináját zudította a szoba közepére — megtalálta azt a takarékpénztári könyvet, a melyet aztán odaadott a leányának.

— Nesze, ez téged illet, mondta az öreg. Most már van magadhoz való eszed, hogy haszontalanságokra ne pocsékolod ... Húszezer forint! Azaz csak tizenhat, mert négyet *hozok*...

Hozta is. Nem mindjárt, de egy félesztendő mulva. A generális becsületére legyen mondvá, ezt az egy hitelezőjét, a leányát, mindig komolyan vette. És nem is rajta múlt, ha a Mariska húszezer forintja öt esztendő alatt mégis leapadt tizenháromezerre. Hogy hová lett a többi hét, arról sohasem beszélt a fiatal leány. És nem beszéltek róla azok a távoli rokonok sem — az örökös pillanatnyi pénz-zavarban vergődő családapák és családayák, — a kiket végső kétségbeesésük oly ember-ösmerőkké tett, hogy nem Zsezse nénihez, hanem Mariskához fordultak.

Atalay generális úr adósságai, — a melyek minden nyolc-tíz esztendő ciklusban egyébként

is rendesen oly klasszikus összeggé dagadtak, hogy a Mariska szegény pár ezrese semmiséggé törpült mellettök — egészen más, titokzatos forrásból nyertek kielégítést. A kiapadhatatlan bőségű időszaki forrás Bécsben bugyogott, egyik főhercegi palota előkelő csendjében. Élt ott egy ősz főherceg, szenvedélyes katona-ember, a ki szinte rajongó szeretettel viselkedett Atalay irányában. Egykor látta a fiatal Atalay főhadnagyot, a lombard síkokon, gyilkos fürgetekként támadva, halált és rémületet terjesztve az ellenséges zászlóaljok között. És az öreg fenséges úr, ha lelki szemei elé idézte a jövő háboru képét, Atalayban látta a nagy lovas csaták vakmerő, rettenetes vezérét.

— Mit csinál Atalay? szokta kérdezni a hadügyminisztertől.

— Adósságokat, fenség! válaszolta rendesen a miniszter.

— Arra az emberre szükség van... Talpra kell állítani minden áron... Majd megjön az esze...

Így esett, hogy Atalay adósságait, — a melyek pedig a hercegi dús családi pénztár tisztviselői körében is ijedelmet okoztak — már több ízben kifizették. A generális ezt előlegszámba vette, a melyet alkalomadtán majd

kozák-koponyákban fog visszafizetni. Hogy a váltó-lavina most legújabban megint megindult a feje fölött, és hogy a fenséges életmentő segítése még mindig késett, annak egy szomorú véletlen volt az oka, a melyről a nagyközönség is értesülhetett a hivatalos lapokban közölt orvosi tudósítások révén. Az ősz herceg ugyanis anynyira gyöngélkedő volt, hogy az orvosán meg a gyóntatóján kívül alig beszélt valakivel. Régen nem beszélt már a hadügyminiszterrel sem, a ki oly pontosan volt értesülve Atalay generális adósságainak természetéről.

Ne törődjünk azonban az adósságokkal, a melyek magának Atalaynak oly végtelen kevés gondot okoztak, hanem kísérjük el sétáján Mariskát, a ki éppen most lépett ki egy kurta-korcsmából, a hol zsemlét vett magának. A pékhez is elmehetett volna, de az egy kis kerülő lett volna és egyébként sem látta be, hogy miért kímélje annak a két pálinkás korhelynek a nyugalját, a ki bamba arccal ült a sön-tésben.

Innen a Kálvária-dombra fölkanarodó fásorba vette az útját. Az utat, a melyen télvíz idején nem igen jártak, egészen befűtta a hó. A második stációt jelölő oszlopig habozva gázolt előre, ekkor azonban már olyan mélyen

járt a hóban, hogy ennél nagyobb baj már nem is érhetne; elszántan folytatta tehát útját.

Csak akkor pihent meg egy pillanatra, mikor a három nagy fakereszt alá ért. Megállott és körütekintett. A metsző hideg szél pirosra csipkedte az arcát és parányi fehér kristályokkal vonta be a bekecsét. Minden egyforma fehér volt körülötte, alatta és felette, — a Kálvária-domb, a szemhatár és az égboltozat. Csak a három kereszt, a Megváltóé és a két latoré volt fekete. És minden néma volt körül, csak a leány melle zihált hangosan.

— Teremtő Istenem, de egyedül is vagyok én a világon! — szólt Mariska most félhangon.

Aztán megszeppent a saját hangjától és idegesen körülnézett. Senki sem hallotta; a Megváltó ég felé emelte fehér arcát, csak a két lator nézett rá kidülledt szemmel.

Most egyszerre eszébe jutott, hogy ez a furcsa reggeli séta tulajdonképpen allegóriája lehetne az ő eddigi életének. Mindig ilyen egyedül járt, ilyen néma elhagyottságban. Kísérő társ és jóbarát nélkül.

Mindig járatlan úton, a merre a szeszélye — nem a vágya! hajtotta és hol nem volt semmi keresni valója. És minden útjának ugyanaz

az eredménye, mint a mainak: fáradtan és szomorúan mondja: milyen egyedül vagyok, milyen egyforma minden, milyen hideg van! Pedig kell valahol ebben a színtelen, hideg világban egy rejtett, meleg zúgnak lenni, a hol az ő boldogsága tenyészik. De soha sem fog rátalálni, mert nincs arra való tehetsége.

Aztán jövőjére gondolt, — az ő jövőjére! Milyen lesz az? Végképpen el fog fonnyadni, el fog savanyodni... Ebben a fészekben, vagy más fészekben... Excentrikus vén kisasszony lesz belőle... Idővel alkalmasint megadja magát sorsának és akkor már excentrikus se lesz, csak vén kisasszony...

A lelke föllázadt ez ellen a gondolat ellen. Így kell-e ennek lenni? Miért? Mert ez a világ rendje. De kik képviselik előtte a világ fogalmát? Az apja, Hajdu Balázs, Zsezse néni és még egy tucat néni meg bácsi. Az ő akaratuk szabja neki a törvényeket. Kik ezek? Az apja egy önző vén gyermek, a ki mindent fölázdozott a saját szeszélyeinek, a leányának pedig csak annyit tudott áldozni, hogy hébe-korba egy-egy levelére válaszolt... Más semmit, semmi olyast, a minél százszor többet már meg ne tett volna másokért, csinos, léha asszonyokért, a kikkel a véletlen összehozta

valahol a táncteremben vagy akár az utcán... Hajdu és a többiek, a nénik és a bácsik kara — mi köze ezekhez? Szürke, mulékony árnyékok azok, a melyek egy-egy pillanatra fölbukkannak, hogy aztán eltűnedezzenek megint. Eddig csak didergést okoztak neki, a szíve melegét még egyik sem éreztette vele.

Hideg, sötét szomorúság borult a leány szívére és e pillanatban úgy érezte, hogy a leverő érzéstől soha sem fog szabadulni. Soha — mert ez az élet!

A következő pillanatban pedig elnevette magát... A szeme megakadt egy fekete férfi alakon, mely fáradt léptekkel mászta meg a lejtőt. Ebben a környezetben elég furcsa alak volt. Köcsögkalapot és szemüveget viselt, városi szabásu télikabátot; a nadrágot felgyűrte bokáján és vékony lábaival idétlenül gázolt a hóban.

— Nini, az én újságíróm!

Tényleg Horváth úr volt, a ki öt perccel később fölért a Kálváriához.

— Hát maga mit keres itt, Horváth?

— Havat jöttem nézni, mondta az újságíró lihegve. — Lekéstem a reggeli vonatról és csak délben utazhatom... Fölhajtott a kíváncsiság, hogy megnézzem, milyen is az igazi

tél... Én ugyanis még nem láttam telet, csak Verescsagin képein... Fővárosi ember vagyok és télen nem igen szoktam utazni... Budapesten pedig nincs igazi tél. Reggelre, mire én fölkelek, mindig összetiporják és föllapátolják...

— Itt láthat havat eleget.

— Sohasem hittem volna, hogy ilyen sok hó van a világon, mondta Horváth elősmerő hangon, miközben a zsebkendővel megtörölte a szemüvegét. Aztán mosolyogva hozzátette: Bevallom egyébként, hogy a hó egymagában kevés lett volna arra, hogy megmászassa velem ezt a hegyet... De láttam magát a ligetből... Megösmertem a járását...

És mivel Mariska ajkán e pillanatban különös, csípős mosoly mutatkozott, Horváth úr szükségesnek látta, hogy némileg enyhítse nyilatkozatának súlyát.

— Délben elutazom és jól esik, hogy elbúcsúzhatom magától. Remélem nem tartja nagyon drágára a kézszerítését?

— Bizony Isten nem! Lássá!

Mariska ezzel kezet nyújtott neki.

Az újságíró komolyabb volt, mint rendesen, sőt láthatólag valami megindulásfélét is érezhetett. Csodálatosan tetszett neki ez a nagy

viruló leány, a kinek olyan becsületes tekintetű szeme és olyan gúnyos mosolygásu ajka volt.

— Én igazán boldog volnék, ha valaha valamiben szolgálja lehetnék...

— Hogy érti ezt, kedves uram?

— Mit tudom én? Az ember azért mondja az ilyet, mert érzi... De jöhet idő, mikor komolyan hasznomat vehetné... Hátha nem marad itt mindig? Hátha Pestre jő? Én ott benfentes ember vagyok mindenütt és itt-ott hallgatnak is a szavamra.

— Nini, mondta Mariska magában, — Horváth úr komolyan azt hiszi, hogy színpadra kívánczokom.

— Most pedig haza kell mennem, mondta aztán fenszóval.

Az ujságíró elkísérte. Útközben csak keveset beszélgettek. A leány nem nagyon örült a kíséretének. Egyébként ugyan nem találta ellenszenvesnek Horváthot, de a mióta azt a megfigyelést tette, hogy mindjobban fölmelegszik a közelében, elkedvetlenedett.

A kapunál kezet fogtak.

— Isten önnel, Horváth!

Bement a házba, egyenesen a szobájába. A folyosón nem találkozott össze senkivel. Magára zárta az ajtót és átöltözködött. Miköz-

ben a tükör előtt babrált, akaratlanul is a beszélgetésre kellett figyelnie, mely a néni szobájából áthallatszott. Zsezse néni szobáját a Mariskáétól csak egy lefüggönyözött üvegajtó zárta el, az ajtó előtt kis szekrényke állott; a beszédet, még halkabb neszt is, jól át lehetett hallani. Ezúttal odaát meglehetősen hangosan beszéltek, — bizonyára nem tudták, hogy Mariska a szobájában van.

Zsezse néninek vendégei voltak. Mariska megösmerte a hangjukat: az egyik a Harapófogó-néni, a másik a Diótörő-néni volt. (Ezt a nevet a felületes hasonlatosság után nyerték, melyet Mariska a nénik profilja és az említett hasznos házieszközök között megállapított.) Időközönként egy negyedik hang is vegyült a társalgásukba, ez a nyujtott, kellemes csengésű hang Elzáé volt, a Diótörő-néni felnőtt leányáé. A két néni, — mind a kettő nagyon szegény asszony — a Zsezse néni leghűségesebb vazallusai közzé tartozott. Majd minden reggel a piaci bevásárlások idején, nála jártak, ilyenkor érdekes és hosszú eszmecsereket folytattak a cselédügy, az élelmiszerek drágulása és egyéb (kevésbé ártatlan) kérdések tárgyában. Ezek a reggeli látogatások nem is mentek hivatalos vizitszámba, — »benéztünk egy

percre» mondták a nénik, de azért kalappal a fejükön és kesztyűvel a kezükön, néha délig is elterefértek Zsezse néni szobájában.

— Igazán bámulom a türelmedet! mondta e pillanatban a Diótörő-néni.

— Mit tegyek? sopánkodott Zsezse néni szeliden. — Csak ne volna olyan ágról szakadt!

Most közbe szólt a Harapófogó:

— Édes Zsezsém, engedj meg, de neked nagy hibád az áldott jó szíved . . . Engedj meg, a te jóságod határos a gyöngeséggel . . . Arra kellene gondolnod, hogy magad is leány vagy. Te ugyan magasan fölötte állasz minden gyanusításnak, de a világ oly rossz . . .

— Persze, a világ! sóhajtotta Zsezse néni, a kinek látszólag hízelgett a gondolat, hogy neki a világ gyanuja ellen kell védekeznie. Aztán elkeseredetten tette hozzá: Mennyi gond! Mennyi baj!

A két vendég-néni most egyszerre kezdett beszélni, de a Diótörőnek csakhamar el kellett hallgatnia, mivel a másiknak jobb volt a tüdeje. A másik így szólt:

— Első pillanattól kezdve csodálkoztam azon, hogy a házádba fogadod. Te, a te elveiddel! Csak úgy lehet, mondtam magamban, hogy Zsezse nem ösmeri azt a leányt . . . Nem

is szoltam semmit, mert nem szokásom beleavatkozni a mások dolgába, de tudtam, hogy előbb-utóbb meg fogod ösmerni!

— Igaz, hogy botrányos rossz modora van, szolt Zsezse néni.

— Modora!?

A két vendég-néni hangosan elnevette magát.

— A multja! A multja! visította aztán a Diótörő, kegyetlen hangon.

Mariska, a ki eddig szórakozottan, félfüllel hallgatta csak a kepelésüket, most keresztbe fonta a két karját és figyelmesen nézte az üvegajtó függönyét. Megjegyzendő, hogy a két néni, a Harapófogó és Diótörő, nem értett mindig annyira egyet, mint most. Ők egymás ellen is szoktak intrikálni Zsezse néni előtt, most azonban láthatólag egyesült erővel törtek a közös ellenségre . . .

Zsezse néni igen jól tudta, hogy mit beszélnek a Mariska multjáról, de most úgy tetette magát, mintha még semmit se hallott volna. Valami édes gyönyörűséget várt abból, ha újra elmondják neki a hajmeresztő pletykákat.

— A multja? Mit tudtok a multjáról? kérdezte naiv csodálkozással.

— Nem is tudom, hogy elmondhatom-e Elza előtt? kérdezte a Harapófogó.

— Csak bátran, szólt a Diótörő. Az én leányom nem érti meg az ilyeneket!

— Már egyszer hallottam, de akkor sem értettem meg, szólt Elza kisasszony, fagyos szemtelenséggel.

(Ez a leány, a ki szép, kövér és igen ostoba volt, a vidéki helyőrség tisztí köreiben arról volt nevezetes, hogy a hajmeresztő sikamlósságokat is szelid megadással hallgatta végig.)

— Tudod, édes Zsezsém, szólt a Harapófogó-néni, — hogy gyűlölöm a pletykát. De azt tartom, hogy végre sem zörög hiába a haraszt... Miért nem beszéltek soha rólad ilyeneket? Vagy én rólam?

— Vagy miért nem beszéltek soha Elzáról? vetette közbe vakmerően a Diótörő.

— De hát mit beszélnek róla, az Istenért?

— Azt beszélik, hogy két esztendővel ezelőtt Hajduval — hogy is mondjam? — no igen! hogy Hajduval viszonya volt...

(Ezen senki sem lepődött meg, csak Mariska maga.)

— Én nem hiszem! mondta Zsezsé néni.
— Ámbár igaz, hogy Hajdu még ma is nagyon

érdekli még ... De Balázst nem tartom képesnek ilyen jellemtelenségre!

— Ugyan kérlek, hát nem ösmered a férfiakat? A kisasszony alkalmasint azt képzelte, hogy ilyen úton Hajdu Balázsnévá lehet ...

Még tovább is beszéltek ... A Diótörőnéni a főispánt hozta szóba ... Hjah, az egyik után a másik! A főispánné máris betege a féltékenységnek ...

De Mariska nem hallgata tovább. Hófehér arccal állott a tükör előtt. Nem sírt, nem is haragudott, csak végtelen undorodást érzett. Úgy érezte magát, mintha ezer béka, gyík, patkány és a mi fürtelem és piszok van a világon, minden ott nyüzsögne a szobájában ... A foga is vacogott az undorodástól.

Gépiesen levette a szekrénye tetejéről a kis úti bőröndjét, abba belegyömöszölte mindazt, ami két napi útra vinni szokás.

Félóra múlva — a néni szobájában akkor még vígan folyt a pletyka — kilépett a folyosóra, a bőrönddel a kezében. Ott szembe jött vele a cselédleány. Eszébe jutott, hogy ennek adnia kell valamit.

— Jőjjön, Julis!

Visszament a szobájába pénzért, és a kevés

pénzével együtt magához vette a takarékpénztári könyvét is, a melyre nem is gondolt az imént.

— Hová megy a kisasszony? kérdezte a cseléd csodálkozva.

— Elmegyek ... Elutazom.

— És mikor jön vissza?

— Soha, Julis.

A leány még jobban elcsodálkozott.

— Tudja a nagysága? — kérdezte.

Mariska vállat vont.

— Mit törődöm vele!

— De mit fog szólani?

— Bánom is én!

Akkor már a kapuban volt. Kilépett rajta és becsapta maga után. Odakünn egy parasztfurma ember ácsorgott; azt megszólította.

— Nem vinné el ezt a bőröndöt a vasutra?

— Aztán mit adna érte?

— A mit akar!

— Harminc krajcár nem lesz sok?

Az ember a vállára emelte a bőröndöt, de akkor kitünt, hogy alig tud állni a lábán, olyan részeg. Mariska el akarta tőle megint venni, de az ember nem adta, hanem káromkodva dülöngött a gyalogjárón. A leány most már közel volt a síráshoz — dühében. Mihez kezdjen?

E pillanatban csengő szán közeledett a nagy utca felől. Egy cilinderes férfi ült benne: Horváth, az ujságíró.

Mariska lángvörös arccal integetett neki.

— Horváth! Megálljon!

A szán megállott és az ujságíró hozzá sietett.

— Mit parancsol?

— Vigyen ki a vasutra! Vigyen el Pestre!

— Nem értem —

— Ne kérdezzen semmit, hanem vegye el a részeg embertől a kufferemet . . .

Horváth szó nélkül engedelmeskedett, aztán besegítette Mariskát a szánba.

A nénik, a kik akkor már Isten tudja hányadszor bucsúztak egymástól, e pillanatban figyelmesek lettek Elza kisasszony szavaira.

— Nini, Mariska egy idegen úrral szánkózik . . . És kuffer is van nála! Ni, — hiszen ez a pesti ujságíró, a ki Tatáryéknál volt . . .

E pillanatban már berohant a cseléd is.

— Kérem, Mariska kisasszony elutazott . . . Azt mondta, hogy sohasem jön többet vissza . . . Azt is mondta, nem bánja, akármit mond is a nagysága . . . És nekem tíz forint borravalót adott . . .

A három néni sóbálványnya dermedve

nézett össze. A Diótörő néni volt az első, a ki lélegzethez és szóhoz jutott.

— Mit mondtam? kérdezte sugárzó arccal.

A kisvárosban sólyomszárnyakon szállott tovább a hír, hogy Mariska — világos nappal! — megszökött a pesti ujságíróval. (Hogy világos nappal, azt csodálatosképpen súlyosbító körülménynek tudták be neki.) Sólyomszárnyakon repült a hír és vészes vijogással . . . A két rettenetes néni, a Harapófogó és Diótörő, az nap alig jutott ebédhez. Hazamenet be kellett még térniök egy-két bizalmas ösmerősközhöz, hogy azon melegibe föltálalhassák a nap szenzációját. De szóba állottak ez alkalmommal kevésbé bizalmas ösmerőseikkel is, a kikkel összetalálkoztak az utcán, vagy a kiket megláttak az ablakban. Mind a kettőn valami fölemelő érzés vett erőt; úgy találták, hogy Mariska a szökésével nagy erkölcsi elégtételt szolgáltatott nekik, mert hiszen épp abban a pillanatban csomagolta lopva holmiját, mikor ők a Cassandra-szavukat hallatták.

A délután folyamán számos látogató kopogtatott be Zsezse néni házába. A kisvárosi kíváncsiság a részvét és a rokonszenv nevében kért bebocsáttatást. A vén kisasszony a helyzethez illő arccal fogadta a látogatókat. Szinte

látszott rajta, hogy csak vallás-erkölcsi érzése ad neki erőt a fájdalom elviselésére. Mindenkit azzal fogadott, hogy: »kérem, sohase említse többet előttem annak a boldogtalannak a nevét... Ő meghalt a családunkra nézve...« Ha a látogató komolyan vette ezt a figyelmeztetést, akkor persze öt perc múlva már maga a néni volt kénytelen a szót Mariskára terelni. Mert valóságban valami kegyetlen gyönyörűséget talált »a háza becsületén ejtett folt« körülményes kémiai elemzésében.

... A dolog különben előrelátható volt, — az ember csak nem merte elgondolni ... Az az ember (Horváth), a kivel a leánynak már régebben titkos összeköttetése lehetett, azért jött le ide ... Már tegnap este oly feltűnően viselkedtek Tatáryéknál, hogy erőhatalommal kellett őket szétválasztani ... És reggel a Kálvárián találkoztak, ott beszéltek meg mindent ...

Valaki, egy fiatal ügyvéd, kiejtette ezt a szót: *moral insanity*. Ezt aztán sokat ismételték. Megengedhetőnek találták, hogy a leány nem is szereti az ujságíró; de a feltűnési vágya, az excentrikus gondolkozása fokozatosan odavitték, hogy előbb-utóbb egy óriás botrányra kellett vetemednie. Igen: kel-

lett... Természetesen szóba került a korábbi Hajdu-féle eset is. És a Tatáry-féle kombináció, melyet ösztönszerű, csodálatos sejtő képességével, a főispánnak egy rosszul leplezett, piszkos ötletére alapított a kisvárosi közvélemény. A főispánné, a ki egyébként is annyira féltékeny asszony volt, hogy ellenőrzés alatt tartotta az ura álmait is, most nyíltan a szeme közé vágta, hogy neki is volt valami dolga Mariskával. Vagy ha nem volt, hát nem kettőjükön mult!

És — hol állapotodnék meg a kutató emberi elme? — este már egyéb dolgokat is beszéltek a szökevényről. Egy-két helybeli gavallér szolgáltatott rá okot. Kockás ruhás Don Juanok, a kiket Mariska néha ironikus kedvveléssel persziflált s a kik most tüntető buzgalommal, sokat sejtető, diszkrét mosolylyal vették lovagias védelmükbe a leányt.

Nagyon csalódik egyébként, a ki azt hiszi, hogy az ilyen eset komoly megbotrátkozást kelt a közvéleményben. Szó sincs róla! Minden ilyen alkalommal, mikor egy embertársunk lába alatt süppedni látszik a talaj, újból ismétlődik az a csodálatos tünet, hogy a szemlélőket valószínű örömmámor fogja el. Egyik rész nyílt kárörömmel, a másik látszólagos fájdalommal

nézi. Az örvendők az őszinték, a szomorkodók a hazugok, mert nem szomorkodnak, csak afféle kéjes borzongást éreznek, minőt a színpadi tragédia végső jelenete okoz az embernek... Hallották már? Tudják már? És boldog, a ki hallhatja, de százszorta boldogabb, a ki elmondhatja. Osztály- és rangkülönbség nélkül mindenki érzi ezt a boldogságot, érzik még a városvégi lebujokban tanyázó boldogtalanok is, a kik nevetve kiáltanak föl: No lám, azok az úri kisasszonyok se különbek nálunk!

Az, a ki alkalmat adott erre a sok mende-
mondára, ezalatt nyugodtan utazott Buda-
pest felé. Egyedül volt a kupében. Megkérte
Horváthot, hogy szálljon külön rekeszbe — nem
is annyira a külső tisztesség kedvéért, hanem
mivel megfájdult a feje és únta a szót — az
ujságíró ellenvetés nélkül engedelmeskedett
neki.

Kőbányán Mariska kiszállott. Odalépett
Horváth ablakához.

— Isten áldja meg!

— Hogyan, hát nem jön a fővárosba?

— A néném itt lakik Kőbányán... Ne
fáraszsza magát: kocsiba ülök és mindjárt nála
leszek...

— Mondja meg legalább a címét, hogy föl-
kereshessem... Talán szüksége lesz rám...

— Akkor majd írni fogok... Tudom, hogy
melyik lapnál dolgozik... Még egyszer kö-
szönöm!

Azzal elment, Horváth úr pedig, a ki út-
közben alkalmasint valami fölötte meglepő

fordulatu analitikus regény egyik fejezetének kiszínezésével mulattatta magát, meglehetősen szomorú kedvvel folytatta útját.

Mariska tíz perc múlva már bekopogtatott Anna néni harmademeleti lakása ajtaján.

A pesti néni, Anna, s kinek nevét (Zsezse tánti szerint) szintén nem szokták emlegetni korrekt társaságban, tényleg szomorú múltú asszony volt. Fiatalabb éveiben tisztességes és szerény életet élt egy jóra való hivatalnok oldalán. Az ura aztán meghalt, ő pedig özszeadta magát egy emberrel — némelyek szerint festő volt, mások szerint mesterember, közönséges szobamázoló — a ki, ha házasságot ígért is neki, soha sem váltotta be ígéretét. A familiában Anna néni a bűnös szenvedély démonaként szerepelt, — pedig inkább cselédje volt annak a részeges naplopónak, mint szeretője. Simulékony természetű, szerény és kissé együgyű asszony volt a szegény; sem jó, sem gonosz, hanem miként a legtöbb ember, lágy viasz a sors szeszélyes újjai közt. A sors ilyenné formálta, pedig ugyanannyi fáradsággal szentet vagy legalább is mártírt formálhatott volna belőle. A második *ura* oldalán csakhamar levetkőztette korábbi szokásait, társas ambícióit, jóformán el

is feledte, hogy úri családból eredt. Beletanult azonban a mindennapi kenyérért küzdő nagyvárosi ténsasszonyok praktikáiba. Vagy hat esztendő óta, a mióta a zsarnoka eltűnt mellőle, elkallódott vagy meghalt: mint kvártélyos és kifőző ténsasszony kereste meg a kenyerét.

— Kit tetszik keresni? kérdezte a kopott ruhás, sárgaarcu kis asszonyka, mikor a nagy, elegáns úri kisasszony benyitott a konyhájába.

— Anna nénit keresem ... Talán maga az? Én Atalay Mariska vagyok ...

— Én vagyok ... Mi tetszik?

Mariska szó nélkül megcsókolta az asszonyt, akinek erre menten a szemébe szöttek a könnyei. Talán tizenkét esztendő óta se látott senkit a rokonai közül.

A leány aztán elmondta, hogy miért jött. Itt akar lakni nényénél. A szállását és kosztját meg fogja fizetni ...

A néni éktelen zavarba jött.

— Jaj, lelkem, hogy férne el nálam? Magam a konyhában lakom, ott a zöld függöny mögött ... Még csak egy szobám van, de az a lakómé ... Tavaly szép lakásom volt, de most nagy bajban vagyok ... A szobaúr már két hónap óta adósom a bérrel.

— Ha nem fizet, akkor ki kell tenni a szűrét!

Anna néni megszeppenve nézte a hugát.

— Jó volna, de nagyon goromba ember ám!

Mariska már akkor tisztában volt, hogyan kell bánni a nénjével. Azzal nem szabad tanácskozni, annak parancsolni kell.

— Itthon van az ipse?

— Nincs most itthon, de mindjárt itt lesz.

A leány benyitott a szobába.

— Mi itt a lakóé? Vigyen ki mindent a konyhába és adja oda neki . . . Mondja meg neki, hogy menjen a városligetbe aludni, vagy a pályaudvarra, ott jó meleg van . . .

Két pipája volt a szobaúrnak, egy pár női fotográfiája, nagyon kevés fehérneműje és egy feles pepita nadrágja. Anna néni ijedt arccal nyalábolta össze a holmit, a mit a generális leánya odahajigált neki.

— Most pedig nyissa ki az ablakot és fűtsön be . . . Aztán vizet kérek, meg papírt, mert írni akarok az apámnak. És valami enni valót is, mert éhes vagyok.

Azzal pénzt adott a nénjének, maga pedig leült levelet írni. Már útközben táviratozott az édesapjának, most levélben értesítette, hogy ezentúl Anna néninél fog lakni. A levele elég rövid volt. Az okot, a mely arra készítette, hogy hirtelen a faképnél hagyja Zsezse nénit,

nem szellőztette, csak annyit írt: kénytelen voltam vele . . . Végül megkérte édesatyját, járjon közbe Zsezse néninél, hogy a holmiját utána küldjék. Ő nem ír a néninek.

Még be sem fejezte a levelét, mikor odakünn a konyhában egy borízű férfihang feleselése hallatszott. Haza érkezett a szobaúr. Puffadt korhelyarcu, nagy kamasz volt, a fővárosi léhűtők gyanus eleganciájával öltözve. Azt kiabálta: Szeretném látni! Szeretném látni!

Mikor aztán megnyílt az elveszett paradicsom ajtaja és előtte állott a nagy, elegáns leány, elhallgatott, sőt valami lovagias gerjedelme is lehetett, mert hamiskásan mosolyogva mondta: Ej, ej, nagysád, hát ki akar túrni a lakásomból?

— Menjen a pokolba, mert rendőröket hívatok! válaszolt Mariska száraz hangon.

A szobaúr nagyon meglepődött ezen a hangon.

— Pardon! mondta megvetően.

Azzal hátat fordított a leánynak és számon kérte a szobaasszonytól a holmiját. Egy gallérja hiányzott. Hol van a gallér? Végül mégis elment.

Mariska azt mondta, hogy egyelőre, míg megjön az ágyneműje, a konyhában kíván

aludni, a néni ágyában. És jó lesz, ha a néni mindjárt holnap új lakás után néz, benn a városban. Két szoba kell, konyhával.

— És mit akarsz te tulajdonképpen Pesten? kérdezte később nekibátorodva a néni.

— Színésznő leszek.

A néni ezen jó sokáig elgondolkozott. Színésznő akar lenni? Jól van! A néni látott-halott már egyet-mást életében, azt is tudta, hogy van kétféle színésznő: olyan, a ki a színpad kedvéért lép erre a pályára és olyan, a ki — nem a színpad kedvéért. Vajjon Mariska melyik fajta-hoz tartozik? A néni megnyugodott abban, hogy kár volna ezen törni a fejét, mivel előbb-utóbb csak el fog válni. Ha a gyermeket tényleg a tiszta művészi ambíció vezeti, akkor föltétlenül számíthat a nénjére. Hűséges őrzője és gondozója lesz. Ápolni fogja, főzni fog neki, öltöztetni fogja, kísérni fogja és nem fogja eltűrni, hogy valaki csak egy gyanus pillantással terhelje a leányát.

— Ha pedig nem olyan volna Mariska, a milyennek a nénje szeretné? Hát akkor — Istenem!

— akkor is számíthat a szegény Anna nénire.

Két hét múlva a két nő már benn lakott a városban. A nagykörút szomszédságában találtak egy csinos és elég olcsó kis lakást.

Mariska eleintén nagy tűzzel fogott hozzá a maga kis szobájának rendezgetéséhez, de mikor már félig elkészült vele, egyszerre megint elkedvetlenedett és Anna nénire bízta a munka befejezését. Utólérte a finom izlésű emberek átka: ő, a ki bútorban, ruhában és csecsebecsében az egyszerű, de masszív, értékes és művészi dolgokat kedvelte, nem tudott tartósan megbarátkozni a sok olcsó limlommal, a mit első buzgalmában összevásároltatott Anna nénivel.

— Ez különben is csak ideiglenes lakás, vigasztalta magát.

És a lakás tényleg mindvégig olyan ideiglenes és idegen benyomást tett, mint a fogadói szállás, vagy még inkább olyat, mint az idegen helyen bekvártélyozott katonatiszt tanyája.

A katonai jelleget a rézágy, a lovagló osztorok, néhány sportvonatkozással bíró értékes csecsebecse, tovább több tisztnek, köztük a generálisnak jó lovasképe, adták meg a lakásnak. De a holmi elrendezésében is valami katonai agglegényes pedanteria érvényesült. A fésűinek, keféinek és körömollóinak gazdag arzenálját egy külön asztalon őrizte, nagyság szerint egyenes sorba rakva, miként a múzeumi

gyűjteményeket szokás őrizni. A cipői pedig — a melyekre aránytalan sokat költött — hosszú és nyilegyenes glédában sorakoztak az előszoba fala mellé.

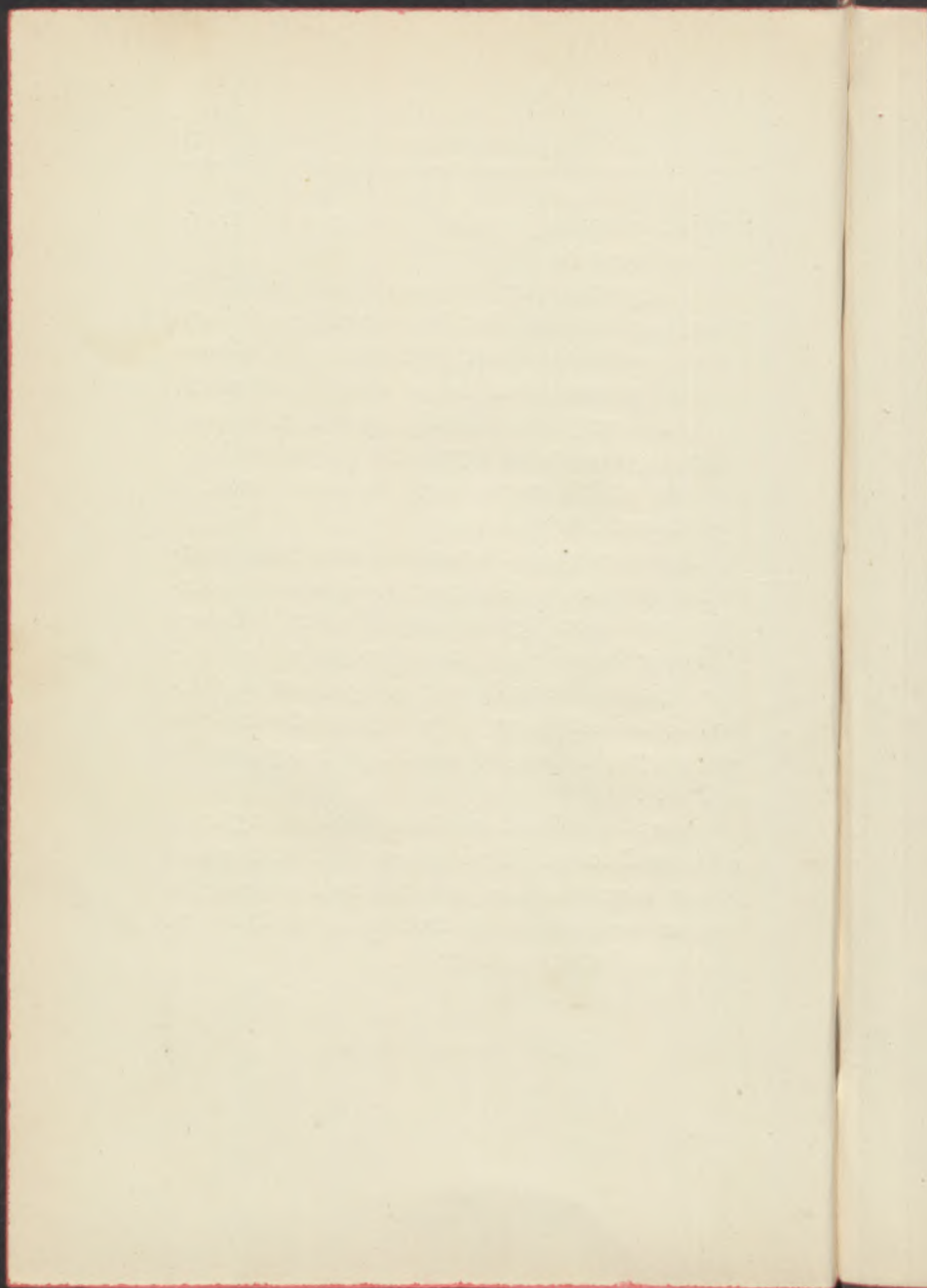
Mariska már elhelyezkedett az új lakásban, mikor végül levelet kapott a generálistól. Atalay uram, a kinek egyébként sem volt szenvedélye a levélírás és a ki szívesen váltott volna meg minden sornyi írást ugyanannyi kilométernyi lovaglással, alig állott még szemben fogasabb iránytani problémával, mint most, mikor levelet kellett írnia a leányának. Egyrésztől nagyon dühös volt Mariskára, hogy az ő tudta és beleegyezése nélkül összeadta magát azzal a perszonával . . . Úgy érezte, hogy most érvényesíteni kellene apai jogát, közbe kellene lépni, büntetni vagy legalább is lehordani önfejű leányát. Másrésztől azonban fontos és égető szüksége volt arra a hatezer forintra, a mit a leánya már régebben odaigért neki . . . Valakitől pénzt kérni és az illetővel egyszersmind gorombászkodni is: erre a bravurra a generálisnál nagyobb stilszta sem vállalkoznék. Atalay tehát nem is gorombáskodott a leányával, hanem csak néhány szelid szemrehányás alakjában jelezte az Anna nénivel szemben elfoglalt elvi állás-

pontját, a levele javarészét pedig a pénzkérdésnek szentelte.

A generális úr akkoriban meglehetősen rossz napokat élt. Hatalmas protektorát egy héttel azelőtt temették el Bécsben. A fényes katonai gyászkiéret tagjai nem is sejtették, hogy a hercegi koronával ékesített rézkoporsóban egyszersmind egy tucat jóhiszemű hitelezőnek utolsó reménységét is beletemetik a kapucinusok kriptájába.

Egy pár nappal a temetés után már megindult megint a félelmetes váltó-lavina. Ezuttal rettenetes gyorsasággal ment a dolog. A generális még alig káromkodott egyet, mikor felsőbb helyről már megkapta a diszkrét értesítést, hogy ügyeinek rendezése céljából igeiglenesen fölmentik a szolgálattétel alól . . .

Mariska időközben elküldte édes atyjának a pénzt Bécsbe. Művészi terveiről nem emlékezett meg levelében és ezzel csak szivességet tett az öregnek, a ki örömet ignorálta a rá nézve kellemetlen dolgokat,

HOGYAN lesz az emberből művész? Az élvezőből alkotó? Merre vezet az út a színházi nézőtérről a színpadra?

Atalay Mariska megijedt ettől a kérdéstől, a melylyel most kezdett csak behatóbban foglalkozni. Elgondolkozott, körülnézett és senkit se látott, a ki útba igazithatta volna, vagy a segítségére lehetett volna.

Arról, hogy valami színész-iskolába járjon, tudni sem akart. Már öregnek érezte magát arra, hogy padban üljön és leckerend szerint tanuljon. De az arisztokratikus természete különben is föllázadt ama gondolat ellen, hogy bajtársi viszonyba keveredjék azokkal a lebernyeges köpenyű, borotvált arcu fiatal emberekkel és a furcsán fészülködő leányokkal, a kiket néha csapatosan látott a Kerepesi-úton járni.

Végül gyors elhatározással levelet írt a Mesternek. A Mester tanítsa őt, a Mester igazítsa útba . . .

A Mester volt Mariska ideálja: Árdai Zoltán egyik fővárosi színháznak már kissé meg-

rokkant bonvivánja. Régebben, mikor Mariska még sűrűben fordult meg Budapesten, elragadóan kedvesnek, elmésnek, diszkrétnek és előkelőnek találta Árdai játékát. A rokonszenves benyomás, a mit akkor nyert, most arra készítette, hogy egy rövid és udvarias levélben a művész látogatását kérje.

Árdai a kitűzött órában pontosan be is kopogtatott Mariskához. Nappali világítás mellett nem volt sem oly kedves, sem oly előkelő, mint lámpafény mellett és a rokkantsága is szembeötlőbb volt. Mikor megértette a leány kívánságát, gyakorlati, mondhatnám üzleti álláspontra helyezkedett.

— Szóval: a kisasszony azt szeretné megtudni, hogy van-e tehetsége a színpadhoz?

— És ha úgy találja, hogy van némi tehetségem, számíthatok a segítségére?

A művész felelet helyett kivette a jegyzőkönyvét.

— Van még egy szabad délutáni órám...

Aztán egy pár verset szavaltatott el a leánynyal. A székében hátradőlve, félig lehunyt szemmel, mozdulatlanul hallgatta.

— Köszönöm, elég.

— Nos? kérdezte Mariska, a ki ezúttal elvesztette megszokott nyugalma.

Árday kimondta az ítéletet.

— Azt hinném, önben tényleg van bizonyos drámai tehetség, a mit érdemes lesz fejleszteni. De nagyon sokat kell még tanulnia és még többet felejtene . . . Ha kívánja, naponként négy és öt között tanítani fogom. A különórákért öt forintot szoktam kapni.

Az utóbbi szavakat halkán és kissé mosolyogva mondta Árday és e mosolyában volt valami Des Prunelles úr blazirt szeretetreméltóságából.

A művész éppenséggel nem találta rendkívülinek ezt a kis kalandját. Gyakran esik meg, hogy előkelő és excentrikus hajlamu fiatal hölgyek hirtelen fölfedezik magukban Sarah Bernhard tehetségét. Egyikük sem akar iskolába járni, hanem mindegyikük szakasztott olyan levelet ír Árday mesternek, vagy más mesternek, minőt Atalay Mariska írt. Egy pár hónapig azzal gyötrik magukat, hogy verseket és prózát magolnak, aztán abbahagyják. Megunják a dolgot, megint mást gondolnak vagy férjhez mennek.

Egy hét óta folytak már a leckeórák, és egy hét alatt Árday úrnak sikerült tanítványát meggyőzni arról, hogy nincs nehezebb dolog a világon mint állni, ülni, járni és gesztikulálni.

Mariska egyikét sem érti ezeknek a mester-ségeknek. Nem tud bejönni az ajtón és nem tudja a keszkenőjét fölvenni az asztalról. Beszélni pedig — oh, Mariska tud rácsolni, hadarni, betűket és szótagokat elnyelni, énekelni, — de beszélni, hangsúlylyal beszélni nem tud.

— Nem tudok, mondta Mariska mély rezig-náció hangján, — és nem is fogok tudni soha!

— Bátorság! vigasztalta ilyenkor Árdai, — minden kezdet nehéz.

Közbe a leány előtte teljesen ösmeretlen szerzők végtelen hosszú és elszomorítóan üres verseit és monológjait tanulta, a melyeket Árdai hozott neki, mint a hangsúlyos szavalás gyakorlására kiválóan alkalmasakat. Ezeket éjjel, félálmban is recitálta a leány, hangsúlylyal szavalva, öltözködés közben pedig néha rajta kapta magát, hogy a tükörben ellenőrzi a saját mozdulatait, vajjon elég plasztikusak-e?

Mikor három hónap is elmúlt, Mariskában gyökeret vert a meggyőződés, hogy a céljától sohasem volt még oly távol, mint most. Az út, a melyen jár, mindenhová elvezethet, csak a művészethez nem. A mester tekintélyében szentül hitt most is, de elvesztette minden hitét önmagában.

Akkoriban történt, hogy egy déli séta alkalmával a véletlen összehozta Horváthtal, az ujságírójával. Majd négy hónap óta laktak egy városban, a nélkül, hogy csak egyszer is összetalálkoztak volna. A rövidlátó Horváth most sem ösmerte volna meg a tömegben, ha Mariska meg nem állítja. Rövid beszélgetés után csakhamar rátértek Árdayra. A leány, a ki érezte, hogy olyan emberrel beszél, a ki megtudja érteni, elpanaszolta neki csalódását.

Horváth valósággal dühbe jött.

— Az Istenért, mit művel? Tanulni akar? Mit? Árdaytól? Az ország legaffektáltabb, legüresebb komédiásától?

Mariska megdermedt az ijedtségtől, mikor Horváth ily hangon beszélt a mesterről. Az ujságíró pedig, a ki művészet dolgában nihilista elveket vallott, dühösen folytatta.

— A kik azt vallják, hogy a színészetet iskolában lehet csak tanulni, vagy csálók, vagy ostobák. Az iskola arra való, hogy általános műveltséget adjon, és hogy a művészet eszközeivel ösmertesse meg a tanulókat . . . Iskolára tehát nincs szüksége . . . Főleg pedig az Árday iskolájára nem, a ki százszor többet tanulhatna öntől, mint a mennyit maga tőle . . . Hogy maga nem tud járni, meg beszélni?

•

Óh, a nyomorult, annyira imádja önmagát, hogy neki nem tud járni meg beszélni, a ki nem jár és beszél úgy mint ő... Azt akarja, hogy az egész világ úgy bicegjen mint ő és úgy selypítsen mint ő... Tönkre fogja tenni a maga egyéniségét! Pedig egyéniség nélkül nincs művészet! A nélkül nincs semmi!

— Nagyszerű! mondta Mariska. — Maga azt mondja, hogy Árdai nem ért semmit, Árdai pedig alkalmasint úgy vélekedik, hogy maga nem ért semmihez. De mi lesz velem?

Horváth megnézte az óráját.

— Teszek önnek egy indítványt, mondta aztán. — Elvezetem olyan emberhez, a ki megmondja magának, hogy mi lesz vele. Maga is hinni fog neki, ha beszélt vele, mert ő az egyetlen ember az országban, a ki ért a művészethez.

— Ki az?

— Az Öreg... Itt lakik a szomszédban... Jöjjön mindjárt; meg fogja hallani az igazságot. Goromba lesz, de ne törődjék ezzel...

Valami kalandos kíváncsisága arra ösztönte Mariskát, hogy kövesse Horváthot az Öreghez. Nem mintha nagyon megbizott volna az ujságíró vezetésében, — azzal máris tisztában volt, hogy Horváth szelleme örökös végletek-

ben mozog, — de annyira megingott önmagába vetett hite, hogy valóságos kedvtelést okozott neki az egymásnak ellentmondó ítéletek egybegyűjtése és összehasonlítását. Úgy tett, mint a nagy beteg, a ki az orvosi diagnózisok ellentmondásaiból meríti a reményt.

Ki volt az Öreg? Valaha mint királyi arszlán uralkodott a deszkákon, most pedig mint fogatlan vén ragadozó tanyázott harmademeleti barlangjában. Valaha egy egész asszonyi generáció rajongott érte, most pedig szomorú elhagyatottságában maga forralta a teáját rideg legénylakásán. Romeó szerepében kezdte a pályáját, Lear királyéban végezte. A háládatlanság fullánkjaival szívében kesergett és átkozódott, — átkozta a háládatlan két leányát, a művészetet és a közvéleményt. Pedig nem esett rajta semmiféle igazságtalanság, éppen csak az történt meg vele, hogy megöregedett.

Horváth előre figyelmeztette Mariskát, hogy az Öreg goromba lesz. Az Öreg pedig rácáfolt és apai gyöngédséggel fogadta őket. Pedig nem volt jó napja, de közeledett a jubiláris ünnepe és annyira mégis művész volt, hogy ilyenkor kereste a hetedik nagyhatalom képviselőinek barátságát. Mikor azonban meg-

értette a látogatásuk célját, gorombáskodni kezdett, de egyedül csak Mariskával. Tegezte a leányt és különös dolgokat mondott neki.

— Színésznő akarsz lenni? Miért nem telefonos kisasszony, vagy pénztárosnő a propellernél?

Mariska elnevette magát, Horváth pedig biztatta, hogy szavaljon valamit. Szavaljon, de ne gondoljon Árdyra.

— Hát mit tudsz? — kérdezte az öreg únottan.

Atalay Mariska szavalt, a Júlia szerepéből és a Dezdemónáéból.

— Nagyon jól van! Nagyszerű! mondta az öreg, de olyan hangon, hogy egyiköknek sem telt öröme a dicséretében.

— Még valamit kérek!

Mariska, a kinek igen jó emlékező tehetsége volt, Echegaray egyik darabjából szavalt. Az öreg affektált elragadtatással hallgatta. Néha behunyta a szemét, néha pedig a nyelvével csettintett, mintha osztrigát szűrcsölne.

— Ilyet még soha sem hallottam! mormogta.

Horváth úr nagyon kelletlenül érezte magát, a leány pedig megzavarodott és elhallgatott...

— Folytasd, fiam, folytasd! Ne tagadd meg egy haldokló embertől ezt az élvezetet!

(A haldokló embert gyakran említette. A vendéglőben is, ha megváratta a pincér, harsogó hangon szokta kiáltani: Egy haldokló ember marhasültet akar enni!)

Mariska azonban már kifogyott a türelméből.

— Mire való ez, mester? Horváth úr azt mondta, hogy ön meg fogja nekem mondani az igazat. Ha sejtettem volna, hogy évődni akar velem, nem jöttem volna ide...

— Az igazat akarod tudni, leányom? szólt a mester. — Megmondom! Te vagy a jövő évtized első operett-primadonnája.

— Operett-primadonna?

— Megmondtam és tűzbe teszem érte a kezemet! Csak akarnod kell! A szenvedély, a szerelem, a bánat és a boldogság verseit szavaltad nekem... Soha még az emberi szenvedélyeknek ily tökéletes paródiáját nem élveztem... Ha az ember téged hall, egy pillanatra elhiszi, hogy mindaz, a mit szenvedélynek és szerelemnek neveznek a költők, kecses misztifikáció. Bolonddá tartod Rómeót is, meg a velencei mórt is, bolonddá az egész világot... Rettenetesen józan vagy, gyermekem, nincs se hited, se véred, — de van gráciád, ezer elmés ötleted és rettenetesen

maliciózus vagy . . . Ha férfinak születnél volna, talán te lennél a jövő nagy bonvivánja. Így szubrettá kell lenned. Új iskolát fogsz teremteni, a mely beleillik a kor izlésének keretébe . . .

Mariska annyira elcsodálkozott ezen, hogy szóhoz sem jutott. Horváth szólalt meg elsőnek.

— Kérdés, hogy van-e énekhangja a kisasszonynak?

— A hangja elég kellemes, a zenei hallása pedig kiváló — mondta az Öreg. — A többi mellékes! Most azonban ebédelni megyek . . .

Mariska akkor ócsudott csak föl némileg nagy meglepetéséből, mikor már lenn voltak az utcán.

— A drámai pályámnak tehát vége? mondta szomorúan.

— Tanuljon énekelni! biztatta Horváth, a ki rendületlenül hitt az Öreg csalhatatlanságában.

KÉT hét is elmúlt a goromba öregnél tett látogatás óta, míg Mariska el tudta magát határozni valamire. Ekkor az volt az első dolga, hogy túlادott Árdy mesteren, a kiből végképp elvesztette a hitét. A mester nem nagyon csodálkozott ezen; az előkelő házakból való tanítványai rendszeren így szoktak tenni: lángoló buzgalommal hozzáfogtak a tanuláshoz, aztán hirtelen abbahagyták megint. Ő az ilyen tanítványainak az utolsó leckeóra alkalmával mindig az arcképét szokta ajándékozni, sajátkezű aláírásával.

A második hét végén történt, hogy Atalay generális váratlanul betoppant a leánya lakására. Mariska alig ösmerte meg édesatyját, a kit most látott életében először polgári ruhában. Igen elegáns, bár kissé fiatalos ruha volt rajta, egyébiránt pedig jókedvű és szeretetre méltó volt, mint mindig.

— Egy kis dolgom akadt Budapesten, de az esti vonattal megint visszautazom Bécsbe... Igaz, még el sem mondtam neked, hogy

nyugdíjba megyek. Megúntam azt az örökös irka-firkát! Manap már nem is katona az ember, hanem tisztára irodai hivatalnok...

A generális estig a leányával maradt. Addig nagyon kedvesen és szerényen viselkedett, szinte látszott rajta, hogy akar valamit. Mindent szépnek s jónak talált a Mariska kis szállásán, — még Anna néniről is azt mondta, hogy nem éppen kellemetlen perszóna. Este felé aztán megmondta, hogy mit akar: megint pénz kellett neki.

Végre is rongyos három-négyezer forint miatt mégsem löheti magát főbe az ember...

Mariska, mikor vacsora után magára maradt, jó sokáig számolgatott a jegyzőkönyvében... A vagyoni mérlegét a következőképpen formulázta:

— Énekórákat fogok venni... Az operetthez megyek... Ha beüt: jól van; ha nem: főbe lőhetjük magunkat ketten az öreggel...

*

Csekély terjedelmű, de kedves hangja volt, a melylyel egyébként mesterileg tudott bánni. A tanítónője, egy nagytapasztalású és elég elmés asszonyság, első naptól kezdve el volt tőle ragadtatva. A kuplékat — a párisi Scala

iskolája szerint — inkább szavalta mint énekelte, száz különös ötlettel fűszerezve előadását. Ha meg valami patétikusabb áriába kezdett, akkor ellenállhatatlan humorral hatott a paródizáló vakmerősége.

— Egy kis szerencse kell még csak, aztán meg lesz minden! esküdözött a tanítónő.

Az egész nyarat Budapesten töltötte Mariska, erős munkában. Féltucat operett-szerepet tanult be, közbe pedig egy pillanatra sem tudott szabadulni attól a gyanujától, hogy ennek a tudományának soha sem fogja hasznát venni. Eddig mindennél úgy járt életében: belekezdett és abbahagyta megint. Minden terve füstbe ment, minden munkája céltalan volt. Miért? Az ég tudná megmondani!

Ősz elején, — Horváth úr akkoriban Olaszországban utazott, saját állítása szerint azért: hogy egy számár rögeszmét verjen ki fejéből, — ősz elején Mariska fölkereste az operettszínház igazgatóját. Kétszer járt nála és egyszer sem találta otthon. Ekkor levelet írt neki, arra azonban nem kapott választ. Ez megint nagyon elkedvetlenítette, — most már az énekleckéket sem akarta folytatni. Mire való is ez az erőlködés? Soha sem lesz abból semmi! Semmi!

Akkoriban váratlan látogatója érkezett:

Tatáry, a szép főispán. Fehér keztyűvel a kezén, gyöngykapylós gombu drapp felöltőben, fehér gamásnival a lábán, jókora chypre-illatot terjesztve és hazugsággal a nyelvén kopogtatott be hozzá. A hazugsága ennyiből állott: a házban lakó ügyvédnél volt dolga és itt véletlenül tudta meg, hogy Mariska itt lakik.

Adta a jó rokont, sőt kissé meghatottnak is látszott.

— Hogy él itt magában... Mint egy jogász! Nem szomorú az ilyen élet?

Aztán Mariska terveire terelte a szót.

— Azt beszélték, hogy a színpadra lép... De ujabban megint elhallgatott ez a pletyka is... Vagy nem is igaz? Titok talán?

Nem volt titok. Mariska elmondott Tatáry-nak mindent, a mi érdekeltette.

A főispán látogatásának az lett a következménye, hogy a leány már másnap levelet kapott a színháztól. Az igazgató udvariasan bocsánatot kért tőle, hogy nem válaszolt rögtön a levelére és kérte Mariskát, hogy rendelkezék vele. (Tatáry főispánnak jó összeköttetései voltak a miniszteri palotákban.)

Másnap délben a színház zongora-termében találjuk Mariskát. A karmester, kalappal a fején

és panyókára vetett őszi kabáttal, a zongora előtt ült, az igazgató pedig a homályos sarokban álló, nyugalombakerült színpadi trónuson helyezkedett el. Mariska magával hozta Anna nénit is, hogy legyen, a ki szepegjen helyette. Ő maga ugyan nem félt, még csak izgalmat sem érzett; inkább valami álomszerű fásultság vett rajta erőt. Tudta, hogy a sok tervezgetésével, készülődésével és kísérletezésével ma végre dülőre fog jutni és most maga is meglepődött a saját közömbösségén. Rajtakapta magát, hogy alapjában véve nem remél semmit és nem is fél semmitől. Talán a zongoraterem józan és kissé piszkos környezete, vagy a karmester únott és közömbös modora volt rá hatással. Annyi bizonyos, hogy nem érezte a műzsa lelkesítő közelségét és ha számon kérte volna önmagától, hogy mi hozta őt ide, alig tudott volna rá kielégítő választ adni. Itt van, mivel a dolog úgy fordult . . .

Egyedül csak Anna néni érezte át a pillanat fontosságát. Sápadt volt és nagyon izgott. Kissé dühös is volt a direktorra meg a karmesterre, hogy annyira félvállról beszéltek velők. A karmester legalább levehette volna a kalapját.

A muzsikusz végigfuttatta ujjait a zongora

billentyűin. Mariska pedig elénekelte a skálát. A karmester meglepetten nézett rá, aztán egy sokatmondó pillantást vetett a sarokba, a hol a direktor trónolt, mozdulatlanul és rejtelmesen, mint egy egyiptomi bálványkép. A karmester arca olyan volt, mintha birsalmába harapott volna.

A fiatal hölgyek, a kik az ő kísérete mellett itt hébe-korba próbát szottak énekelni, annyiban hasonlatosak voltak egymáshoz, hogy hangja mindegyiknek volt, de énekelni egyik sem tudott. (A kinek hangja is van, meg zenei hallása is, az nem igen adja az operán alul.) Mariska pedig azzal lepte meg a hallgatóit, hogy tudott énekelni, de nem volt hangja.

A leány aztán elénekelt egy dalt.

— Nem volna jobb, ha inkább drámai pályára lépne? kérdezte a karmester.

Anna néni dühösen fölszisszent, Mariska pedig halkan elnevette magát. Most azonban megszólalt a direktor. A hangjában volt némi rendreutasítás a karmester számára, midőn nyugodtan mondta:

— Valami kuplét szeretnék hallani a kisasszonytól. . .

Mariska egy kupléba kezdett, melyet francia szöveggel adott elő. A muzsikus már nagyon

éhes volt, és eleintén türelmetlenül verte a zongorát, később azonban figyelni kezdett és már csak egy-egy új bekezdésnél adta meg félkézzel a hangot. A leány most már maga is megtompította kissé a hangját, de a szeme csillogott, az ajkán pedig bájos, impertinens mosoly jelent meg.

A dal végetért. A karmester meredtszemmel nézte Mariskát, a direktor pedig kétszer halkan összeverte a tenyerét. . .

Mi volt ez? A leány hirtelen valami édes szédülést érzett; szívéből forró vérhullám szökött föl a fejébe . . . Az első taps! Az első! E pillanatban egyszerre megösmerte önmagát. Érezte, csak akarnia kell, hogy teljesen az uralma alá vegye ezt a két férfit.

A direktor valami nótát kért tőle, ő azonban nem hallgatott rá, hanem a zongorán elszórt hangjegyek közt lapozott.

— Ezt akarom énekelni. . .

Kigombolta a kabátját, levette a kalapját és lehúzta az egyik keztyűjét. Egy hosszabb magánjelenetet adott elő egy új operettből, dallal és játékkal vegyest; afféle főjelenet volt, minőket egy-egy diva szép testérszoktak szabni a szerzők, hogy kedve szerint kitombolhassa magát.

Nagyobb sikert ért el kis hallgatóságánál, mint maga is sejtette. A direktor ugyan nem tapsolt ezúttal, de odalépett a zongorához és tetőtől talpig végignézte Mariskát. Aztán összenézett a karmesterrel és egy pillantással megértették egymást. Ime, itt van Ő, a kiről esténként a színház üresen epedő padsorai álmodozni szoktak. . . Miféle jószágos hulláma az életnek sodorhatta ide, a színházi zeneterembe? Honnan jött, hol nevelkedett és hol tanult, hogy annyira más, mint a többi? A játéka más, a mozgása más, még a tekintete is más. Minden új rajta, frappáns, ingerlő . . . A nyugodt merészsége, a bámulatos ötletessége, az elragadó csipőssége, mozdulatainak idegenszerű, de tökéletes gráciája. Elragadó még a hangjának fogytékossága is, melyet annyi bájos, paródizáló vakmerőséggel aknáz ki.

Az igazgató láthatólag attól félt, hogy elárulja elragadtatását. És olyasmitől is rettegett, hogy Mariska közelebből tekintve, még sem az, a kinek első pillanatban látszott. Sok lidércfényt néztek már csillagnak és nem egy üveg-szilánkot gyémántnak.

— Egyebet is tud ebből az operettből?

— Tudom az egész szerepet. — Az igazgató a terem ajtajához ment és kikiáltott a folyosóra:

— Hé! Valaki menjen Vidray urért a színpadra . . . Kéretem, hogy jöjjön ide . . . hagyja abba a próbát és jöjjön mindjárt . . . És az *Yvette hercegnő* sűgőkönyvét is hozzák föl az irodából.

Vidray úr, a színház tenoristája, mellesleg pedig két külváros asszonypéneke bálványa volt. Szép ember is volt, különösen délután és este, ha nem volt álmos. Most azonban, a mikor a terembe lépett, még álmos volt és ennél fogva kissé gyűrött arcu.

A direktor kívánságára eljátszották ketten az *Yvette* második felvonásának féltékenységi jelenetét. Aztán a harmadik felvonás kibékülési jelenetét. A direktor még a szerénádot, a bordalt és *Yvette* melodramatikus monológját is hallani akarta. Másfél óráig tartó próba után, miután eljátszották a darab minden valamire való jelenetét — megnyugodott. Ez a leány nem lidércfény, vagy csehüveg. Igaz csillag, nemes gyémánt.

Az igazgató bevezette Mariskát az irodájába. Helyet ajánlott neki és a következő szavakkal adott kifejezést az elragadtatásának:

— Meggyőződtem róla, hogy az ön tehetsége valóban figyelemre méltó, ámbár még

sokat kell tanulnia, különösen játék dolgában. Azonban tekintettel az ön sokat ígérő tehetségére és előkelő családjára, kész vagyok önt szerződtetni, eleintén természetesen szerényebb föltételek mellett...

Mariska kissé megijedt a *szerződtetni* szótól. Ő tulajdonképen csak azzal akart tisztába jönni, hogy van-e tehetsége. A továbbiakat előbb még az édesatyjával kell megbeszélnie... És valószínű — ezt ugyan nem mondta el az igazgatónak — hogy Atalay generális, a ki minden szeretetreméltó cinizmusa mellett is fölötte gőgös volt nevének ősnemes eredetére, nem fog egykönnyen belenyugodni Mariska tervébe. A tábornok úr ugyan mindenkor nagy rokonszenvet mutatott az operett-divák irányában, ebből következtetve azonban még sem lehetett egész biztossággal eldönteni, hogy szívesen látná-e a leányát az előtte oly rokonszenves pályán.

Az igazgatót láthatólag kellemetlenül érintette a Mariska vonakodása, végül azonban bele kellett nyugodnia. Följegyezte a leány címét és kérte, hogy értesitse mielőbb végleges elhatározásáról.

Mikor a leány Anna néni karján kilépett a színház kapuján, az ott csapatosan álló szín-

házi emberek pillantásaiból meggyőződhetett, hogy sikerének már híre ment. Vidray úr, a tenorista, előkelő távolságban állott alsóbb-rangú kollegáitól és fehér keztyűs kezének egy utánózhatatlan, előkelő mozdulatával megemelte bársonyszalagos köcsögkalapját. A sokat mondó, hódoló és mégis bizalmas mosolyán meglátszott, hogy ő is a leányt várta. És még valaki várt rá: a karmester. A bolyhos ember a muzsikuskok szokott fesztelenségével szólította meg.

— Merre megy, kisasszony? Kifelé? Jól van, együtt mehetünk a lóvasutig.

Azt akarta tudni, hogy megegyezett-e a direktorral.

— Nem!

— Csodálom. Ő nem eresztheti ki magát a körmei közül és nem is fogja kiereszteni. Mennyit kért tőle? Akármennyit kér is, meg fogja adni... Négyezer, hatezer, nyolcezer forintot is meg fog adni. Talán többet is. Sírní fog, de fizetni fog, mert fukar ember, de nagyon okos.

A karmester egyébként nemcsak azért várta meg Mariskát, hogy a direktora ellen áskálódjék.

— Nekem van egy operettem. . .

Meglehetős bőbeszédűséggel mondta el az operett meséjét, a főbb áriákat el is dudolta ott az utcán, hajmeresztő kellemetlen hangon. Azt akarta, hogy Mariska játssza el a főszerepet benne. A szerep hálás és Mariskának való . . . Mintha csak neki írta volna . . . Majd el fogja neki vinni a partitúrát, aztán tanítani fogja . . . Mikor elváltak, a leány Anna néni karjába öltötte a kezét.

— Most már magam is elhiszem, hogy győztem, de nem tudom, lesz-e benne valami köszönet?

— Azt mondta a bolyhos fejű: négyezer—hatezer-nyolcezer forintot adnak, talán többet is.

Mariska válaszolni akart, de aztán hirtelen megremezt, az arca pedig lángvörös lett. Egy elegáns férfi haladt el mellette a déli tolongásban, oly közel hozzá, hogy a könyökével megérintette a leány karját. Most visszafordult és hanyag udvariassággal mondta: Bocsánat!

Aztán ő is megösmerte Mariskát. Hajdu Balázs volt.

Egy másodpercig zavartan néztek farkasszemet.

— Nini, Balázs!

— Jó napot, Mariska.

— Lám, a véletlen tud még udvarias is

lenni, tréfálkozott a leány. — Régóta vagy már Pesten?

— Kéthónapóta, mondta Hajdu nyugodtan. — Itt lakom megint állandóan...

Mariska most vette csak észre, hogy a barátja modora nem olyan mint máskor. Valami hűvösen tartózkodó hangon, bár kifogástalan udvariassággal beszél hozzá.

Eszébe jutott, hogy Hajdu és Anna néni talán nem is ismerik egymást... Röviden bemutatta őket egymásnak. A fiatal ember könnyen megbillentette a kalapját, a homlokán pedig kedvetlen ránc jelent meg.

Ennyi arrogancia elég volt arra, hogy Mariska fejébe kergesse a vért. Hiszen ha csak ez kell — arrogancia — ahhoz ő is ért némileg...

— Nem tartóztatlak tovább... Jó napot!

Biccentett a fejével és Anna néni karján közömbös arccal folytatja útját. Hajdu azonban nem tágitott mellőle, vagy tiz lépésnyire még elkísérte.

— Mikor beszélhetnék veled, Mariska? Fontos dologban...

— Délután mindig otthon vagyok...

Megakarta mondani a lakása címét, Hajdu azonban a szavába vágott.

— Tudom a lakásodat!

— Ah?!

Mariska keserű mosolylyal mérte végig. Két hónap óta van Pesten, tudta a lakását és nem érdekesítette arra, hogy fölkeresse... Különben — gombház!

— Jó napot, Hajdu!

Délceg alakjával jókora föltünést keltve a járókelők közt, fölemelt fővel ment tovább.

Hajdu ugyan azt mondta Mariskának, hogy fontos dologban kíván vele beszélni, de azért csak négy nappal a véletlen találkozásuk után kopogtatott be a leány lakására. A generális azonban már előbb megjelent ott, egy nappal ama levél megérkezése után, a melyben Mariska beavatta őt színpadi terveibe.

Atalay uram ezúttal komolyan dühös volt és olyan éles, bántó hangon beszélt a leánnyal, mint eddigelé még soha.

— Komolyan elment az eszed? Azt akarod, hogy ujjal mutassanak rám az emberek?

— Magára, édesatyám? kérdezte Mariska csodálkozva.

— Rólam van szó, nem te rólad! Az én társadalmi állásomról és nem a tiédről... Egy altábornagy, a kinek a leánya trikóban mulattatja a karzati publikumot — ah!

A generális haragosan kirúgta maga alól a könnyű bambuszszéket.

— Ha elgondolom, hogy mit szólnának az udvarnál...

— Mit kíván tehát, édesatyám, mit tegyek?

— Verd ki a fejedből ezt a képtelenséget...

— És aztán? Mi lesz belőlem? Mi lesz belőlünk?

Atalay arcza kissé elborult.

Azt bízd rám, mondta bizonytalan hangon. Gondoskodni fogok a jövődről...

A javíthatatlan vén gyermek, az optimisták legnagyobbika, még mindig bízott benne, hogy valami milliós házassággal segíthet magán! Vagy ha ez nem sikerülne, van a pénzszerezésnek még több neme is: egy szerencsés éjszaka a klub kártyaszobájában, vagy egy jó verseny-kombináció előbb-utóbb meg fogja adni mindazt, a mivel a sors az ilyen embernek tartozik.

— Egyelőre itt kell hagynod Budapestet.

— És hová menjek?

— Beszéltem Dobó Oszkárékkal, ők a történetek után is szívesen látnak a házukban.

— Beszegődjem hozzájuk lengyelnek?

— Hasznossá is tehetnéd magadat a ház-

ban . . . Van ott elég dolog a gyerekek mellett . . .

— Szóval: nevelőnőnek menjek?

— A munka nem szégyen, mondta a generális komoly arccal.

A leány lelkét szenvedélyes keserűség árasztotta el. Miféle rettenetes önzés beszél az öregből? Atyja ez neki, édesatyja? Hogy tovább játszassa a világban a fényes gavalér szerepét, egyszerűen el akarja némítani, el akarja tüntetni leányát, a ki rá nézve oly kellemetlen módon kezd szerepelni . . . Menjen el, temetkezzék el vidéken, ellenszenves emberek között, töltse életét olyan munkában, melyhez semmi kedve, semmi hivatása, fonyadjon el, hervadjon el, de némán, csendben. És az öreg nem tudja, nem is kérdi, hogy mi forr a leány lelkében, hogy vannak-e álmái, vágyai és érzései, hogy van-e joga az élethez?

Mariska nem válaszolt az atyjának, a nagy keserűség elvette a szavát. A generális pedig, a ki gyermeki alázatosságnak nézte a leánya szomorúságát, kissé meg volt indulva és még különböző atyai tanácsokkal szolgált neki, a mi egyébként sehogysem illett hozzá. Aztán megnyugodva elment. Azt mondta, hogy egy-

pár nap múlva, vagy egy hét múlva fölkeresi megint Mariskát, akkor majd »mindent rendbe hoznak.«

Negyednapra meglátogatta Mariskát Hajdu Balázs. Mikor a fiatal úr belépett hozzá, bárátnőjét a színházi karmester társaságában találta. A bolyhos muzsikus, szokott fesztelenségével, cigarettázva ült a zongora előtt, Mariska pedig a hangjegyes füzetben lapozgatott. Éppen az új operett partitúráját nézegették.

Balázs urat láthatólag nagyon kellemetlenül érte ez a művészi genre-jelenet.

— Úgy látom, hogy rosszkor jöttem, mondta azzal a kelletlen hűvösségével, a melylyel Mariskát annyira fel tudta ingerelni.

— Maradhatsz, — mondta a leány, — éppen abba akartuk hagyni a tanulást...

Kikísérte a távozó karmestert az előszobába, aztán betette utána az ajtót és szembe állott Hajduval.

— Nos, mi ujság, Balázs!

Fürkésző és némileg kihívó szemmel nézegette egyideig, de nem bírta el sokáig Hajdu barna szemének állhatatos, komoly tekintetét. Hogy zavarát palástolja, helyet ajánlott neki. Balázs jó ideig hallgatott, aztán

szeliden megfogta a leány kezét. Halk, mély hangon mondta, azon a hangon, a mely egykor oly édes, idegborzongató hatással volt a leányra:

— Szegény Mariskám, mi történt veled?

A leány meglepetten nézett barátjára. Olyanféle érzése volt, hogy Hajdu is ellenséges szándékkal közeledik — és meleg részvéte most lefegyverezte. Már régóta nem beszélt vele senki ilyen hangon és most egyszerre oly különös és gyermekies honvágy fogta el egy kis rokonszenv és melegség után, hogy nagy megkönnyebbülésére szolgált volna, ha minden átmenet és bevezetés nélkül derekasan kisírhatta volna magát. Az ilyet azonban csak elgondolja az ember, de nem teszi meg.

Hajdu aztán halkán folytatta:

— Nem ösmerek többet rád, Mariska! Te, a ki azelőtt oly okos és büszke voltál, — hová jutottál?

— Hová jutottam? kérdezte a leány gépiesen.

— Mikor első ízben elmondták nekem mindezt, hinni sem akartam. Most el kell hinnem, bár nem értem . . . Nem értem a szökési kalandodat, nem a mostani életmódot . . . Mit jelent mindez?

A leány már nem volt megindulva egy cseppet sem. Minek tárja föl a lelkét, miért mentegesse magát Balázs előtt, a ki épp oly kevésbé fogja megérteni, mint a többiek? Gombház! — Ironikus hangon mondta neki:

— Mindez azt jelenti, hogy rossz útra tértem!

Hajdu vállat vont.

— Igaznak nem igaz, én legalább sohasem fogom elhinni, tréfának pedig nagyon is szomorú. Valami öngyilkos ösztön kerekedett felül benned, hogy erővel tönkre akarod tenni a jövődet . . . Nem kutatom az okaidat, ehhez nincs jogom, csak azt kérdelem: nincs rá mód, hogy elállj a szándékodtól? Fontold meg jól a választ!

Mariska arca egyszerre lángvörös lett, a szíve pedig félelmetesen lüktetett . . . Mi ez? Tehát még nincs vége? Talán csak egy irtóztató félreértés áldozata volt ő a mai napig? Talán még jóvá lehet tenni mindent?

— Van egy mód — mondta, mély lélegzetet véve.

Hajdu feszült figyelemmel tekintett rá.

— Van egy mód. A miről a világ kedvéért nem mondanék le, arról lemondanék egy ember kedvéért. Egynek a kedvéért mindenről.

Balázs láthatólag megértette a célzást. Az arca kissé elpirult.

— Azaz egy emberkétségekivül az édesatyád!

Mariska merev szemmel tekintett rá. Hirtelen ijedtsége és keserű megszágyenülése közepett is maradt annyi lelki ereje, hogy igenlőleg bólinthatott a fejével.

— Természetesen — az édesatyám . . . Ha az ő igaz érdeke úgy kívánná, akkor lemondanék a terveimről. Tudom azonban, hogy anyagilag tönkre ment, hogy a katonai állása is megrendült és végső pusztulása csak idő kérdése, ha nem akad valaki, a ki dolgozik helyette és pénzt keres neki, sok pénzt . . . Nos, én dolgozni fogok helyette, a magam módja szerint és senkinek sincs joga hozzá, hogy utamba álljon . . . Ha úgy tetszik, beszéljünk most már egyébről . . .

Hajdu, a ki még az előbbi kínos jelenet hatása alatt állott, teljesen elvesztette lába alól a talajt. Nem tudott már mit mondani a leánynak és mivel úgy érezte, hogy mind szánalmasabb szerepet kezd játszani, sietett búcsút mondani.

— Látogass meg máskor is, mondta Mariska az ajtóban. Tudtommal te nem szoktál irtózni színésznők ösmeretségétől.

Mikor aztán magára maradt és újból átgondolta a történeteket, becsületesen bevallotta magának, hogy a barátja viselkedése természetes és érthető volt. A fiatal ember már évekkal ezelőtt tudhatta, hogy csak ki kell nyujtania a kezét a leány után, de nem tette meg. És most tenné meg, mikor a szökési kalandja és a budapesti életmódja három vármegye pletykáit foglalkoztatta?

Még az nap délután különös kalandja volt Mariškának, a mely azután elhatározó befollyással volt rá. Anna nénivel a városban sétálva, betértek egy előkelő cukrászboltba, teás-süteményért. A boltban, a mely ilyen időtájban az elegáns világ egyik részének találkozó helye volt, ösmerősöket találtak: az egyik asztalnál ott teázott Hajdu Balázs, a szép Dobó Oszkárné és Zsezse néni társaságában. Hajdu ugyan elég udvariasan bólintott a fejével a belépők felé, Dobóné azonban tetetett közömbösséggel, Zsezse néni pedig éppenséggel tüntető megbotránykozással fordította el arczát.

Mariska derült mosolylyal nézett körül.

— Ez nagyon kellemes hely, mondta Anna néninek, — itt meg fogunk teázni!

A régi gamin-kedve felülkerekedett; bol-

dog volt, hogy gyöngéd rokonait derekasan megbosszanthatta. Hogy a szándéka jobban sikerült, mint maga is remélte, azt a véletlen segítségének köszönhette. A boltban ugyanis ott volt Vidray úr is, a szép tenorista, a kivel a színház próbatermében ösmerkedett meg. A színész rögtön megösmerte a leányt és Mariskának csak egy kacér pillantást kellett feléje vetnie, hogy sugárzó arccal odatelepedjék az asztalához.

Vidray úr kitűnő partnernek bizonyult ahhoz a kis komédiához, a melyet Mariska a rokonai tiszteletére rendezett. A művésznek meg volt az a különös adománya, hogy a legközböisebb dolgokat is kompromittáló módon tudta elmondani. Mikor példának okáért Mariska azt kérdezte tőle, hogy mikor található az igazgató irodájában? — Vidray egész hosszában rátámasztotta karját a leány székre és közel hajolva, a nőcsábító hipnotizáló mosolyával súgta: Reggel tizenegyedtől egyig, este pedig hattól hétig . . .

A rokonság időközben megitta a teáját és eltávozott a boltból. Az asszonyok most sem vetettek ügyet Mariskára. Hajdu ugyan köszönt neki, de nem nézett a szemébe, — Vidray urat azonban a kiérdemült párbajhős éles, fenyegető és szinte tettelegesen pillantásával mérte végig.

Ime, az igazi férfi! mondta magában Mariska, a ki szemmel tartotta Hajdut. — Nem kellek neki, de azért mástól mégis félt... Mily komédia!

A tenorista kissé elcsodálkozott, midőn Mariska, eddigi kacér modorával ellentétben, most röviden túlادott rajta és Anna nénivel hazament.

Ez a kis kaland olyan hatással volt Mariskára, hogy másnap fölkereste az igazgatót és följánlotta magát a színháznak. Ő maga követelte, hogy a végleges szerződést az első föllépte után kössék meg. A színházi kar-mester új operettjében fog föllépni.

Aznap levelet irt édesatyjának.

«... Határoztam. Színésznő leszek. Ettől a szándékomtól senki sem fog eltéríteni, — értsen meg jól, édesatyám: senki a világon. Nem fogom az ön nevét meghurcolni a színpadon, költött név alatt lépek föl. Ha meg is tagad e lépésemért, ne feledje, hogy szerető és hálás leánya maradok . . .»

Az értesítés nem volt Atalay uramra olyan megrendítő hatással, mint az előzmények után hihetnők. Nagyobb baja volt neki: már előbb megérkezett a hír, hogy végleg nyugdíjazták, a hitelezői pedig éhes farkascsortaként rohanták meg.

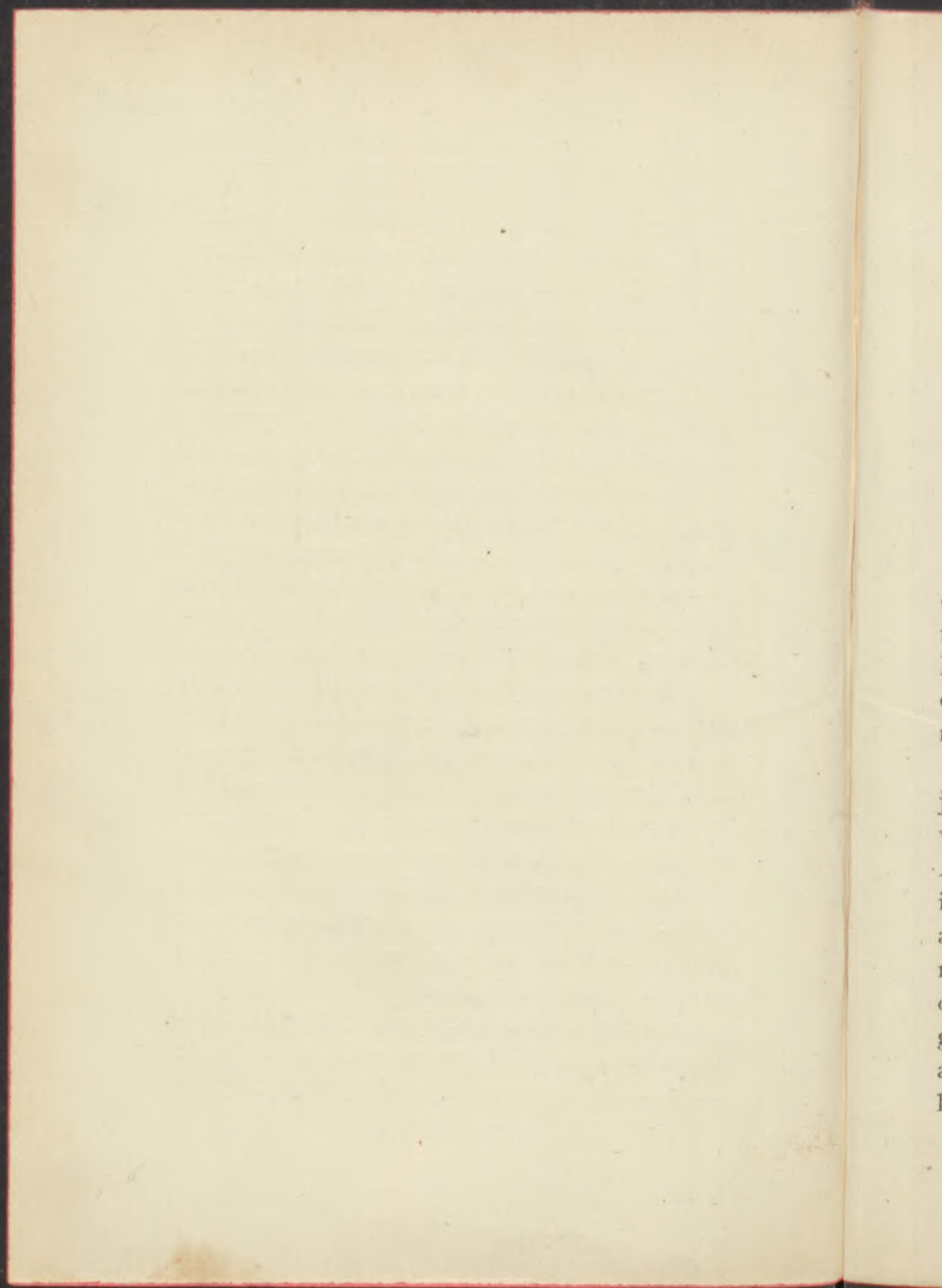
Talay Irma — így nevezte magát Atalay Mariska ezentúl — a következő hetekben azt az észrevételt tette, hogy a távolból nagyon félszeg fogalmai voltak a színpadi életről. Csalódott, de a csalódása kellemes volt. Anynyit olvasott és hallott már a színházi cselészövésekről, egyébként is oly kevésre tartotta az embereket, hogy előre is bizonyos elszánt lemondással készült a védelmi harcra, a melyet új kollégái irígységével szemben folytatnia kell. A mitől azonban félt, az nem következett be; hiába köszörülte fegyvereit, harcra és védelemre nem nyílt alkalma. Új kollégái tüntető szívettséggel fogadták, mintha nagy szerencse volna rájuk nézve Mariska szerződtetése. A régi primadonna, a kinek pedig veszedelmes versenytársa támadt benne, csak annyival árulta el idegességét, hogy fölösleges módon túláradó jóakarattal fogadta a leányt.

Hogy így fogadták, annak maga Mariska volt az akaratlan okozója. A színháznál tudták róla, hogy előkelő családból származott, hogy nem annyira a szükség, mint inkább saját kedve vitte erre a pályára és ennél fogva azt várták tőle, hogy gőgös vagy legalább is affektált modoru lesz. A Mariska egyszerű és kissé száraz modora, a melyből azonban kiértett az

őszinte igénytelenség, lefegyverezett mindenkit. Tüntető szivességével mindegyikük azt akarta bizonyítani, hogy nem irigy az új kollegára, de egyik-másiknak — a kinek keblében titkos arisztokrátikus hajlamok szunyadoztak — jól esett, hogy egy *úri lednyt* nevezhet kollégájának.

Ez a tarka művészhad, mely az operett-színház személyzetét alkotta, közelről tekintve többé-kevésbé érdekes vagy közönséges, hébe-korba bogaras, többnyire rossz modoru, de majdnem kivétel nélkül naiv emberekből állott. Maga a primadonna is, a kinek fekete szemében lobogó temperamentumáról démoni legendákat tudott a nagyközönség, szeszélyes és megbízhatatlan volt ugyan, de a mellett jószívű és babonás az együgyűségig, akár egy vidéki plébánia gazdasszonya. És ilyenféle gyerek volt Vidray úr is, a ki a kegyetlen nőcsábító szerepében tetszelgett magának. Gyermekek mind, titokzatosak és veszedelmesek a gyöngék szemében, de az erősnek legföllebb mulatságára vannak. A haragjukban, a gonoszságukban, a cselvetésükben is van valami megbékítő vonás: a cigány naivsága.

Ilyen tapasztalatokat szerzett Mariska, miközben a színházi karmester új darabjának, a *Megszökött menyasszony*-nak próbái folytak.

AZ ELŐADÁS! — Hetek óta készült rá, betéve tudta a darab minden szavát és minden kottáját és most mégis rettenetesen készületlenül találta a nagy est. A darabbal elkészült, de önmagával még nem.

Nem volt még meg benne az elhatározás erőssége, még nem számolt le önmagával és nem szokta meg a nyilvánosság gondolatát. Hetek óta mindennap forgatta a kalendáriumot és most mégis meglepetésként érte a fontos nap elérkezése.

Reggel még nem tudta elképzelni, hogy játszani fog — közönség előtt — ma! Szeretett volna ezen gondolkozni, de nem ért rá . . . A szerepét is át akarta még nézni, a ruháival is bajlódnia kellett... Kipkedés-kapkodás volt az egész napja. Aztán egyszerre ott találta magát a szűk színházi öltözőben, Anna néni és egy fanyararcu öltöztető asszony társaságában. Az ajtón minduntalan kopogtattak, hol a kollégái, hol a direktor pártfogoltjai, — közbe pedig kétségbeesett sietséggel varr-

ták a selyem övét, melyet a szabó teljesen elrontott.

Most le akart ülni, hogy némi lélegzethez jusson, mikor rákopogtatott a színpadi ügyelő.

— Rögtön sorra kerül!

— Lehetetlen . . . Hiszen két jelenet van előttem?

— Már azt eljátszották.

Mariska azt hitte, hogy még el sem kezdtek az előadást . . . Aztán két perczig ott állott egy vászonajtó előtt, a szíve rémült dobogásán olvasva az idő mulását. Odakünn a színpadon egy férfi beszélt, fölemelt hangon, a mely öblösen visszhangzott a zsinórpádlás alatt. Körülötte pedig, fölötte és alatta — mindenütt! — a láthatatlan, de érezhetőleg jelenlevő tömeg nyüzsgött és lélegzett, félelmetes közelségben.

« . . . elmegyünk a fenyvesek közé nyaralni », mondta a színész.

— Tessék, kisasszony! suttogta az ügyelő.

Az ajtó két szárnya megnyílt és Mariska szemébe vakító fényesség áradt. « Nyaralni » volt az ő végszava . . . Künn állott a színpadon . . . Azzal a biztos tudattal lépett ki, hogy nem fog sem játszani, sem énekelni. Nem képes most semmire. Csak azért megy

ki, mert egy erős, az övénél erősebb akarat hajtja.

Erős tapssal fogadták. A közönségnek mindig hízeleg, ha valaki elfogultan lép az ő fölséges színe elé.

A zene intonált és Mariska elénekelt rövid belépő dalát. Miközben énekelt, a saját hangjára figyelt és maga is megijedt annak idegen csengésétől. Ugy hangzott a fülébe, mintha más valaki énekelne, valami távoli pincében... A dal hatása teljesen elveszett.

A közönség egy része megint tapsolni kezdett. Mikor azonban két óriás virágbokrétát nyújtottak föl a zenekarból, ez nagyot rontott a Mariska dolgán, és némelyek lepisszegették a tapsolókat. A közönség nem mindig szereti, ha észrevehetően akarják befolyásolni az ítéletét.

A rövid jelenet után néhány percre távoznia kellett a színpadról. Mikor künn állott megint a léces vászonfalak között, észre vette Vidray urat, a mint sietve távozott a színpad túlsó felére... Nem akart Mariskával találkozni, nem tudott neki mit mondani, zavarban volt. A tenorista is, miként kollégái, a kik életük javarészét a színpadon töltötték, teljesen járatlan volt a színpadi siker matematikájában, és az első jelenet után biztosra vette Mariska bukását.

Valaki azonban még is találkozott, a ki megszánta a leányt és hozzá sietett, hogy bajtársi szeretettel bátorítsa. A primadonna volt. A próbákon — melyeknek egynémelyikét titokban nézte végig — ugyan növekedő aggodalommal figyelte meg Mariska játékát, sőt a beavatótak állítása szerint a pisszegők is az ő imádoinak gárdájából kerültek ki; azonban a szeretet, a melylyel most Mariskát megölelte, még sem volt tettetett. Most nem a veszedelmes versenytársat, hanem egy szepegő, magára hagyott leányt tartott a karjai között, a ki iránt bizonyos anyai gyöngédséget érzett. (Az ő jóságos, könnyelmű szívében ennél különb ellenmondások és átmenetek is napirenden voltak.)

— Minden jól indul gyermekem! Okosan tette, hogy nem eresztette ki a hangját, — egy kis diszkrét elfogultság csak fokozza a hatást . . . De aztán vágja ki! Meglássza majd, hogy fognak tombolni! Most visszamegyek a páholyomba tapsolni . . .

Mariskának megint a színpadra kellett kimenennie. Egy hosszabb prózai jelenete volt, miközben sokat kellett mozognia a színpadon.

Egy öreg komikus és Vidray voltak a partnerei. Játék közben csodálatos gyorsasággal változott a lelkiállapota. Néha, ha egy-egy

mókája vagy hetyke mondása némi derűtséget keltett a nézőtéren, nekibátorodott és minden erejével igyekezett lerázni azt a bénító terhet, mely a lelkét nyomta. A következő pillanatban minden érthető ok nélkül megint elvesztette a kedvét meg a bátorságát. Banálisnak és bágyadtnak találta önmagát. Elszomorodott. Mire való ez az ízetlen erőlködés? Soha sem fog már véget érni ez a fölvonás? Soha?

A kettősük következett aztán. Vidray úr nekieresztette a puha, kellemes tenorját és — miként mondani szokás — leordította Mariskát. De nem csak leordította, le is játszotta. Ő, a ki a próbákon a legudvariasabb partner volt, egyszerre azon vette észre magát, hogy a leány elfogultsága pompás alkalom a saját színpadi rutinjának ragyogtatására és ennek a kísértésnek nem tudott ellentállani. Színpadi nyelven szólva: nem játszott többé a leány kezére. Az előtérbe tolta önmagát, sorra elejtette azokat az apró színezéseket, a melyekben a próbákon megegyeztek és a saját szakállára kezdett rögtönözve remekelni.

Valahára véget ért az első fölvonás. Odalenn, a nézőtér első proszcénium-páholyában, Perényi asszony, a primadonna, tüntetve tapsolt ugyan

Mariskának, a közönség azonban, ámbár nagyon gyönyörködött a szép asszony kollegiális nagylelkűségében, igen hűvösen viselkedett. A függöny alig emelkedett föl kétszer, a mi ebben a színházban, a hol napirenden voltak a tucatszámra való kihívások, félbukás számba ment.

— Néné, megbuktunk! mondta Mariska, mikor belépett az öltözőbe. — Bizony isten, megbuktunk!

A második felvonásban megfordult minden. Hogyan történt? Mariska nem tudta megérteni, bár később még sokat gondolkozott rajta. Kilépett a színpadra és már érezte, hogy a közönség most más szemmel nézi. Igaz, hogy pompásan festett bolondos jelmezében, mely tarka volt és ragyogó, mint egy délszaki virág kelyhe és könnyű, mint a pókháló. Kinyújtotta hosszú keztyűs karját a közönség felé és a zene halk kísérő zümmögése mellett, fojtott hangon, szinte csak harmónikusan lihegve, belekezdett a kupléjába. Mikor bevégezte az első versszakot, a fölharsogó zenébe erős taps vegyült. Ez már nem udvariaskodó, nem csupán bátorító taps volt, hanem a tetszés önkéntelen kitörése.

Mire másodszor a sűgőlyuk elé lépett, ajkához emelve ujját, mintegy csendet parancsolva, már megtalálta önmagát. A fájdalmas

nyomás, mely eddig összeszorította a szívét, megenyhült és ereiben megint melegen pezsgett a vér. Csillogó szemmel, bájosan kipirúlt arccal nézett végig a széksorokon. A szemébe nézett a közönségnek, közvetlen összeköttetésbe lépett vele, megértette a közönségét és megértette magát vele.

És a közönség, mely vaskosabb, csattanósabb és együgyűbb hatásokhoz volt szoktatva, hamar megértette, hogy eddig tévedésben volt és hogy ennek az éneknek a diszkrét báját és ennek a játéknak a raffinált tartózkodását másképp kell élveznie.

A hatás rohamosan fokozódott. Mariska kíváncsivá tette az embereket, aztán behízelegte magát a kedvökbe, végül pedig már elragadta őket.

A második fölvonás végén volt egy hosszabb jelenete, mikor a helyzeten uralkodva, futkos és idegeskedik a színpadon, bolondítja az embereket, ájuldozik, zokog, kacag, szenvedélyeskedik és dalol. Ekkor már biztos sikerének tudatában, pezsgő jó kedve lett a leánynak. Vakmerően a szárnyára eresztette a kedvét és sziporkázó ötletességgel, démoni gráciával, tavaszi viharként tombolta ki magát.

A játékaival fölülmulta még az igazgatónak magasra csigázott várakozását is. A siker — a melyből egyébként nagy rész a boldog karmester-szerzőnek jutott — külső megnyilatkozásában nem volt nagyon zajos, de azért teljes volt. A közönség szinte konsternálva volt és a naivabb része nem is bízott annyira a maga ítéletében egy kezdő művésznővel szemben. Fölvonás közben már kiadták a jelszót: Tünetmény! A primadonna páholya felé pedig kíváncsi, szánakozó és kárörvendő pillantások szállongtak.

Az utolsó fölvonásban a darab meglehetősen ellapúlt, Mariskának nem is igen nyílt már alkalma, hogy újabb babérokat tépjen, a közönség megerősödött közvéleménye azonban ekkor már teljesen meghódolt előtte; tetszéssel fogadta minden jelentéktelen szavát és mozdulatát.

A kollégái, a kik már a második fölvonás közben féltucat új tisztelőjét mutatták be neki a színpalak mögött, erőnek erejével vacsorával akarták megünnepelni a sikert, Mariska azonban kitért a meghívás elől. Szükségét érezte, hogy egyedül legyen a gondolataival.

S míg ő még egyszer átgondolta sikerének részleteit, addig egy szomorú asszony ment haza a színházból: a szép Perényiné, a prima-

donna. Hiába bókoltak neki imádói, miközben csípős megjegyzéseket tettek Mariska játékára: ő érezte és tudta, hogy győzelmes versenytársra talált. Az ő csillaga letűnőben van. Egyedül ragyogott évekig a művészet szemhatárán és a közönség már megszokásból is imádta, — de most el fog halványodni, le fog hanyatlani a másik elől, a ki fiatal erővel, idegenszerű, szemkápráztató fényben ragyogva, tűnt föl a mai estén.

A következő esték öregbítették Mariska diadalát. A kezdő félszegségét hamar levetette, gyorsan tanult és kollégáit is meglepte játékának biztosságával. Első nagy sikerei — hogyan is lehetett volna másképp? — szédületbe ejtették és fölséges mámorában ragyogó színgazdaságban pompázott a tehetsége.

Arra ébredt, hogy tegnapról mára csuda történt. Tegnap még idegenként járt-kelt a nagyváros zajában, ma már mindenki ösmerte vagy legalább tudott róla. A jelentéktelen vidéki kisasszonyból társadalmi központ lett, a mely körül a kíváncsiak és élvezők, a jóbarátok és irigyek széles gyűrűje képződött. Most már otthon érezhette magát a fővárosban, a melynek pezsgő életében neki is szerep jutott.

A sajtó eléggé jól bánt vele, néhány laptól eltekintve. Az utóbbiakat Anna néni, a ki meglepően sok veleszületett érzéket tanusított a színpadi intrikák iránt, nem késett azzal gyanúsítani, hogy Perényiné zsoldjában állanak.

De nemcsak a hírlapokból, hanem az előszoba csöngettyűjének örökös vinnyogásából, a napról-napra érkező levélsomokból és a látogatásra jelentkezők számából is meggyőződhetett Mariska, hogy a szó betűszerinti értelmében divatba jött. Száz embernek, a ki néhány nappal ezelőtt még a nevét sem ősmerte, ma fontos dolga volt vele. A szabók föl akarták ruházni, a butorkereskedők be akarták rendezni a lakását, a fotográfusok le akarták fényképezni, a riporterek pedig írni akartak róla. És mások is jelentkeztek, írásban és személyesen, köztük fantasztikus impresszáriók, mindennemű szállítók, bérkocsisok, hirtelen lángra lobbant imádók és koldusok.

És nem maradtak el a titokzatos és kellemtlen modoru asszonyságok sem, a kik sehogy sem tudják bevallani jövetelük tulajdonképeni okát, sem a megdöbbentő szemtelenséggel fölfegyverkezett urak, a kik mulasztást vélnek elkövetni, ha nem dobatták ki magukat az ujonnan feltűnt csillag előszobájából.

Az első héten történt, hogy Mariska a színház előtt összetalálkozott Horváthtal. Valószínű, hogy az újságíró nem véletlenül végezte ott az esti sétáját, de bizonyos, hogy fanyar arccal és közömbös udvariassággal köszönt a leánynak.

— Ni, hát maga megjött már Olaszországból?

— Tegnap délbén.

— Nem láttam az este a színházban . . .
Nem kíváncsi reám?

— Nem. A verebek is csiripelik a háztetőn, hogy nagyszerű, elragadó és én látatlanba is elhiszem.

— Haragszik rám?

— Magára, a kibe most fél Budapest szerelmes?

— Ugy látom, hogy az eszét a kedvével együtt a citromok hónapban hagyta. Ha holnap jobb kedve lesz, látogasson meg délután.

Horváth másnap eleget tett a fölszólításnak, a kedve azonban ezúttal sem volt jobb. Szótlanul, sötét arccal ült szemben a leánynyal. Mariska, ha kevésbé élesszemű lett volna is, tisztába jöhetett volna a barátja bajával.

Az újságíró féltékeny volt, féltékeny az egész budapesti közönségre, mely kettőjük közé tolakodott és a köztük levő távolságot még nagyobbá tette. Gyűlölte azt az ezerfejt,

tapsoló hadat és elkeseredett attól a gondolattól, hogy a jövőben ő sem lesz egyéb, mint a tapsolók egyik jelentéktelen tagja. Eddig, ha Mariska szíves volt hozzá, tudta, vagy legalább is azt hihette, hogy ez neki szól, az embernek; most pedig — ki biztosítsa arról, hogy nem a kritikus tollával barátkozik? Már most is látta a leány ajkán azt a bizonyos primadonna-mosolyt, a mindenkit lekenyerezni akaró, megszokásból hódító primadonna mosolyát Ez a gondolat lealázta és dühbe hozta; féltékeny volt, szerelmes volt, bolond volt. Szégyelte ezt az állapotát és ki mással érezthette volna keserűségét, mint Mariskával?

Eleintén csak rosszkedvű volt, mikor azonban Tatáry személyében újabb látogató érkezett, éppenséggel kiállhatatlan lett. A szép főispán édeskés és leereszkedő modora fölháborította. Mariskát meglepte a látogatás, de azért elég szívesen fogadta. Nem szerette ugyan a főispánt, de most némi hálát érzett iránta, rokonai közül az egyetlen iránt, a ki láthatólag nem botránykozott meg a Mariska pályáján.

Másnap reggel kellemetlen meglepetés érte Mariskát. A lap, melynek Horváth volt színi kritikus, meglehetősen éleshangu cikkben szállott szembe »a hova-tovább nevetséggel hatá-

ros Talay Irma-kultuszszal . . . « Eleintén el sem akarta hinni, hogy a cikket az ő barátja írhatta; pedig Horváth ezuttal szokása ellenére aláírta a nevét. A cikk egyébként ragyogó szellemmel volt megírva és néhány erősebb csipősségtől eltekintve, az elfogulatlan bírálat benyomását tehetette. Írója készségesen meghajolt Talay Irma brilláns eszközei előtt, de nem hallgathatta el azt a meggyőződését, hogy a művésznő eddigi sikerei »még nem jogosítanak fel senkit arra, hogy ítéletet mondjon tehetségének mélységéről . . . « Megvan-e a mélysége egyáltalában? Az a szemmel látható igyekezet, a melylyel a művésznő a nézőtér magasabb régióira kíván hatni, egyelőre legalább is kétségesse teszi a választ.

Mariska hideg borzongást érzett. Tudta, biztosan tudta, hogy nem igaz, a mit Horváth írt és hogy ő maga sem hiszi el. És megrémítette a tapasztalás, hogy az igazság látszatával így lehessen írni.

Mi történt Horváthtal? Az, a mi sok okos emberrel megesett már: a nagy elméssége ostobává tette. Este megnézte Mariska játékát és miután féléjszakán át gyötörte magát az íróasztala előtt, elkészült a cikke. Talán nem is a leányt akarta bántani, hanem a közön-

séget, a melynek tombolása féltékenynyé tette. A leánynyal csak azt akarta megértetni, hogy nem szándékozik dicsőítőinek gárdájába beállani. Ő nem akar ígás lenni a diadalszekere előtt, ő egyáltalában nem akar olyan lenni, mint a többi; — valami különös, meglepő dolgot akart írni és maga sem vette észre, hogy írásközben oda lyukadt ki, a hová kollégái közül azok, a kiket hitványaknak nevezett és a kik cikkeikkel mosolyokat revolvereztek a színésznőktől.

Mikor elkészült a cikkével, már úgy érezte, hogy a személyes érzelmeit áldozatul hozta az igazságnak és ez a gondolata fájdalmas büszkeséggel töltötte el. Sokkal inkább szubjektív természetű és fegyelmezetlen ember volt, minthogy el nem tudta volna hitetni mindazt magával, a mit akart.

— Ez az ember az én legjobb barátom, mondta Mariska, — mit várhatok majd az ellenségeimtől?

*

Nemsokára az ellenségei is jelentkeztek. Az első az édesatyja volt. A generális akkoriban megint Budapesten járt és jó ideig gondolkozott azon, hogy fölkeresse-e a leányát vagy

nem. Mikor Mariska azt a határozott hangu levelet írta neki, a melyben tudtára adta, hogy a színpadra lép, édesatyja beleegyezésével vagy a nélkül, — Atalay uram kurtán elhatározta, hogy engedetlen gyermekével többé nem törődik. Ujabban azonban már engedni kezdett a negyvennyolcból. Mariskának egypár kedves hangu levele, főleg pedig színpadi kísérletének nagy sikere gondolkozóba ejtették. Eh — végre is nem olyan nagy dolog az egész: Komédiásnő is lehet jóra való személy . . . A rang, a tekintély? Már ezekről is másképpen gondolkozott, a mióta a katonaságnál kihuzták lába alól a gyéként. Mit ér a rang, ha az ember nem független és nincs pénze?

Első este elment a kaszinóba és ott összelátalkozott Hajdu Balázsszal. Együtt vacsoráztak, Mariska nevét azonban egyikük sem említette. Mindegyik azt várta, hogy a másik kezdje. Akadt azonban valaki, a ki kisegítette őket a zavarukból . . . A szomszédos asztalnál fiatal urak ültek, a kik az imént jöttek a színházból. Természetesen az új divárról folyt a szó.

— Tényleg olyan nagyszerű? kérdezte az egyik.

— Nagyszerű! erősítgette a másik.

— Vékony, magas telivér . . . A haja pompás, ha ugyan nem festi.

— Megösmarkedtél vele?

— Sándor föl vitt az öltözőjébe.

— Lehet valamit kezdeni?

— Nem tudom . . . Megkérdeztem, hogy elfogadja-e a látogatásomat, de ő tréfával ütötte el a dolgot. Nevetve mondta, hogy a lakása sokkal szerényebb, minthogy ilyen nagy urakat elfogadjon.

A generálisban forrt a vér, mikor ilyen hangon hallott a leányáról beszélni. De azért még ő csendesítette Hajdút.

— Hallgass! mondta, — hadd szaladjanak bele a parapliba!

Azok odaát pedig nyugodtan folytatták a beszélgetésüket. Semmi rüpfőkség vagy elbizakodottság nem volt a modorukban. Ellenkezőleg, jó nevelésű, sőt szerény fiatalembernek látszott mind a kettő.

— Nem tudni, hogy ki most a szeretője? kérdezte az egyik.

— A színháznál azt mondják, hogy a direktor, de meglehet, hogy az is csak olyan mendedmonda.

— Pedig bizonyos, hogy van valakije. Legalább a multja után ítélve. Vidéken több

viselt dolgáról tudnak és Budapestre is egy újságíróval szökött . . . Ugy tudom, hogy akkoriban meg kellett szökönie. Nevetséges volna, ha most az apácát adná.

— Azt nem is adja. De úgy látszik, okos leány, a ki nem akarja elrontani a jövőjét . . .

Tovább nem beszélhettek, mert Atalay generális vérben forgó szemmel szökött föl a helyéről.

— Megölöm mind a kettőt! hörgögte.

Hajdu útjába állott. Csak semmi botrányt! A fiatal urak nem tudták mire vélni a dolgot, de megértettek mindent, mikor valaki odaszólt nekik: Az édesatyja!

Igaz, — hiszen az atyja generális! Ez öregúr pedig Atalay tábornok! Rettenetesen elszégyelték magukat mind a ketten . . . Mily kellemetlen véletlen! Nem akarták bántani a tábornokot, végtelenül sajnálják a történeteket, töredelmesen bocsánatot kérnek. (Ki fog egy apával a leánya becsületeért verekedni?) Szívesen kijelentik, hogy az egész színházi pletyka, rágalom, számárság . . . Mindent kijelentenek, a mit az öregúr csak kíván . . . Megtesznek mindent, a mit akar, — de bocsásson meg nekik . . .

A tábornok, a kit a dohányzóba tuszkoltak,

erőnek-erejével verekedni akart. Azt mondta, hogy felpofozza a két sihedert, ha nem állanak ki neki. Egy pár öreg úr éjjélig csittíttgatta és kapacitálta. Mit kívánhat még a fiuktól, ha már töredelmesen bocsánatot kértek? Nem rüpők egyik sem, nem is gyáva. Eljárt a szájuk, a mi más emberrel is megesett már, de azért nem szabad botrányt csinálni.

A tábornok azzal ment haza, hogy alkalomadtán még is fel fogja pofozni a két szegfűvirágos embert. Útközben pedig így szólt Hajduhoz:

— Te, ha tudnám, hogy egyetlen egy szó igaz abból, a mit az a két gazember mondott, kitekerném a leány nyakát!

— Nem igaz abból egy szó sem, nyugtatta meg Hajdu.

— Hanem az csak igaz, hogy megszökött az ujságíróval?

— Szökés és szökés között van különbség!

— Azért megeshetik az ipszével, hogy keresztül lövöm! Őt is és a direktort is!

— Ha mindenkit le akarnál löni, a ki ok nélkül hírbe hozott már színésznőt, nem talál nál Pesten elég puskaport . . .

— Elfogom vinni Mariskát Budapestről! Vagy velem jó, vagy —

Atalay nem mondta meg, hogy mit tesz, ha a második vagy következnek be.

Másnap a generális tényleg megjelent leánya lakásán. Fölemelt fővel lépett be hozzá, azzal a nyugodt elszántsággal az arcán, a melyet a párbajsegédek oly jól ösmernek.

— Nini, apa! kiáltotta kellemes meglepetéssel Mariska, a ki éppen a tükör előtt fésülködött.

Atalay nem fogadta el a feléje nyújtott két kezét, hanem kurtán mondta:

— Azért jöttem, hogy magammal vigyelek.

— Hová? kíváncsiskodott a leány.

— Bécsbe.

Mariska két másodpercig figyelmesen nézett az öreg szemébe, aztán megértette, hogy miről van szó.

— Nem mehetek, mondta szárazon, — játszom ma este.

— Nem fogsz játszani, kiáltotta Atalay indulatosan. — Sem ma, sem soha többet! Akarom, parancsolom, hogy jőjj velem! Mert szégyen és gyalázat ez a te mostani életmódod...

A leány arcszine kissé elváltozott, de aztán a tükör felé fordult és megint kezébe vette a fésűt.

— Mi a szégyen és gyalázat? kérdezte halkán.

— Az emberek a nyelvökre vettek! Úgy beszélnek rólad a kaszinóban, mint a legutolsó-ról szokás...

— Furcsa! mondta Mariska különös mosollyal. Ha a kaszinó engem rágalmaz, az nekem gyalázat?

A generális érezte, hogy síkos talajra lépett. Hogy visszavonulását fődözzze, szokása szerint gorombáskodni kezdett. Megragadta a leány karját és dörgő hangon kiáltotta:

— Velem fogsz jönni! Parancsolom!

A brutális érintés egészen más hatással volt Mariskára, mint apja gondolta. Az arca vérvörös lett, miközben szikrázó szemével sötétén és elszántan nézett az öreg szeme közé.

— És ha nem megyek? Akkor — ?

— Akkor agyonlőlek! mondta a tábornok, a zsebében levő pisztolyra csapva.

Mariska vállat vont, majd lehajolt, hogy fölvegye a földre esett fésűt és folytatta a fésülködést.

— Lőjjön agyon, mondta szárazon, — mert becsületszavamra mondom, hogy nem fogok engedelmeskedni.

Atalay érezte, hogy elvetette a sulykot. Végre is a becsületében megsértett apa szerepe nem vágott az ő szakmájába. Alapjában véve sokkal blazirtabb ember volt, minthogy komo-

lyan haragudni tudott volna. Az ő haragja mindenkor csak afféle kaszárnyai műharag volt. Az ilyen ember kezében nem sül el a revolver ... A leány elszántsága azonban nem volt csinált. Benne még megvolt az Atalay-vér naiv ősereje. Az ilyen leányra nem lehet ráijeszteni fegyveres kézzel sem.

Apa és leánya egyébként azt a tapasztalást szerezték e kellemetlen félórában, hogy nagyon rosszul ösmerték egymást a mai napig. A leány előtt most apja jellemének egy új vonása nyilatkozott meg, a melyet legkevésbé sem gyanított benne és a melyről a nő csak némi kicsinyléssel vehetett tudomást: a poltronság. Az öreg pedig meglepetéssel tapasztalta, hogy a leánya lelkében több a szilárdság, mint a mennyit bármely nőben föltételezett volna valaha.

Összemérték a fegyvereiket és kettőjük közül a leány bizonyult az erősebbiknek. A generális meglepetten nézte ... Az ő leánya ez? Az ő szeles, kedves kis Mariskája? Külsőleg is mintha megváltozott volna. Mintha mássá, idegenné lett volna. Nyulánkabbá, izmosabbá. Az arca határozottabb metszésűvé, a tekintete pedig csodálatosan szilárdodó. A vállára omló sörénye pedig az ifjú erő szimbólumaként ragyogja körül.

— Ne kényszeríts a végsőre, mormogta zavarodottan Atalay. — Mit akarsz hát tulajdonképpen?

— Hogy mit akarok? Azt akarom, hogy beszéljünk nyíltan és becsületesen egymással. Ha komédiásnő vagyok is, nem akarok komédiát játszani az apámmal. Megmondom, hogy mi vitt a színpadra. Élni akarok, magamnak, a magam erejéből. A reális talajt akarom érezni a lábam alatt, az élet levegőjét akarom szívni. Ember akarok lenni! Kinek van joga hozzá, hogy ettől eltiltson? Miféle törvény kényszerít arra, hogy az élettől légmentesen elzárva, örökös függésben álmodjam-lustálkodjam végig éveimet? Zsezse néni és a kaszinó? Mily komédia! Jól tudom, hogy a magam formájú leánynak más az eredeti hivatása... A nőnek az a hivatása, hogy a férfinak éljen és hogy a férfi erejének köszönjön mindent. De hol van az a férfi, a kinek én kellek, a ki nekem megad mindent, a mire szükségem van az életben? Kerestem — nem találtam! Nincs sehol! Én csak magamnak élhetek, csak magamban bízhatom... Ez nem az én hibám, csak az én bajom.

Az öreg arca rákvörös lett, a leány akarata ellenére is az elevenére talált.

— Azt akarod ezzel mondani, hogy rossz apád voltam? kérdezte sötéten.

— Nem! Volt olyan jó apám, mint a milyen jó leánya voltam én... Nagyon jól eléltünk eddig egymás mellett, a magunk módja szerint. Szerettük, becsültük egymást és azon voltunk, hogy a terhére ne legyünk egymásnak. De miért akar most változtatni a kipróbált rendszeren?

Atalay hirtelen elszomorodott e szavak hallatára. Valami ellágyulásfélét érzett, a mi merőben ellenkezett a rendes szokásával.

— Teremtőm, hiszen úgy beszélsz, mintha vad idegen emberek volnánk!

Mariska feléje nyújtotta a kezét.

— Megbántottam? Nem akartam... De nem tudok másképp beszélni, mint ahogy gondolkozom...

A generális most sem fogadta el a leánya kezét. Már megint megemberelte magát. Mi ez? Hová jutott? Ő nem szokott kérni, disputálni és alkudozni. Ő parancsolni szokott, parancsolni a katonáinak, a civileknek, a családjabelieknek és az egész világnak.

— Mire való ez a sok beszéd? Azt kérdem tőled, hogy velem jöss-e? Igen, vagy nem?

— Nem!

Oly erős, pozitív és megmásíthatatlan volt ez a Nem, mint a vaskalapács ütése a márvány-lapon.

— Hát akkor — Isten veled!

A tábornok megfordult a sarkán és döngő léptekkel hagyta el a szobát. Ez nem volt fölvéve a programjába, ezt ösztönszerűen tette. Mi egyebet is tehetett volna?

A leánya valamit kiáltott utána, de ő nem akarta hallani és nem is értette meg. Künn az utcán hirtelen fölkapta a fejét; az emeletről kiáltottak utána.

— Apus! Itt felejtettél valamit!

— Mariska mosolyogva hajolt ki az ablakból és az ujja hegyével csókot dobott neki. Aztán — mivel a tábornok ügyet sem vetett rá — egy rózsát dobott a fejére. Atalay azonban az utca porában hagyta a virágot és tovább ment. Azzal a lealázó tudattal folytatta útját, hogy most szenvedte el életének legnagyobb vereségét. A kaszinói pletykára már nem gondolt, de nem tudta megbocsátani a leányának, hogy nem parirozott neki és hogy okosabbnak meg erősebbnek mutatta magát nála.

E GY HÓNAP is elmúlt már e jelenet óta, a mikor Mariska egy este észrevette Hajdu Balázst a színházban. A *Két menyasszony*-t adták, azt a darabot, a melyet Mariska hülyének szokott nevezni és a melyben mégis legzajosabb sikereit aratta. Ezúttal történt első ízben, hogy Hajdu, a ki egyébként szorgalmas látogatója volt a színházaknak, Mariskát játszani látta. Egyik proscénium-páholyban ült, egy idősebb úr társaságában. Nyugodtan és figyelmesen nézte végig az előadást.

Vajjon el fog-e még egyszer jönni? kérdezte magától Mariska, a ki úgy okoskodott, hogy Hajdu első ízben alkalmasint nem annyira az ő, mint inkább amaz öreg úr kedvéért jött a színházba.

Másnap a fiatal úr megint ott ült a páholyban. Ugyanazt a darabot adták, a melyről Mariska úgy vélekedett, hogy egyszer végignézni is sok. Ezúttal tehát az ő kedvéért jött!

Harmadik este a helye jó ideig üres maradt, az első felvonás vége felé azonban Hajdu

megjelent a páholy homályában. Mariska arcán könnyű, verőfényes mosoly futott végig, a földszintről pedig, a hol élesen szemmel tartották a művésznő minden pillantását, néhány kíváncsi látcső Hajdu felé fordult.

És Hajdu negyedik este is végignézte a darabot, a melynek minden jelenetét már betéve tudhatta volna — ötödik este is, minden este. Gyakran elkésve jött, néha korábban távozott, de csak kivételesen maradt el, ha Mariska játszott.

Mi volt ez?

Az történt, hogy Hajdu *fölfedezte* Mariskát. Tényleg csak véletlenül került a színházba, jóformán akarata ellenére. A mit ott látott, az nagy mértékben meglepte. Hogyan, ez az a sovány, fanyar és únott lelkű, hóbortos viselkedésű leány, a ki egy időben erőnek erejével a nyakába akarta magát varrni? Nem ösmert rá, azaz, hogy most ösmerte csak meg igazán, mikor a színpad bűvös világításában szabadon és bátran fejtette ki különös egyéniségét. Valaha arrogáns leánynak mondták, most fölényesnek és elragadóan tartózkodónak tetszett, mint valami uralkodó királynő. Régente maliciózusnak ösmerte Hajdu, most el kellett ismernie, hogy geniálisan ötletes. A régi sze-

szélyeit és hóbortjait pedig utólag érthetővé tette temperamentuma, mely most csudálatos, szivárványos színgazdagságban ragyogott. Az pedig, a mi a leány lényében mindig rokonszenves volt Hajdu előtt, most az ellenállhatatlan, a hódító, az Isten kegyelméből való szerezetreméltóság alakjában nyilatkozott meg.

Tulajdonképpen minden ízében a régi Mariska volt még, de a színpad különös világításában másképpen érvényesült. Nem csak a belső, de a külső egyénisége is. Azelőtt sovány leány volt; exotikus, fátyolos jelmezei most a telivér nemes, szilárd formáit árulták el. A különös mozdulatai pedig most az erdei nimfa idegenszerű gráciájának fogalmát kel tették föl az emberekben.

Az első színházi este valósággal revelációként hatott Hajdura. Oly nagy volt a hatás, hogy nem is gondolt többet erényes megbotránkozására, a mely eddig a színház látogatásától visszatartotta.

Mariska viszont újabb művészi sikert látott abban, hogy Hajdut, a nyakas, a hűvös és feldühítően megfontolt Hajdut, oda tudta vonzani bámulóinak seregébe. A mióta csak hosszú ruhát viselt, a mióta az élet színpadján az eladó leány szerepét kellett játszania, a

nézőtéren mindig ott látta Hajdut. Tulajdonképpen neki játszott az életben is, az ő figyelmét akarta magára vonni, neki akart tetszeni. Ez eddig sehogysen sikerült neki. Most végre sikerült. Az allegóriából valóság lett. Hajdu ott ült minden este a páholy vörös homályában és nézte őt. Neki pedig öröme telt a kettős játékban. Öröm volt szépnak lenni, öröm volt a tömeg fölött uralkodni, öröm a dicsőség verőfényében ragyogni. Ha számon kérte volna önmagától, hogy tulajdonképpen mit is akar most megint Hajduval, alig tudott volna rá mit válaszolni. Tulajdonképpen semmit sem akar! Azt akarja csak, hogy Hajdu minden este a színházban üljön és nézze őt; így jobban esik a játék. Mivel pedig végső elemzésében az volt a hivatása, hogy bolondítsa az embereket, Hajdutól sem sajnálhatott egy parányi női kacérságot. Ehhez különben mindenkor értett, már kis leány korában is. Egy alig észrevehető verőfényes mosoly, a szerep egy találó mondatának dévaj hangsúlyozása nem sok, de gyakran elég arra, hogy az alkalmi színházlátogatóból évi bérlő legyen.

Azokon az estéken, mikor Mariska játszott, még egy rendes látogatója volt a színháznak: Tatáry főispán. A főispán vagy nem

törődött a megyéjével, vagy a vármegye nem szorult az ő atyai gondoskodására, mert tény, hogy Tatáryt az egész évad alatt Budapesten látták, a hol elegáns legénylakást tartott és annak megfelelő legényéletet folytatott.

Egy este aztán olyan dolog történt a színházban, a mely magában véve ugyan fölötte jelentéktelen volt, de Hajdut mégis gondolkodóba ejtette. Tatáry ugyanis egy különös, aransárga virággal a kabátján jelent meg a színházban. A második fölvonásban a virág eltűnt a főispán kabátjáról és ott pompázott a Mariska gyöngyös öve mellett.

— Hát ez mi? — kérdezte magában Hajdu, miközben kedvetlenül a kezébe vette a messzilatóját.

Egyszerre eszébe jutottak megint azok a kósza pletykák, a melyek Zsezse néni köréből kiindulva, az ő füléig is eljutottak nem egyszer. Mariska és Tatáry — Tatáry és Mariska . . . Vajjon mi igaz a dologból? Tatárytól minden kitelik, minden. De Mariskától? Hajdu bevallotta magának, hogy erre a kérdésre nem tud válaszolni. A leány, a mióta színpadon látta, meglepően új alakban állott előtte és a régi kép, a melyet a régi

Mariskáról megalkotott magának, teljesen összezavarodott.

Néha hihetőnek találta, hogy minden igaz abból, a mit a művésznő multjáról beszélnek. Minden, még a legförtelmesebb is. Máskor megesküdtött volna rá, hogy csupa rágalom.

Az emlékezetéből, meg abból, a mit most látott, meg hallott, adatokat gyűjtött, hogy megalkossa magának a leány jellemének képét. Ez a lélektani experimentum természetesen csütörtököt mondott. A leány lelkéből oly színek cikáztak elő és oly hangok szűrődtek ki, a melyeknek összetételét és eredetét Hajdunál nagyobb emberösmerő sem tudta volna elemezni és kikutatni. Látta Mariskát egy operettszerűen frivol szerelmi jelenetben és szinte megdöbbent az érzékies tűztől, mely a szemében csillogott és a hangjában remgett. És látta egy színpadi chambre séparée-jelenetben, mikor táncban fejezi ki kuszált érzelmeit, mint egy mámoros bakánsnő. És a kupléiban minő raffináltan hegyezte ki a szöveg csípős élet és minő öntudatos diszkrécióval röppent át a sikamlósságain. A leány művészi ösztöne vezérli ilyenkor, vagy a nő tudása?

Maga sem tudta, hogy miért foglalkoztatja

annyira ez a kérdés. Jó ideig tartott, míg ott kereste a választ, a hol legjobban megadhaták, magánál Mariskánál. Öltözőjében kereste föl a művésznőt. Egy bizalmas jó barátja egy este így szólt hozzá a színházban:

— Rajtad áll, hogy megnyerjek egy fogadást. Talay Irma fogadott velem, hogy nem tudlak fölvenni az öltözőjébe.

— Pedig semmi sem könnyebb ennél — mondta Hajdu.

Két perccel később megkopogtatták a primadonna ajtajában álló spanyolfalat.

— Nem szabad! Öltözöm! — kiáltotta Mariska. — Ki van itt különben?

— Hajdu Balázs . . .

A spanyolfal mögül vidám kiáltás, majd kacagás hallatszott.

— Az erényes ifjú át merte lépni a bűnbarlang küszöbét?

Egy könyökig meztelen kéz nyult ki a fal mögül, megrázva Hajdu kezét.

— Jó estét, Balázs!

Még néhányan gyülekeztek az ajtóelő, kaszinóbeli urak, köztük Tatáry és néhány ujságíró. Odabenn ruhasuhogás, cipőkopogás és a sütővas csattogása hallatszott, az ideges kapkodás és járás-kelés közepett pedig vidám

trécselés folyt. Végül kilépett Mariska a folyósóra, kifestett arccal, óriás csipkekalappal, szivárványszínű rövid selyemruhában és meztelen karokkal. A keblére fehér szegfűbokréta volt tűzve. Még egyszer kezet fogott Hajduval.

— Szép, hogy eljöttél!

Mosolygó, mély pillantással nézett a szemébe; aztán valami csipősséget mondott egy másik fiatal úrnak és a színpad felé sietett. Tatáry utána ment, két másodpercig még beszélgették, a főispán aztán fehér szegfűvel a kezében tért vissza.

— Menjünk, kezdődik a fölvonás.

Hajdu ott hagyta a társaságot és a kijáráshoz ment. Az ajtóval bajlódott, mikor egy férfihang ütötte meg a fülét.

— Nagyon sok pénzébe lehet ... Minden este bokréta, minden este!

Egy frakkos úr beszélgetett egy parókásjelmezes színésszel. Hajdu tudta, hogy Tatáryról folyik a szó meg Mariskáról, de azért szó nélkül becsapta maga után az ajtót és a páholyába ment. Eszébe jutott, a mit Atalay generálisnak mondott nemrégiben: Ha agyon akarnál löni mindenkit, a ki ok nélkül hírbe kevert már színésznőt, nem találnál Pesten elég puskaport.

Vajjon tényleg ok nélkül beszélnek-e Mariskáról? Figyelemmel kísérte Tatáryt, a ki ott ült az első sorban. Egyébként sem szerette a szép főispánt, de e pillanatban kimondhatatlanul ellenszenvesnek találta.

Pedig Tatáry azt tette csak, a mit száz más ember is tett e pillanatban: messzilátójával nézte Mariskát. De a szép arca kifejezésében és a deli teste tartásában volt valami, a mi Hajdut a dürrögő fajdkakasra emlékeztette. Kecses hanyagsággal, keresztbe tett lábakkal ült, a szépnek kikiáltott férfi öntelt nyugalomával. A pillantásával szinte magához szivta a Mariska tekintetét, a gyöngye mosoly pedig, a mely végig futott az ajkán, valahányszor a szeme összetalálkozott a művésznőével, láthatólag a szomszédjainak szólt. A pillantása határos volt a tettelegességgel, a mosolya pedig az impertinens kérkedés mosolya volt. Vagy Hajdu képzelte csak el mindezt? Bármint van is, annyi bizonyos, hogy e pillanatban hideg vérrel arcul tudná ütni a szép Tatáryt.

A mióta Hajdu hegyezett füllel kezdte hallgatni a Mariskára vonatkozó pletykákat, meggyőződhetett, hogy a leánynak, a kit alapjában véve mindenki szeretett, rettenetes rossz híre van. Sőt meggyőződhetett arról is, hogy

éppen olyanok rontják a hírét, a kik rokonszenvvel, sőt bizonyos tisztelettel is vannak iránta. Rokonszenvvel a nő és tisztelettel a művésznő iránt.

— Nagyszerű, temperamentumos leány . . . A mellett derék és okos . . . Nem csinál nagy *kázust* önmagából . . . Nem affektál, de nem is koppasztja az embereket . . .

A kaszinók brutális tájszólásában így nyilatkozott meg a közvélemény.

— De az Istenért, honnan veszitek ezeket a dolgokat? — hűledezett egyízben Hajdu.

Az emberek csodálkozva néztek össze.

— De hiszen ezek annyira nyilvános dolgok, hogy vitatkozni sem érdemes róluk . . . Mindenki tudja, hogy vidéki leány korában volt egy kis botlása . . . Aztán megszöktette magát egy ujságíróval. . . . Annak később kiadta az útját, a mit a rüpők annyira rossz néven vett, hogy még ma is bántalmazza a lapjában . . . A mit a színházi direktorról beszélnek, az nem egészen bizonyos . . . Lehet, hogy igaz, lehet hogy nem . . . De Tatáry egészen bizonyos . . .

Volt egyébként Mariskának néhány lelkes védelmezője is. Fiatal, pelyhes állu ideálisták, a kik érzelmes ibolyabokkrétákat küldözgettek

neki és szomorú, féltékeny arccal ácsorogtak az ablakai alatt meg az öltözője előtt. Ezeket — az ő lilimos vagy kerubimgárdáját — ő maga csipkedte leginkább, jókedvűen gunyolódva. Fiatal urak, a kik csak nemrégiben szabadultak ki az édes mamájuk nevelő keze alul. Jó fiúk valamennyien, de egy kissé buták még és zöldek. Egypár esztendő múlva, ha a nevelésük majd befejeződött a kaszinói chambre séparéék-ben, majd ők is más hangon fognak beszélni az operetténekesnőkről. A legzöldebb és legkedvesebb a kerubimok közül egy leányarcu kis gróf volt, aki egyízben könyezve térdelt le Mariska előtt és formálisan megkérte a kezét.

— Szegény kis barátom — mondta akkor a leány — hol nevelték magát? Nem tanulta meg, hogy operetténekesnőket nem szokás feleségül venni?

Ezt a mondását, melyet a naiv fiatal úr maga adott tovább, megtapsolták a kaszinókban.

Hajdunak nem volt kedve hozzá, hogy a kerubimgárdába soroztassa magát és azért nem is igen törődött a szállinkozó pletykákkal. Annyi azonban bizonyos volt előtte, hogy a leány maga rontja a hírét. Túlságosan nyílt

modoru, szinte cinikus, néha meg szabadszáju is. Ha igaz is mindaz, a mit beszélnek róla, azért még az erény mintaképe gyanánt szerepelhetne. És abban a különös igyekezetében, hogy az emberek nyelvére kerüljön, jobb ügyre méltó buzgalommal segédkezett neki Tatáry.

Hajdu jól ösmerte a szép főispánt. A vérével könnyen bírhat, de a hiúsága féktelen. Ha a milói Vénusz ajálná föl neki szerelmét, azzal a kikötéssel, hogy ez örökké a kettőjük titka marad, talán bele se menne a kalandba. De ha elérhetné azt, hogy a párisi Louvre látogatói így szóljanak az istenasszony márvány képmása előtt: Ime a Tatáry főispán kedvese! — ezért lemondana mindenről, mindenekelőtt pedig lemondana az istennő szerelméről. Élete, egész ambíciója oda irányult, hogy ellenállhatatlan hódítónak tartsák. A szerelem szent lázát akkor érezte csak, ha a színpad lámpái előtt vagy a szalon parketjén ragyogó szépség látára összesúgtak az emberek: A Tatáry kedvese.

Hajdu, a mióta élesen szemmel tartotta a főispánt, mindinkább megerősödött régi ellen-szenvében. Tatáry minden este végig nézte Mariska játékát. Mindig valami föltűnő színű virág volt a kabátján és mindig hasonló virágból

kötött bokrétát nyujtatott föl a színpadra. Férfitársaságban természetesen sokat csipkedték Mariska nevével és a szép főispán ilyenkor oly gyanús diszkrécióval tudott mosolyogni, hogy Hajdunak — mint mondani szokás — viszketett a tenyere.

Hajdu több ízben is föl akarta már keresni Mariskát, de a kapu alatt mindig visszafordult, mivel ott találta a Tatáry kocsiját. Ezt az elegáns és meglehetősen feltűnően fölszerszámozott fogatot, melynek pokrócain ott virított a főispán koronás nagy monogramja, az egész város ösmerte. Hajdu, a kinek útja gyakran vezetett el a Mariska ablakai alatt, csakhamar meggyőződhetett róla, hogy a fogat minden nap öt órától hat óráig matematikai pontossággal ott vesztegel a kapu előtt.

— Meglehet, hogy rossz leány — mondta a fiatal úr magában — de annyi bizonyos, hogy bolond. Ha a Kerepesi-út sarkán szeretkeznének, akkor se kompromittálhatnák egymást jobban.

A színpadra nem ment föl többet Hajdu, azután se találkozott össze Mariskával. Egyszer aztán a kíváncsiság még is arra ösztönlte, hogy fölmenjen a leány lakására. A főispán kocsija megint ott állott a kapu előtt

és Hajdu meg volt róla győződve, hogy nem fogják elfogadni. Erről akart megbizonyosodni.

Hosszu csöngetés után ajtót nyitott neki Anna néni.

— Mariska nincs itthon!

— Gondoltam! — mormogta Hajdu.

Most már eleget tudott. A néni zavart arca elég volt arra, hogy eloszlassa utolsó kételyét is. Sarkon fordult tehát, a faképnél hagyva az asszonyt.

A lépcsőn nagy meglepetés várákozott rá: Mariska kalappal a fején és egy kis csomaggal a kezében jött vele szembe.

— Nini, Hajdu! Te is megrokkantál már?

— Hogy megrokkantam-e?

— Nem svédgimnasztikát csináltál?

A második emeleten, Mariska lakása fölött, tényleg egy svéd gimnasztikára berendezett intézet volt.

— Téged akartalak meglátogatni . . .

— Erre a szerencsére valóban nem voltam elkészülve . . . Gyere hát vissza!

Beléptek a kis lakásba. Hajdu gyanakodva nézett körül — Tatárynak nyoma se volt.

Mariska ugyancsak tartotta szóval a barátját. Egyébként nem volt beszédes, de ha kivételesen jól érezte magát valami társaság-

ban, akkor alig lehetett tőle szóhoz jutni. És ezúttal láthatólag nagyon jól érezte magát. Apró színházi történetkéket mondott el neki, köznapi históriákat, a melyek azonban az ő szájában jellemzőkké és humorosokká váltak. Nagyon szerethette új környezetét, mert kollegáinak furcsaságairól és gyöngeségeiről is végtelen gyöngédség és elnézés hangján emlékezett meg. Kicsinyes emberek, önzők, nagyolók és békétlenek — de kedvesek! A gombba rendezőről, a részeges sűgőrol is úgy beszélt, mint két kedves gyermekről, a kik minden rendetlenségök mellett is szeretetre méltók.

Hajdu, a ki félfüllel hallgatta csak és néha erőltetetten mosolygott, egyszerre a szavába vágott és a főispánra terelte a szót. Ha a lelkét nem is, de a modorát jól ősmerte a leánynak és azért egyenes nyíltsággal, minden kerülgetés nélkül támadt rá.

— És Tatáryt mikor láttad utoljára?

— Minden este látom.

— Itt — magadnál?

— A színházban... De itt is volt már kétszer vagy háromszor...

Olyan hangon mondta és olyan arccal, hogy Hajdu föltétlenül hitt neki.

— És hogyan van az, hogy kocsija minden nap itt áll a kapud alatt?

Mariska elnevette magát.

— Észrevetted?

— Az egész város észrevette már...

— Tatáry svédgimnasztikát csinál a második emeleten... magyarázta a leány. — Gyakran találkoztam vele a lépcsőn... Azt mondja, hogy az idegei megromlottak.

Hajdu most már megértett mindent. Egy pillanatig sem kételkedett benne, hogy a svédgimnasztika csak ürügy Tatáry förtelmes hiúságának kielégítésére... Minő gyalázatosság!

A vér egyszerre oly erővel tódult a fejébe, hogy fel kellett szöknie a helyéről. Mariska aggódva fogta meg a karját.

— Mi bajod, Balázs?

— A bandita! A bandita! — kiáltotta Hajdu. Aztán — mintha bocsánatot akarna kérni Rózsa Sándor és Sobri Jóska szellemétől — kiigazította magát ilyenképpen: Nem! Nem bandita — csak rongy!

— Mi lett? kérdezte a leány csodálkozva.

Végül megértette, hogy mi dühösíti a barátját. Hajdu nagy meglepetésére azonban a leány nem osztotta felháborodását. A nők ilyen kérdésekben másképpen gondolkoznak. Ebben

a pontban lényeges eltérés van a férfi és a nő gondolkozása között. A férfi úgy vélekedik, hogy minden tisztátalan vágyakozás már magában is sérti a nőt. A nő pedig, a legerényesebb is, a férfi vágyakozásában mindig a hódolat egy nemét látja. Az ilyen meghódolás pedig csak akkor bántja, ha személyesen alkalmatlan neki.

Mariska éppenséggel nem rokonszenvezett Tatáryval, de most úgy érezte, hogy védelmébe kell venni a főispánt. Mi a bűne Tatárynak? Az, hogy minden este ott ül a színházban és hogy minden este virágot küld a színpadra? Hogy mosolyog a Mariska nevének hallatára? Hogy gyerekes éretlenségeken töri a fejét, csak hogy együtt emlegessék a leánynyal? Hiú számár, a ki azt hiszi, hogy csaló, pedig megcsalt. Régi nóta!

Hajdu haragját még fokozta a Mariska cinikus hidegvére. Személyes sértésként érezte, hogy a leány ilyen enyhe ítéletet mond Tatáry fölött. Megbotránkozott rajta, hogy láthatólag oly kevésre tartja a hírét. Pedig ez is egy pont, a hol a férfi és nő nehezen értik meg egymást. A nő — és éppen a jófajta — nem izz afféle bálványkultuszt a hírével, mint férfi. És ha mégis megteszi, akkor sem a maga

kedvéért, hanem a férfiért teszi, a kit szeret és a kinek érzékenységet tiszteli. Tehát akkor sem a maga jóhíréért, hanem az uráért vagy a kedveséért őrzi.

Sehogyszem tudták megérteni egymást. »A férfiak tulajdonképpen mind egyformák«, mondta magában Mariska; Hajdu pedig ugyanennyi joggal konstatálta: »A nők mind egyformák!«

Mariskát némileg boszantotta Hajdu pártfogó modora és oktató hangja. Ez a modor és ez a hang joga és kötelessége lehet a férfinak, de a nő csak egy esetben tűri el szívesen. És mert ez az eset nem állott fenn, a leány büszkesége föllázadt a jogtalan gyámkodás ellen.

Miután Hajdu egy-két erősebb megjegyzést tett, Mariska tisztán és elég csípősen vetett véget a beszélgetésnek.

— Mért fáj neked az én fejem?

Erre nem tudott mit válaszolni. Nagyon kedvetlen volt, mikor a leánytól elbúcsuzott; utólag restelte is egy kissé, hogy a szokottnál szenvedélyesebb hangra ragadtatta magát. Mire való volna ez? Föl is tette magában erősen, hogy nem törődik többet a dologgal. Sem Mariskával, sem Tatáryval nem törődik töb-

bet... Pedig Istennek való élvezet volna, ha a maga módja szerint elbánhatna a szép főispánnal! Nem is a leány, hanem maga a kedvéért. A vére sistergett és forrt; — érezte, hogy nem lesz előbb nyugta, míg valami erőszakoskodással nem könnyít magán. Arcul ütni a pulyát, a kardja hegyével végigszántani a gömbölyü ábrázatán, aztán nem törődni többet vele, sem a leánynyal: ez volna az egyetlen befejezés, a mely visszaadná a nyugalmát.

Miután egyet aludt, higgadtabban kezdett gondolkozni. Most már restelte a fölpezsdülését. Túl van ő már azon a koron!

Néhány nap mulva, egész váratlanul, mégis megtörtént, a minek történnie kellett.

Hajdu, a ki ujabban nem járt színházba, tizenegyig kártyázott a kaszinójában. Aztán fölkelte a játzó asztaltól és a kompániája után nézett. A dohányzóban jókora társaságot talált együtt. Az egyik kereveten ott feküdt Tatáry is, hosszában elnyújtózva. Színházból jött és az előadásról beszélt. A kabátján most is ott virított az a bizonyos virág, a melyen szinte meglátszott, hogy egy nagy bokrétából tépték ki. Ez a virág, a melyet Mariska sohasem tagadott meg udvarlóí egyikétől sem, minden este újból dühbe hozta Hajdut.

Az urak az előadásról beszéltek, míg aztán Tatáry egy erőszakos fordulattal másra nem terelte a szót. Az úgynevezett tisztességes nőkről kezdett beszélni. (Tisztességes nők alatt az ilyen urak rendszeren olyan szeretőiket értik, kik nem állanak mindenkinek a rendelkezésére.) Eszmetársulás útján aztán eljutott a diszkrét udvarlók témájához. A főispán egyáltalában gyakran és szívesen beszélt a diszkrécio lovagias kötelességéről. Erre vonatkozólag neki igen szigorú elvei voltak, a melyeket kész teória alakjában fejtegetett. Talán ugyanaz a megmagyarázhatatlan ösztön szólott belőle, a mely a gyáva embert arra készíti, hogy minduntalan a bátorságról beszéljen és a beteget, hogy az egészségéről szóljon. Azt mondta, hogy a szerencsés udvarló minden nőnek diszkrécióval tartozik; még annak is, a kit megfizetett.

A társaságot nem igen érdekelte ez a téma, a főispán azonban újból visszatért rá. Végül mégis akadt valaki, a ki beleegyeledett a társalgásba. Hajdu Balázs. Az egykori foglalkozásszerű verekedő gyanus nyugalmaival szólalt meg.

— Édes főispánom, miért töröd a kis eszedet olyan dolgon, a mihez te nem értesz?

Tatáry, a ki nagyon szertartásos modoru ember volt és a kivel éppen e miatt a legbizalmasabb barátai sem szoktak tréfásan évődni, meglepetten mérte végig Balázst.

— Mihez nem értek?

— Ahhoz, a miről beszélsz.

— A diszkrécióhoz? Furcsa! És vajjon miért nem?

Tatáry, a ki álmodni se mérte volna, hogy a nyugodt és tartozkodó Hajdu Balázsnak kötekedő szándékai is lehetnének, el volt rá készülve, hogy most hosszabb szócsata fog köztük fejlődni, a mi ilyen helyen és ilyen emberek között nem megy ritkaság számba. Nagy meglepetésére azonban Hajdu rögtön a legbrutálisabb hangon kezdte.

— Hogy miért nem? Megmondom! Mert buta, gyáva és alávaló vagy!

Húsz ember hallhatta, köztük három-négy szolga is. Hajdu azonban, mikor egyszer szabad folyást engedhetett tajtékzó haragjának, még ennyivel sem érte be. Eszébe jutott az a szó, a mit Mariska előtt említett és most úgy érezte, hogy ezt is meg kell mondania Tatáry-nak. Az ajtóban még egyszer visszafordult:

— Nem férfi az, hanem rongy!

Azzal, mint a ki jól végezte dolgát, haza ment.

A kaszinóban természetesen kínos megütközést keltett Hajdu viselkedése. Mi lelte ezt a nyugodt embert? Megbolondult? Egyébként a beavatottak, de a kevésbé beavatottak is tudták, hogy mi, illetőleg ki lappang a háttérben: Talay Irma... Hajdu szerencsétlen versenytársa a főispánnak. Nagyon szerelmes lehet, hogy ennyire elvethette a sulykot. (Tatáry, mikor még nem tudta, hogy a dolog ilyen komoly fordulatot fog venni, maga terjesztette a hírt, hogy Hajdu, a ki újabban oly mogorva és barátságtalan volt vele szemben, a kudarcát fájlalja. Nem mondta éppen, de szuggerálta az embereknek.)

A kaland banális folytatása természetesen párbaj lett. A sértett fél, Tatáry, tekintettel a rokonságukra — a mely egyébként csak távoli atyafiság volt — nem ragaszkodott szigorú föltételekhez. Hajdu is jobban szerette a kardot, mint a pisztolyt. Ha az ember valakit annyira gyűlöl, mint ő gyűlölte a főispánt, akkor jól esik neki a tudat, hogy közel férközhetik hozzá.

Hajdu, ámbár újabban teljesen elhanyagolta a vívást, teljesen megbízott magában. Valaha ügyes vívó és híres verekedő volt. A főispán pedig gyáva ember. (Az ilyet ösztönszerűleg

megérzi a férfiember.) Karddal a kezében majd azt teheti vele, a mit akar. Benne pedig megvolt a becsületes akarat, hogy legalább is nyomorékká vágja ellenfelét.

A föltevéseiben ugyan nem csalódott Hajdu a párbaj eredménye azonban mégis más lett, mint gondolta. A főispán megsebesítette Hajdu karját, még pedig oly súlyosan, hogy jó ideig béna maradt, teljes erejét pedig soha sem nyerte vissza életében. Hogyan eshetett meg a dolog? Hajdu, mikor tíz öltéssel a karján, a dühtől és a szégyentől fogait csikorgatva, virrasztott lakásán, sehogysem tudott tisztába jönni a párbaj lefolyásával. A főispán határozottan nagyon féltette a bőrét. Krétafehér arccal, kékülő ajakkal és megtört szemmel állott előtte. Hanem a viselkedése kifogástalan lovagias, sőt udvarias maradt mindvégig. A baj az első összecsapásnál történt. Hajdu megkötötte magát, hogy arcán találja az ellenfelét. Tatár nem kötötte meg magát semmi-
ben, hanem vadul és vakon, a bőrét féltő ember elkeseredésével vagdalózott. Nagyon közel értek egymáshoz és mikor szétválasztották őket a segédek, Hajdu karja már irtóztatóan össze volt ronszolva, a főispán pedig néhány könnyü lapos vágással szabadult. Talán azzal

hibázta el Hajdu a dolgát, hogy nagyon is dühösen állott ki.

Mikor utólag újból végiggondolta a kaland részleteit, azt röstelte leginkább, hogy a párbaj után meglehetősen gyerekesen viselkedett. Elvesztette akkor a fejét, tehetetlen, vérző karjával tovább akart verekedni, gorombászkodott a doktorokkal és mikor a segédek fölajánlották neki a kibékülést, azt mondta, hogy bal kezével arcul fogja ütni Tatáryt, ha közeledni merészkedik hozzá. A segédek bizalmas jóbarátai voltak valamennyien, talán jobban is szerették Hajdut, mint a szép főispánt, így tehát nem akadtak bele a különös viselkedésébe. Tatáry, a ki az állj! vezényszó után rögtön visszanyerte hidegvérét és délcegségét, Hajdunál jóval előkelőbben viselkedett.

Az egyik aztán karbolos pólyába göngyölt karral feküdt lakásán, a másik pedig elment a színházba, a hol száz kíváncsi és érdeklődő szem irányult feléje.

Másnap — hogy, hogy nem — az egész város tudott már a párbajról. Vagyis tudott róla az a néhány ezer ember, a kit a néma százezerek rovására az egész városnak szokás nevezni. Mariskát, a kinek a színházi próbán beszéltek róla, meglepte és gondolkozóba ejtette

ez a hír. Egyébként nem vette tragikusan a dolgot, még csak nem is komolyan. Katonaleány volt és korán megtanulta, hogy az ilyen féle lovagias izgalmakat, a minőkben neki édesatyja révén gyakran volt része, közömbös megadással illik fogadni, mint a kisebb fajtájú elemi csapásokat. Minél többet gondolkozott azonban a dolgon, annál különösebbnek találta Hajdu Balázs viselkedését. Kissé meghatotta ugyan a regényes buzgóság, a melylyel Hajdu síkra szállott ő érte, de azért mégis úgy találta, hogy barátja boszantóan gyerekesen viselkedett. Neki nem kell a leány, de mástól dühösen félti, — nem gyerekség az?

Ilyen lelkiállapotban írta meg azt a levelet, a melyet még a nap folyamán elküldött Hajdunak.

Kedves lovagom! Három dolgot beszélnek rólad: hogy párbajod volt, hogy megsebesültél és hogy én vagyok szenvedéseid oka. Az elsőt csudálkozom, a másodikat sajnálom, a harmadikat pedig nem hiszem el. Nem hiszem, mert sem okod, sem jogod nincs hozzá, hogy a dolgaimba avatkozzál. Bizonyára egyéb oka volt a párbajodnak, a melyet nem akarsz a nyilvánosság előtt szellőztetni. Helyes! Nem is firtatom a dolgot, csak arra kérlek, értesíts

hogy meglátogathatlak-e? Szívesen megyek el hozzád, ha tudom, hogy szívesen látsz. Üdvözlől *Mariska*.

— Ez ő! mondta Hajdu, mikor végigolvasta a levelet.

Aztán a balkezevel erőlködve, verébfej nagyságu betűkkel megírta a választ, az egyetlent, a melyet meggyőződése szerint írhatott.

Szíves érdeklődésedet nagyon köszönöm. Jól mondod: az összetűzésnek más oka volt, a melyet nem akarok szellőztetni. A sebesülés egyébként nem komoly, alig érdemel szót. A látogatásodra vonatkozó kedves ajánlatodat nagyon köszönöm, de nem akarlak fárasztani, annál inkább, mert jó ápolóm van: a nővérem.

Jól tudta, hogy nővérenek pusztá említése elég arra, hogy Mariskát egyszer s mindenkorra távol tartsa lakásától. A nővére, Radányi báróné, egy nyalka és gőgös özvegyasszony, Mariska leghevesebb ellenségei sorába tartozott. Hajdu egyébként csak félig hazudott, mikor azt mondta, hogy a nővére ápolja. Az özvegyasszony a párbaj óta mindennap meglátogatta; igaz, hogy csak félórára, de ilyenkor segített az orvosnak a kötés megujításánál. — Hajdu úgy érezte, hogy nem írhatott Mariskának egyebet. Eléggé szégyelte már párbaj-

kalandját és nem akart most a sebesült lovag szerepére vállalkozni, a ki a hölgyével ápoltatja magát. Ez legalább is nevetséges lett volna és valószínű, hogy Mariska se tudta volna komoly arccal megállani.

T
K
vé
az
la
gy
Ez
a
mi
jöt
ma
ko
nő
me
a
be

TERMÉSZETES, hogy a közvélemény sokat foglalkozott a párbaj alkalmából Mariskával. Kevés idő múlva megint alkalma nyílt a közvéleménynek, hogy még többet foglalkozzék az érdekes művésznővel.

Azzal kezdődött, hogy Tatáryt a hivatalos lapban megjelent legmagasabb kézirat legkegyelmesebben fölmentette főispáni állásától. Ezen ugyan senki sem csodálkozott, csak maga a volt főispán.

— Egy idő óta nagyon elbízta magát a miniszter! mondta éles hangon a klubban.

Később azonban úgy találta, hogy kapóra jött néki a fölmentése. Nagyon terhére volt már az örökös utazgatás.

Akkoriban fontos, ha nem is épületes találkozás történt a főispánnak az Angol királynőben levő legénylakásán. Tatáryné látogatta meg az urát. Tatáry éppen öltözködött, mikor a felesége komor és sápadt arccal váratlanul belépett hozzá.

— Nini, miért nem értesítettél, hogy feljössz?

Kisírt szeméből az asszony szomorú pillantást vetett az urára.

— Azért jöttem, hogy komolyan beszéljünk egymással...

Tatárý savanyú arcot csinált. Tudta, hogy most egy úgynevezett jelenet fog következni, pedig ő — mint minden gavallér ember — a szíve mélyéből gyűlölte az úgynevezett jeleneteket.

— Mit parancsolsz?

— Tudni akarom, hogy mikor fogsz leköltözni hozzánk...?

— Leköltözni?

— Igen! Azt hiszem, most már nincs célja, hogy külön lakást tarts Budapesten; nincs már dolgod a miniszterrel...

(A minisztert különös keserűséggel hangsúlyozta a különben oly szerény és szelid asszony.)

— Arról, hogy vidékre menjek, szó sem lehet, mondta Tatárý előkelő nyugalommal. Nincs már többé semmi dolgunk abban a keletlen pletykafészekben s azért állandóan Pesten fogunk lakni. A gyermekeknek is jobb lesz, ha maholnap fővárosi iskolába járhatnak...

— A gyermekeknek!

Az asszony szeme teli lett könnyel. Most

következik a jelenet! gondolta Tatáry, miközben gúnyosan elmosolyodott. Ez a mosolya máskor csöndesítő hatással volt a feleségére, ezúttal azonban kárba veszett. Az asszony meglepő határozottsággal beszélt.

— Pesten nem lakhatunk! Nem bírjuk el az itteni életet, — a te itteni életedet... Tudod-e, hogy mennyit költöttél el két esztendő alatt? Ha öt-hat esztendeig így folytatod, tönkre megyünk... A gyermekekről beszélsz? Ha meg akarod menteni vagyunkat, gyere le vidékre és élj takarékosan...

Az asszony kiállhatatlan módon nyárspolgárias. Semmi érzéke sincs az ura társadalmi kötelességei iránt... Arról, hogy Tatáry vidékre menjen lakni, szó sem lehet! Gyűlölte azt a rozoga fészket, kicsinyes, kellemetlen embereivel... Egypár hónapra csak meghúzódik ott az ember, nyáron. De télen-nyáron ott élni, az évadot ott tölteni? Képtelenség! És éppen most menjen el, mikor fölmentették a főispáni állásától? Még azt hihetnék, hogy nem tud megélni a rongyos pár ezer forintjuk nélkül. Hisz' az emberek oly ostobák és irigyek!

A vagyon ugyan Tatárynéé volt, de a hatalom Tatáryé. És ő élt a hatalmával. Goromba

soha sem volt, de tudott kegyetlen módon előkelő lenni.

— Kedvesem, vedd befejezett tényként, hogy Budapesten fogunk lakni. Nem akarok erről többet beszélni!

Az asszony sápadt arca lángvörös lett. A sok hónap óta rejtegetett keserősége szenvedélyes szavak és forró könyek árjában tört ki.

— Nem akarsz elmenni, mert nem akarod elhagyni a szeretődet... A szeretődet, a kire az én vagyonomat pazarolod, a kivel minden idődet töltöd, a kiért párbajoztál is... Oh szégyen! Szégyen!

Tatáry alig ösmert rá a feleségére. Csendes és alázatos asszonyka volt különben, de a képtelen féltékenysége most eszét vette. Az ura előkelő nyugalma kárba veszett, akármit mondott is, az asszony csak sírt, toporzékolt, dühöngött.

— Ne rágalmazd Mariskát, mondta Tatáry, mert tisztességes leány... Megtiltom, hogy ilyen hangon beszélj róla.

Ezzel olajat öntött a tűzre. Az asszony véres sértésként vette, hogy az ura úgy bánik vele, mint egy ostoba gyermekkel, a kivel mindent el lehet hitetni. Hisz' az egész világ

tudja, hogy mindig ott forgolódik körülötte a színházban. Kire költi azt a sok pénzt, ha nem ő rá? Nem érte verekedett meg? Tíz ujságban olvasta... És nincs ott a leány arcképe az íróasztalon?

Tatáry azzal vetett véget a kínos jelenetnek, hogy elment sétálni, magára hagyva a feleségét.

Az asszony pedig, miután vagy két óráig vívódott magában és lángoló haragját lassankint sötét szomorúság váltotta fel, egy kétségbeesett lépésre szánta el magát. Ezt a lépést meg kellett tennie, hogy megmentse magát és gyermekeit az erkölcsi és anyagi katasztrófától. Elment Mariskához...

A színháznál megmondták neki a művésznő lakását. Otthon találta a leányt.

— Álmodom? kérdezte Mariska. — Igazán te vagy? Űlj le hát.

Tatáryné most kezdett csak gondolkozni, hogy mit is mondjon a leánynak. Úgy érezte, legjobb lesz, ha nagyon békülékeny, esdő hangon szól hozzá.

— Nem haragszol, hogy eljöttem? Elhiheted, nem tettem volna meg, de a gyermekeim érdeke forog kockán... És tudom, hogy jó leány vagy — azelőtt legalább az voltál...

Én nem bántottalak soha — ugy-e? Rosszat se beszéltem rólad soha, mint a többiek...

A zavart beszéde, de még inkább a sápadt arca, meg a kisírt szeme megijesztették Mariskát.

— Mi bajod, az Istenért?

— Az uram miatt jöttem... Az uram miatt... Nem teszek neked szemrehányást a múltakért — esküszöm, hogy nem is haragszom! — de kérve kérek, hagyd már a boldogtalant! Hozzád kellett jönnöm, mert neki hiába beszélek... Tőled függ minden... Ha te akarod...

Nem tudott tovább beszélni, vagy nem mert többet mondani. Mariska azonban eleget hallott már. A kósza pletykák közül már sokkal több jutott el az ő fülébe is, mint hogy tisztában ne lehetett volna a helyzettel. Fölkelt a helyéről, sápadtan, az undortól és a haragtól remegve. Mindig az a förtelmes és nevetséges vád? Mindig? Úgy látszik, az egész világ megbolondult!

A szegény Tatáryné ijedten vette észre, hogy milyen nagy hibát követett el... Ő nem akarta megharagítani Mariskát. Meghatni akarta, szánakozását fölébreszteni...

— Ne, ne haragudj rám! Hiszen nem mondtam semmi rosszat, nem vádollarak és nem

is hiszek el semmit! De a boldogtalan ember elpazarolja vagyonunkat, nem törődik a családjával, tönkre teszi a hírnevét . . .

Mariska szemben állott Tatárynéval és sokáig sötéten tekintett arcába.

— Én teszem tönkre, ugy-e? kérdezte.

Az asszony hevesen rázta a fejét.

— Nem, nem! De látod — olyan boldogtalan vagyok!

A boldogtalanság tényleg oda volt írva az arcára. A leány, a mint ebbe a sápadt, szomorú anyai arcba nézett, maga is elszomorodott. A haragja hirtelen elpárolgott; kedve lett volna sírni. Mit kezdjen ezzel a szegény asszonynyal, a ki oly boldogtalan, oly féltékeny és korlátozott? Meggyőzze, hogy tévedésben van? Hiába való volna.

— El fogod hinni, ha valamit a becsületszavamra ígérek? kérdezte hosszú gondolkodás után.

— Oh igen, Mariska! Mindent elhiszek neked!

— Tehát ígérem, hogy az uradat, ha még egyszer átlépi a küszöbömet, ki fogom dobálni. És ígérem, hogy kidobom a leveleit is, a virágait és mindent, a mit küldene . . . Ha pedig meg merne szólítani, az utcán vagy a szín-

házban, hátat fogok neki fordítani . . . Most pedig eredj haza és mondd meg ezt neki!

A leány azzal hátat fordított Tatárynénak és a hálósobájába ment. A meglepett asszony néhányszor még félénk hangon szólongatta, de aztán meggondolta magát és elment olyan csendesen, a mint jött.

Tatáry, mikor a felesége száraz hangon, de meglepő csipős formában, elmondta neki Mariska erélyes üzenetét, megfeledezett előkelő nyugalmáról és dühében gorombáskodni kezdett.

— Megőrült ez az asszony? Ennyire blamálni az embert, — ez türhetetlen! A pusztá gondolattól is elpirult és csikorgatta a fogát . . . Majd kimondta a rettenetes szót, a melylyel a szerelmes asszonyt egyízben már halálosan megrémítette: a válást. Most már semmi áron se megy le vidékre. Budapesten fog lakni. Az asszony lakjék a gyermekeivel, a hol akar. Ő ugyan nem bánja. Ha nem tetszik, hát váljanak el!

Ez különben nem is volt olyan üres fenyegetés, mint hihetné az ember. Tatárynak ugyan nem volt semmije, a felesége pedig vagyonos, sőt gazdag volt, de a szép ember ujabban mégis úgy találta, hogy értékén alul adta el magát. A mióta szerepet játszott Budapesten,

tudatára ébredt a saját értékének. A felesége végre is jelentéktelen és a mellett fukar asszony volt, — ahhoz pedig kétség sem férhetett, hogy a Tatáryhoz hasonló kitűnő gavallér csak úgy válogathatott a budapesti milliomos kereskedők leányai között. Sőt ösmert egy igen gazdag és a mellett csinos dzsentrí özvegyet is, a ki szívesen vette volna föl a Tatáry-nevet.

Tatáry azonban egyelőre inkább csak kegyetlenségből feszegette ezt a kérdést. Ezzel nagyon felülkerekedett megint . . . Igenis, válni fog! Ilyen asszony oldalán nem akarja eltölteni az életét. Tulajdonképpen már régen készül erre az elhatározó lépésre. Már beszélt is az ügyvédjével . . . Minden rendben van már!

Az asszony némán, könyes szemmel hallgatta az urát. Olyan könnyenhívó és együgyű volt, mint a gyermek és mikor Tatáry tizedszer is ismételte, hogy a válás néki kész szándéka, a felesége nem kételkedett többet, hogy a nagy, az irtóztató, a megsemmisítő csapás elől nem térhet ki már. Hiábavaló minden erőlködése, mégis csak el fogja veszíteni az urát, a kit annyira imádott!

Alkonyatkor Tatáry megint elment a lakásáról. Azt mondta, hogy az ügyvédjéhez megy, pedig a kaszinójába ment. Az asszony pedig,

mikor magára maradt nagy fájdalomával, elgyötört idegeivel, elkövette azt, a mire azelőtt még soha sem gondolt és a mire soha képesnek sem tartotta volna magát. El akarta magát emésztetni.

Együgyű, bánatos levelet írt az urának. Ő érzi, — úgy írta — hogy nem tudja boldoggá tenni Tatáryt. Nem akar útjában állani a boldogságának és azért megöli magát. Tatáry vegye feleségül Mariskát, a kit annyira szeret. Ő megbocsát nekik és kívánja, hogy szomorú árnyéka soha sem zavarja a boldogságukat.

Szerencsére oly ügyetlen volt, hogy az ura pisztolyával nem ejthetett veszedelmes sebet magán. A golyó a vállába fúródott.

A fogadóban azonban nagy zenebonát okozott a lövés. A folyósókon lőtás-futás támadt, a vendégek és a cselédek betörték az ajtót és vérében találták a méltóságos asszonyt. Orvosért küldtek, az urát keresték, a mentőkért és a rendőrségért telefonáltak.

Reggel olvasható volt már minden lapban és úton-útfélen beszéltek az emberek, hogy a szép Tatáry főispán felesége öngyilkossági kísérletet követett el. Miért? Ha több lap nem is közölte volna szószerint a szegény asszony

levelét, akkor is tudta volna mindenki, hogy miért . . .

Egy előkelő fiatal asszony öngyilkossági kísérletet követ el, mert az ura el akarja hagyni egy operett-énekesnő kedvéért . . . Az eset olyan drasztikus volt, a szereplők pedig annyira ösmereteseek, hogy a közvélemény akarva sem térhetett volna fölötte napirendre. Pedig a közvéleménynek esze ágában sem volt, hogy napirendre térjen.

Kelet és nyugot felől zivatáros felhők vonultak föl a Mariska szemhatárán. Fekete, rágalmakkal terhes, förtelmesen vajudó légi szörnyetegek, amelyeknek alakja veszedelmesen hasonlított Zsezse néni, a Harapófogó és a Diótörő néni gonosz profiljára. Egy percre mélységes csend lett és a leány, a mint körül nézett, szorongó szívvel látta, hogy egyedül van. Egészen egyedül! Aztán megindult a dörgés, megeredt a zápor. Moralisták dörgése, rágalmak zápora . . .

Hiába ismételte magában: »Ez mégis nevetséges!« — a dolog egy csöppet sem volt nevetséges.

Minden ellene bizonyított. Cáfolni semmit sem lehetett és a magyaráztatás is csak ront-hatott volna a dolgán. A pisztolylövést, mely

az Angol Királynő emeleti szalonjában eldőrdült, nem lehetett többet letagadni; a Tatáryné hátrahagyott levelét sem lehetett félremagyarázni. Ez a levél — a melynek bánatos együgyűsége könyeket csalt Mariska szemébe is — különösen a nagyközönség női részére hatott. A nők, ha általánosságban rajonganak is a színházért, ösztönszerű ellenségeskedéssel viseltetnek a színésznő irányában. Félelmetes versenytársat látnak benne. Előjogokkal gazdagon fölruházott versenytársat, a kit a színpadi világitás érdekessé, a darabíró elméssé, a kosztüm-szabó széppé, a nimbusza pedig ellentállhatatlanná tesz. Az ösztönszerű ellenszenvet jókora adag irigység is forralja; a fővárosi nők között annyi pályatevésztett színésznő találkozik.

A budapesti társaság hölgyei úgy érezték, hogy tenni kellene valamit az úgynevezett könnyű múzsa gárdája ellen, mely mindgyakrabban intéz pusztító kalózkirándulásokat a családi tűzhely ellen. A sajtó egyik része is ilyen hangon írt. Az emberek, különösen a tollforgató emberek, szeretik az egyes eseteket általánosítani és a Tatáry-Talay-eset bő alkalmat nyújtott szenvedélyük kielégítésére. Ime, mai társadalmi fejlődésünk egy jellemző tünete!

Minden terén a lelkiismeretlen önzés győz a régi erkölcs fölött. A lelkiismeretlen önzés, — melyet erkölcstelenségnek is nevezhetnénk — és a mely egyformán érvényesül a parlamentben ép úgy, mint a hivatalokban vagy a színpalak között . . .

A kaszinóban természetesen nem így ítéltek. Ott egyszerűen azt mondták: A szegény Talay Irmának pech-je volt. A sajtó egy része tartzkodóan viselkedett, de akadt olyan lap is, a mely ládsát tört Mariska mellett. Horváth úr ugyanis, a ki hónapokon át epés kritikákkal keserítette, most egyszerre Mariska védőjéül szegődött. Nem tudni bizonyosan, hogy a jószíve ösztönözte-e, vagy az ellentmondó szenvedélye. Annyi bizonyos, hogy elemében érezte magát, mint a szalamander a tűzben, mikor megint egyszer szembe szállhatott a nagy tömeg ítéletével, a melyet a telivér bohém szuverén gőgjével megvetett. A szerkesztője azonban nem engedte meg, hogy egy cikknél többet írjon ebben a kérdésben. Ez a cikke ugyanis annyira szofisztikus volt és cinikus, hogy a lap előfizetőinek ama része, a mely kedvét leli a levélírásban, felháborodottan tiltakozott elfogása ellen.

Mariska jó ideig nem volt tisztában a

körülötte tomboló vihar erejével. Nem is búslakodott, inkább csak boszankodott. Ha bánkódott valamin, az nem a saját balsorsa, hanem a szegény Tatárynée volt. Pedig Tatárynén már akkor nem volt mit sajnálni, ő már akkor jó egészségben volt megint.

Csak később kezdte érezni Mariska, hogy az élete útját ellenséges hatalom állja el, a mely elől ki kell térnie, vagy a melylyel meg kell ütköznie. Megütközni a közvélemény orkánerejével? Most érezte csak női tehetetlenségét. A férfi, ha rágalmazzák, fölebbezhet a bátorságához. Kihez fölebbezzen a nő? A férfi kiállhat a fórumra és követelheti rágalmazóitól a bizonyítékokat. A nőre nézve a fórum pellengérré lesz, ártatlanságát pedig magának kell bizonyítani. De nem is volt itt már semmi bizonyítani való!

*

Mikor Mariska, körülbelül egy héttel az eset után, megint föllépett, az a hír terjedt el a városban, hogy kifütyülik. A színpalak mögött is suttogtak róla és Mariska keserű szívvel öltötte magára selyem jelmezét. A nézőtérén tényleg nagy nyugtalanság uralkodott, nyílt botrány azonban nem történt.

Hanem azért mégis történt valami, a mi Mariskát jobban megdöbbentette és elkeserítette, mintha a csőcselék megdobálta volna. Mikor ugyanis a függöny az első felvonás után leereszkedett, az egész színházban egyetlen kéz sem mozdult meg, hogy tapsoljon neki. Ezt a néma tüntetést senki sem tervezte, senki sem rendezte előre, de éppen azért lesújtó volt a hatása. Maga a közönség is annyira meglepődött a saját viselkedésén, hogy a halálos csendet aztán izgatott moraj váltotta föl. És az egész előadás így folyt végig: a közönség minden egyes tagja — mintha megegyezés lett volna közöttük — keresztbe font karokkal, némán és fagyosan nézte végig a darabot. A színésznő játszik, nevet, dalol, táncol, erőlködik, — a közönség pedig közömbös, mozdulatlan és néma. Van ennél nagyobb megalázás egy művésznőre?

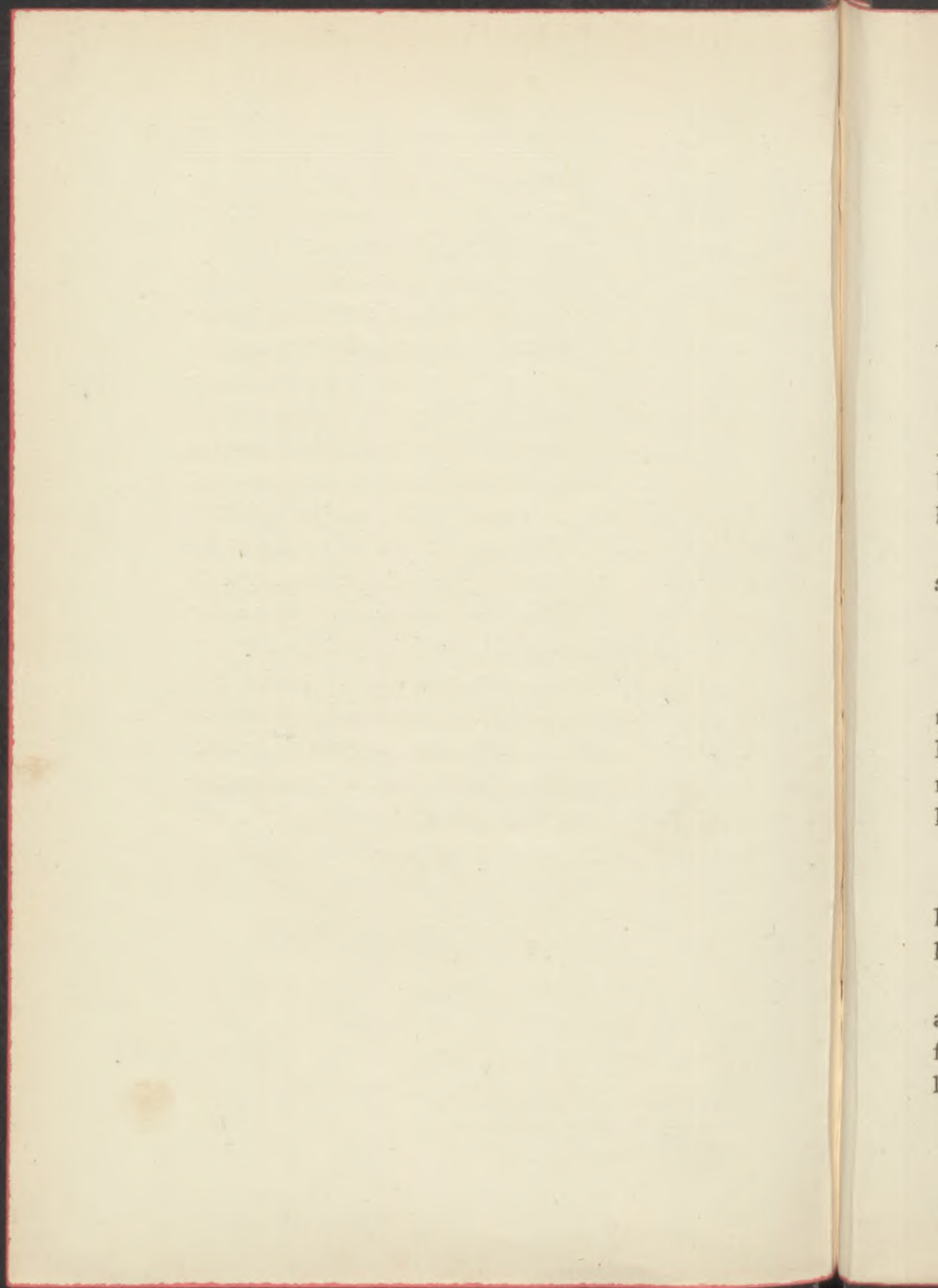
A második fölvonásban Mariska, miután észrevette, hogy nem tud megküzdeni a közönség hidegségével, teljesen elejtette a szerepét. Abba hagyta a hiábavaló erőlködést, kedv nélkül, szinte közömbösen játszott tovább. Olyan benyomást tett a játéka, mintha most már ő fitymálná a közönséget, mintha nem érdemesítené arra, hogy komolyan vegye. Mikor azonban az utolsó fölvonás után az

öltözőjébe sietett, kitört belőle a nagy keserűség. Anna néni karjaiba vetette magát és valóságos sírógörcsöt kapott. Mit akarnak tőle az emberek? Mivel bántotta őket?

Többször lépett még föl, az igazgató aztán úgy találta, hogy jobb lesz, ha Mariska egy ideig nem játszik. Hadd folyjon le egy kis víz a Dunán; az emberek gyorsan felejenek és hamar el fogják felejteni a Tatáry-esetet is. Botrány ugyan egyik előadáson sem történt, de az igazgató aggodva tapasztalta, hogy a közönség kezd komolyan kiábrándulni kedvencéből. A komoly kiábrándulás nem is a botránynál, hanem az üres széksoroknál kezdődik. Az érdeklődés megcsappanásának oka nem a közönség morális fölhevülése volt, hanem egy más, ezzel talán összefüggő, de mindenestre igen veszedelmes jelenség. A publikum, a mely önmagának szuggerálta a tomboló elragadtatást, mikor tucatszámra szólította a lámpák elé Mariskát, — most közel volt hozzá, hogy a félig telt házban a saját hidegségétől megfagyjon. Mondják, hogy egy lehelet néha elég arra, hogy lavinát hozzon mozgásba és az igazgató rettegve gondolt arra, hogy a közömbösség hóomlásként találná eltemetni Mariskát, őt magát és a színházat. Annyi bi-

zonyos, hogy Mariska művészetéről mostanában oly kicsinylő hangon kezdtek beszélni és írni, mint annak előtte soha. Sőt a közönség és a sajtó körében valami általános visszahatás kezdett mutatkozni az elhatalmasodott operettkultusz ellen. Tulajdonképpen művészet-e ez?

Mariska jó ideig távol maradt a színpadtól. Az igazgató arra használta ez interregnumot, hogy sűrűbben léptette föl megint a régi primadonnáját, Perényinét. Az ötlet jónak bizonyult. A közönség — mintha csak szégyelte volna a ballépését — bűnbánóan visszatért régi legitim bálványához. Perényinét esténként virággal és tapssal árasztották el és mindenki érezte, hogy ezeknek a tüntetéseknek az éle ki ellen fordul. És így esett hogy a jó erkölcs nevében ünnepelték Perényinét, a kiről országvilág tudta, hogy megkoppasztott már életében vagy egy tucat gavallért.

MARISKA éppen azon gondolkozott otthon, hogy ne használja-e föl önkéntelen szabadságát valami külföldi utazásra, mikor váratlan látogatója érkezett.

Hajdu Balázs volt, a kire legkevésbé számított volna. Elég jó színben volt, de a béna karja fel volt kötve.

— Hajdu — te?

Fölkelt és feléje nyujtotta a kezét. Már napok óta különös lány kedvében volt és most könny szivárgott a szemébe, miközben megszorította a barátja bal kezét. De azért mosolyogva mondta:

— Mi ketten ugyan szépen megjártuk!

Hajdu, a ki a pár baja óta nem látta Mariskát, egyszerű kötelességet akart teljesíteni a látogatásával.

A cikkek, a melyeket napról-napra olvasott, a förtelmes rágalmak, melyek megütötték a fülét, olyan hatással voltak rá, hogy megfledkezett mindarról, a miért neheztelt és sietett

fölkeresni Mariskát, a kiből csak az elhagyott és üldözött leányt látta.

— Szép, hogy eljöttél, mondta a leány — ebből rád ösmerek.

— Úgy látom, hogy nem búsulsz valami nagyon.

Egy pillantás a leány viruló arcára meggyőzhette, hogy pillanatnyi ellágyulásától eltekintve, nem viselte meg nagyon az ellene folyó hajsza.

— Köszönöm, humorizált Mariska, — a körülményekhez képest elég jól érzem magamat.

Leültette barátját és ujságlapot adott a kezébe.

— Ime, a legfrisebb ujság.

Valami ötletes tudósító fölkereste Bécsben Atalay generálist és lapjában most beszámolt a látogatása eredményével. A generális, a ki alkalmasint nem is sejtete, hogy nyilatkozatának nyoma lesz a lapokban, igen kurtán felelt a hozzá intézett kérdésekre. Hagyják őt békében! Ő csak az Armeeblatt-ot szokta olvasni, más ujságot elvből nem vesz a kezébe és így sejtelve sincs arról, hogy mit beszélnek Budapesten. Néki egyébként nincs leánya, nem is volt soha. Tatáryékat nem ösmeri, a Talay Irma nevét pedig most hallja először.

Hajdu közömbös arccal futotta át a hírt, aztán letette a lapot az asztalra.

— Csodálkozol ezen? kérdezte.

— Nem csodálkozom én már semmin. Eleintén gondolkozni próbáltam azon, a mi velem történt és arra az eredményre jutottam, hogy két eshetőség közt kell választanom: vagy elfogadom, hogy tényleg romlott és gonosz vagyok, — vagy azt mondom, hogy az egész világ tudva rágalmaz. Az első azonban nem igaz, a másodikat pedig nem tudom elhinni. Harmadik eshetőség nincs. Csodával állok szemben és cserben hágy a logikám!

— Nincs igazad! A mi veled történt, az természetes dolog.

— Természetes? E szerint tehát igazat adsz azoknak, a kik elvetemült teremtésnek mondanak?

— Egy szóval sem mondom. Az ökörnek sem adok igazat, ha eltiporja az útszéli virágot. De azért természetesnek találom a dolgot... A virág, ha útszélen nyílik, nem várhat jobb sorsot.

— A hasonlatodnak rám vonatkozó része elég hizelgő. Szeretném azonban, ha kimagyaráznád magadat. Az ember sohasem elég öreg arra, hogy ne tanuljon.

— Egy banális igazságot mondok neked: az élet küzdelem.

— Mintha ezt már hallottam volna valahol?

— Alkalmasint félfüllel hallottad csak és semmi esetre sem értetted meg ... A természet, vagy mondjuk, hogy a társadalmi szokás úgy rendeli, hogy ebben csak a férfinak legyen része. A nőnek általánosságban más a rendeltetése. A férfi természeténél, nevelésénél és a társadalomban elfoglalt állásánál fogva, vértézve és fegyverkezve van erre a harcra. A nő — ha a szokással szakítva, fölveszi a küzdelmet — nincs olyan kedvező helyzetben, mint a férfi. Az ő vértézete gyöngébb, neki több a sebezhető pontja, támadva pedig egyáltalában nem védekezhetik, miként a férfi. Egy átlagos tehetséggel és erővel fölfegyverezett férfi rendes körülmények között megállhatja a helyét az életben. Az eredeti köréből kilépő nőnek ennyi nem elég; ő mindig rendkívüli körülmények között él, örökös ostromállapotban, — neki tehát rendkívüli eszközökre és fegyverekre van szüksége, hogy megvédhesse magát.

Mariska, a ki figyelemmel, de némi gúny-nyal az arcán hallgatta a barátját, most a szavába vágott.

— Érdekes volna tudni, hogy melyek azok a rendkívüli fegyverek?

— Megmondom, de ezzel se mondok újat. A természet ezer példával bizonyítja, hogy a hol céljait nem érheti el erőszakkal, ott cselhez, vagy ha úgy tetszik, a ravaszsághoz folyamodik. Az óvatosság és az alkalmazkodó képesség a gyöngék fegyvere.

Mariska kedvetlenül emelkedett föl a helyéről. Boszantónak találta barátja köznapai bölcsességét és lealázónak annak következtetéseit.

— Én nem vagyok gyöngé! mondta, ki egyenesítve izmos termetét.

— Nem? Elhiszem, ha te most el tudod hitetni az emberekkel, hogy vagy olyan erényes nő, mint akár csak Perényiné!

— Nem fogok velük elhitetni semmit! Mondjanak, a mit akarnak — én nem törődöm az ítéletükkel!

— Megvted az ítéletüket, mert elítélnék. De hálával fogadtad ugyanezeknek az embereknek az ítéletét, mikor az egekig magasztaltak, — istennőnek és csillagnak neveztek. Pedig akkor sem voltak jobbak, mint ma, ma sem gonoszabbak, mint voltak akkor . . . Mondhatnám neked, hogy a mi történt, az nem véletlen. Magad idézted elő. Te becsületes, nyílt és bátor

vagy. Ilyen tulajdonságokkal is lehet boldogulni az életben, de csak az erősnek. Te nő vagy, tehát gyöngé vagy. Mi hasznát veszed a bátorságodnak? Valóban olyan ez a dolog, mintha a nyúl meg akarna ütközni a kutya-falkával.

Mariska úgy érezte, hogy Hajdunak igaza lehet. De nem lett volna igazi nő, ha a logikája előtt meghajlik. Ki látott már olyan nőt, a ki meggyőzeti magát érvekkel?

— Meglehet, hogy igazat beszélsz, mondta — de én még sem tudlak megérteni! Nem fogom és nem akarom megérteni, hogy ez legyen a rendeltetésem: meglapulni a rögök közt, egérutakon lappangani. Tépjen hát szét a falka!

— Rád ösmerek! szólt Hajdu, keserűen mosolyogva.

Valahányszor elvi kérdéseket feszegettek, mindig összetűztek. Erre a régi tapasztalásukra támaszkodva, Mariska kurtán véget vetett a disputának.

— Jobb volna bizony, ha elvinnél sétálni. Anna néninek örökké fáj a lába és én hetek óta alig jártam a városon kívül.

— Elviszlek, — mondta Hajdu — ma nincs semmi dolgom.

Valószínű azonban, hogy elviszi az esetben is, ha dolga van. A leány hamarosan átöltözött és egyszerű fekete ruhában, fekete kalappal a fején, fehér keztyűvel a kezén lépett megint a barátja elé.

— Menjünk, menjünk!

Mód felett megörült a sétának. Nagyon szeretett gyalogolni és győzte is; vidéken néha mértföldekre is elkalandozott. Ha egypár napra a szobájában rekedt, akkor rosszul érezte magát; ha ismét kiszabadult, akkor bolond futkosó kedve támadt, mint a csikónak tavasszal.

Átmentek a budai oldalra, aztán nekivágtak a hegyeknek. Alkonyatkor betértek egy nyári korcsmába és tejet kértek. Mire Mariska hazaérkezett, már jó késő volt.

— Mintha újjászülettem volna, — mondta a kapu alatt, kéjesen nyujtogatva a tagjait. — Hiába, csak különb gardedám vagy te Anna néninél.

— Máskor is megjártatlak, — szólt Hajdu — a mikor akarod . . .

— A mikor akarom? Szavadon foglak és elvárlak holnapra. Mire való volna ez az idő, ha nem járnánk nagyokat?

A míg Mariskának újból föl nem kellett

lépnie, — a mi eltartott négy hétig — mindennap megismételték a nagy sétáikat. Az esőtől nem ijedtek meg; Mariska legalább kiváló élvezetet talált abban, hogy a kaucsukköpenyegét a záporral paskoltassa.

Hajdu kitűnő társnak bizonyult a kirándulásokon. Kissé szófukar és csípős ember volt ugyan, de alapjában véve állandóan derült lelkiületű és gyöngéd gondolkozású; ösmerte a nőket és ha valaki, hát ő értett hozzá, hogyan kell őket szórakoztatni és a kényelmükről gondoskodni. Életükben most voltak első ízben abban a helyzetben, hogy hosszabb időt együtt tölthettek. Hajdu gyermekkorá óta ösmerte ugyan a leányt, a ki már akkor is bizonyos jóleső ragaszkodást tanusított iránta, később, ha el is udvarolgatott neki, az idősebb unokatestvér pártfogó modorában — barátságot azonban csak most kötöttek egymással. Mikor már jobban megösmerte a leányt, akkor tapasztalta csak Hajdu, hogy a Tatáry-eset alkalmával megindult hajsza mégis volt rá bizonyos mélyebb hatással. Valami bizonytalanság volt most a lényében, egy kis ingadozás-habozás; talán ügyetlensége és erőtlensége fölismerésének eredménye. Ez az új vonás különben jól illett neki; határozottságából ugyan veszített, de

nőiességében nagyon nyert. Hajdut meglepte és némileg megis hatotta az új alak, a melyben barátnőjét most látta. A szeszélyes, élesnyelvű Mariska megszelidült!

Hajdu — ha a leány előtt nem is szelíztette ezt a témát — úgy érezte, hogy bizonyos rokoni kötelességet teljesít, midőn sokat tartózkodik Mariska oldalán. A leánynak rettenetes rossz híre van a Tatáry-eset óta, — a mostani visszavonult élete csak hasznára lehet. Hajdu talán másképp és helyesebben ítélte volna meg a helyzetet, ha más emberről van szó és nem róla magáról. A közvélemény ugyanis tényleg lecsöndesült az utolsó hetekben, de nem szelidült meg. Alig volt Budapesten társas szempontból komolyan számbavehető ember, a ki már ne tudta volna, hogy Mariska most a Hajdu kedvese. Ezt az előzményekre és Hajdu régebbi magaviseletére való tekintettel logikusnak, sőt természetesnek találta mindenki.

A közönség — ama különös finom ösztönének engedelmeskedve, mely még rágalmaiban is érvényesülni szokott — különbséget tett Mariskának Tatáryhoz való régebbi és Hajduhoz való újabb viszonya között. Az emberek azt mondták, hogy Mariska tönkre tette

Tatáryt, de most tönkre fogja magát tenni Hajdu kedvéért. (Ezt az utóbbi tönkretevést alkalmasint úgy értették, hogy Mariska el fogja hanyagolni művészetét). Mert Tatáryt csak bolondította, de Hajduért bolondul.

*

A színházi közönség ezúttal is következetes maradt a következetlenségben és Mariskát, a kit nemrégiben ok nélkül ki akartak fűtyölni, most ok nélkül tüntető örömmel fogadták. Négy hét óta nem látták. Négy hét előtt ugyan szakasztott olyan volt, mint ma, de azért ma vették csak észre, hogy minő szép, fiatal, elmés és temperamentumos, hogy százszor különb az ország minden Perényinéjénél.

És ezzel a leánynyal merészkedik valaki konkurrálni? Ezt a leányt akarták itt kifűtyölni? Az emberek utólag dühbe jöttek ettől a gondolattól . . . Micsoda alávaló intrikák ezek! — Es hogy elégtételt szolgáltatassanak az «üldözöttnek», összeverték a tenyeröket, úgy összeverték, hogy a színház harsogott és zúgott, miként a tajtékozó tenger . . .

Ezt a tüntetést senki sem rendezte előre. A közönség úgy tett, mint a szülő, a ki azon veszi észre magát, hogy túlságos szigorral

dorgálta meg a gyermekét, — most a másik végletbe esett és túlságosan kényeztette. A Tatáry-esetet ugyan nem lehetett ennyivel meg nem történtté tenni, de a szép bűnösnek meg lehetett bocsátani. Ugyan hát ki kívánná az ilyen szemű leánytól, hogy apácaéletet éljen? Azt mondják, hogy veszedelmes, mint a fenevad . . . Meglehet! Tessék hát óvakodni tőle! (Egyébként nem lehetett utolsó élvezet, ilyen fehér fogaktól széttépetni magát.)

És az emberek jelentőséges pillantásokat vetettek ama páholy felé, a melynek mélyében Hajdu meghúzta magát.

A következő napok egyikén érdekes látogatója érkezett Mariskának: Sebastiani, a híres párisi imprezárió. Híréből jól ösmerte a leány a Pattik és a Mierzvinszkik kísérlőjét s azért könnyen elképzelhető meglepetéssel fogadta látogatását. Az öreg úr, — a kit sokan olasz-nak, némelyek görögnek, a beavatottak pedig spanyol zsidónak tartottak — nem tartozott a szószaporító emberek sorába.

— Kisasszony, van kedve pénzt keresni? kérdezte németül.

— Hisz' most sem játszom ingyen, szólt Mariska mosolyogva.

— Nem tudom, hogy mennyit kap, de

semmi esetre sem annyit, hogy megérdemelné a pénz nevét . . . Tud a németen kívül még valami nyelvet?

— Franciául jól, angolul pedig tűrhetően.

Ez a tapasztalás végleg megerősítette Sebastiani urat abban a meggyőződésében, hogy Mariskának — a kit egyébként csak véletlenül fődözött föl a színházban — szüksége van rá, valamint neki is szüksége van a leányra.

— Hűsz esztendő óta nem volt igazi szubret a világon . . . Én már azt hittem, hogy végleg kihalt a fajtájuk . . . Ön azonban igazi szubret, kisasszony . . . Ösmerek száz asszonyt és leányt, a ki különb művésznő önnél, de egyik sem igazi szubret . . . Én be fogom önt mutatni a világnak, — mondhatom, jókora meglepetés lesz! Offenbach újra fel fog támadni, a második császárság gavallérjai pedig megint meg fognak fiatalodni . . . Tíz esztendő szerződést csináljon velem, és tíz esztendő múlva végleg nyugalomba vonulhat . . . Lesz annyi pénze, a mennyi kell; hegy tetején vagy tó partján vehet magának várkastélyt és férjhez mehet egy tenoristához . . .

Az öreg úr, a ki személyesen ösmerte Európa minden fejedelmét és híres emberét,

egy csöppet sem volt világfi. A színházi apa kedélyes cinizmusával beszélgetett, közbe fesztelenül méregette Mariskát, krákogott és fészkelődött a helyén.

Mariska, ámbár Sebastiani nem is kívánt tőle rögtönös választ, mégis megmondta neki, hogy eszeágában sincs elhagyni hazáját.

— Jól van! De ha egyszer el akar menni, velem fog jönni . . . Ki mással is mehetne? Tudja a címemet? A mikor akarja, telegrafáljon — föltéve persze, hogy közbe baja nem esett a természetnek, meg a hangjának . . . Ne is törődjék azzal, ha netán szerződés kötné valamelyik színházhoz. Bánatpénz, bánatpénz!

Az öreg úr Mariskának egy elég jó fotografiáját látta az asztalon. Egy pillanatra a kezébe vette a képet, összehasonlítván az eredetivel, aztán szó nélkül zsebre tette. A lépcsőn még egyszer visszafordult.

— A címemet tudja, kisasszony? Egész ősszel Párisban leszek . . . Majd Amerikán kezdjük a körútunkat!

Mariska nevetve bólintott utána. Sok pénze lehet az öreg zsidónak, de annyi milliója nincs, a mennyiért ő most elmozdulna Budapestről... Elmenni — most? Soha életében még nem érezte magát olyan jól, mint éppen most!

Talán mondanom sem kell, hogy ennek a különös jólérésnek Hajdu Balázs volt az okozója. Életében ugyan már sok keserűséget okozott a leánynak azokkal az ismételten fölcsigázott és soha be nem váltott reményekkel, mostani viselkedésével azonban mindent jóvá tett. Miféle különös ötlete az a végzetnek, hogy egy embernek, éppen csak egy embernek kezébe teszi le a kulcsot egy-egy ilyen komplikált záru női szívhez?

Semmi érdemet nem szerzett rá, a természet nem különbözteti meg nagyon előnyösen a többi férfitől, és mégis az ő kezében van a nő. szívének sorsa. Mariska régóta tudta, hogy ez így van. Természettől fogva nem volt sem nagyon érzelmes, sem túlságosan szenvedélyes; nem becsülte nagyon sokra a férfiakat, általánosságban nem is vonzódott hozzájuk; férfiút tulajdonképpen csak egyet ösmert: Hajdu Balázst. Vele szemben, de csak vele szemben, mindig nőnek érezte magát: gyöngédnek és gyöngébbnek, sőt engedelmességre és alázatosságra hajlónak.

A leány, mikor ugynevezett diadalai és látszólagos sikerei közepett eszmélni kezdett, újból meggyőződött küzdelmeinek hiábavalóságáról. A művészet, a pálya, a siker: mindez

nem komoly dolog. Kezd beleszokni, hisz bizonyos banális hangzású jelszavakban, a művészet és a kötelesség jelszavaiban, — aztán egyszerre elveszti türelmét, dühbe jó, föllázad — és a kötelesség a művészettel együtt semmivé lett. Egyik se komoly dolog! egyikben sincs semmi, a miért érdemes volna élni . . . Az a könnyű borzongás, melyet a barátja kezének érintése okoz neki, többet ér mindezeknél. Ez nevetséges, vagy szomorú, de nem lehet rajta változtatni. Minden nótának csak ez a refrénje: Minden semmi, — valami csak az, ha nagyon szeretnek bennünket. A nő hiába énekel vagy táncol, ír, hódít vagy uralkodik; tartalmat csak akkor nyer az élete, — ha szeret.

M
u
a
rú
le
a
a
le
m
pe
hó
ne
ko
do
nő
vo
me
fel
lep
lát

MESSZI vidékről meglepő hír érkezett: Tatáryékelválnak egymástól. Hajdu és Mariska ugyan tapintatosan elhallgatták egymás előtt a dolgot, de azért különböző forrásokból körülményesen értesültek a válás minden részletéről.

Az érdeklődőket leginkább meglephette az a körülmény, hogy a válást nem Tatáry, hanem a felesége követelte. Mi lelte ezt a galamb-lelkű asszonyt? Nemrégiben megakart halni, mert az ura a válást emlegette előtte; most pedig, miután kétségbeesett ötletével visszahódította magának hűtlen urát, nem kellett neki többet. Ugylátszott, mintha az az erőszakos rázkodás új irányba terelte volna a gondolkodását, egyszersmind olyan erőt is kölcsönözve lelkének, a melyre azelőtt képtelen lett volna. Mikor a pisztoly eldőrdült a magával meghasonlott asszony kezében, a puskapor felvillanó fénye egyszerre oly különös, meglepő világításban tüntette föl Tatáry urat. Most látta — miért csak most? — hogy az ura

nagyon hitvány ember. Esze nincs, szive sincs. Ostoba, üres, közönséges, lelketlen, önző és gyáva mint a szivacs.

Egy pár heti ideje maradt a gondolkodásra. Majd azzal lepte meg Tatáryt is, önmagát is, hogy undorodva utasította vissza urának közeledését . . . Aztán kimondta, a mi időközben szívós elhatározássá érlelődött a lelkében: Válni akar!

Tatáry eleintén nem vette komolyan a dolgot. Oly kevésbé ösmerte a feleségét és egyébként is oly kevésre becsülte az embereket, hogy ebben üres taktikát, afféle közönséges visszavágást látott. Csak akkor ijedt meg, mikor észrevette, hogy idegen kéz keveri a felesége kártyáit. A kéz Fodor uré, ama domboru homloku, fagyos tekintetű és hallgatag modoru fiatalemberé, a ki Tatáry főispáni titkára volt, míg aztán ügyvédi oklevelet nem szerzett. Titkárkorában pontos, engedelmes és megbízható volt, akár a gép. Nem udvarolt a főispánnénak, egyáltalában semmiféle asszonynak, de az erős ember fölényes gyöngédségével intézte a magára hagyott asszony ügyesbajos dolgait. Tatáryné tulajdonképpen akkor ébredt csak tudatára annak, hogy milyen nagy befolyással van rá Fodor, mikor a budapesti

rút kaland után az ügyvéd megérttette vele, hogy el kell válnia az urától. Fodor, a különben oly tartozkodó és óvatos Fodor, azt mondta neki, hogy az ura hitvány ember, a kit semmi áldozattal sem lehet az elzülléstől megmenteni és az asszony egyszerre megérttette, hogy igaza van. És Fodor azt is mondta hogy Tatáryné már csak undort érezhet ura irányában és az asszony úgy találta, hogy valósággal undorodik tőle.

Tatáry, mikor otthon süppedni érezte a talajt a lába alatt, megijedt és dühbe jött. Első ízben esett meg vele életében, hogy féltékeny lett a feleségére; bubánatosan járt-kelt a városcában és gyöngéd leveleket írt az asszonynak. Csakhamar tisztába jött azzal, hogy rettenetes ellenséggel áll szemben. Egy ismeretlen célokat követő, félelmetes és titokzatos fegyverekkel harcoló ellenséggel, a kinek kezében vak eszközzé lett maga az asszony is. Olyan szüggesztív ereje van, a minőt csak az igazi férfi gyakorolhat a nő fölött; az ő akarata erőssé, szívóssá, okossá teszi az egyébként gyöngé, korlátolt asszonyt . . . Tatáryt egyszerre dühös irigység szállotta meg. Az elkényeztetett eb irigysége, a mely érzi, hogy egy újabb kedvenc kedvéért el fogják venni puha

vánkosát, párolgó tálát és hogy a szőnyeges szalonból nemsokára végleg kizavarják az istállóba.

*

Mariska Horváth urtól, a minden tudó újságirótól vette ezeket a híreket. Ez az ur, a mióta észrevette, hogy a közvélemény meghidegült a művésznővel szemben, epés bírálójából lelkes védőjévé változott; a mit Mariska — a ki már eleget tanult ezen a téren, Horváth urat pedig egyébként sem vette komolyan — azzal hálált meg, hogy ott folytatta megint a barátságukat, a hol nemrégiben abbahagyták.

Hajdunak, aki a Tatáryék dolgának minden részletét épp olyan jól, vagy még jobban ösmerte, mint Mariska, egyszer sem tett említést róla. A főispán gyűlöletes nevének említése sehogysem illett volna mostani lelki állapotukhoz.

Meglehetősen különös életet folytattak akkoriban. A nap java részét egymás társaságában töltötték. Hajdu elbúcsuzott Mariskától, hogy a következő órában megint nevetve bekopogtasson hozzá, a leány pedig eleresztette barátját, hogy a következő félórán elküldje utána a cselédet. Nem beszéltek szerelemről, még

célzások alakjában sem; érzelmes hangon se szóltak egymáshoz.

Az együttlétöknek oka tisztán csak az a megmagyarázhatatlan fizikai jólét volt, melyet egymás társaságában éreztek. Mivel Hajdu egyébként sem volt bőbeszédű ember, rendszeren keveset beszéltek, de az együttes unatkozás is kimondhatatlanul jól esett nekik. A pusztai együttlét kielégítette minden vágyukat; ha a Mariska kis szalonjában ültek: más kívánni valójuk akkor nem volt. Együtt lapozták át az ujságokat, megbeszélték az apró-cseprő házieseményeket. Csak terveket nem kovácsoltak soha. Ugy látszott, mintha a leányra nézve nem lenne se múlt, se jövő; ő csak a jelennek élt.

Ez az állapot azonban csak átmeneti lehetett és természeténél fogva nem tarthatott sokáig.

Egy szabad napján, mikor ugyanis nem kellett játékra készülnie, Mariska kicsalta barátját a Margitszigetre. Szokott fesztelenségükkel kettesben megebédeltek a vendéglőben, délután pedig bejárták a sziget belsejének lombos rengetegét. Még elég korán volt, mikor az Eskü-téren kiszálltak a hajóból. Mariska, a ki mindig bizonyos levertséget érzett, valahányszor ilyenféle kirándulásaik után visszatértek a város

rideg kőlabirintusába, szó nélkül haladt barátja oldalán. A Belváros egyik csendes mellékutcájában, egy palotaszerű kis épület előtt, a leány, a ki látható örömmel nézegette a kapuk fölé szögezett kis táblákat, egyszerre megszólalt.

— Itt van a lakásod? . . .

— Igen, a földszinten balra . . .

— De szeretném látni! sóhajtotta Mariska gyermekes epedéssel.

— Egyszer majd megmutatom, biztatta a fiatalember.

— Egyszer? miért nem most? Igen, most! Mindjárt!

A szeme csillogott, az arca kigyúlt az örömtől. Egy lépést sem megy tovább, míg a kívánsága nem teljesül. Miért ne mehetne ő Hajduhoz? Az utca kihalt — senki sem látta őket . . . De ha látnák is? Mondhatnak rá még olyat az emberek?

Hajdu hirtelen szavába vágott.

— Hagyjuk azt! Ha látni akarod a lakásomat, eljöhetsz hozzám kommentár és magyarázat nélkül, akár látják az emberek, akár nem . . .

Időközben már elhaladtak a ház kapuja előtt. Mariska most szó nélkül megfordult a sarkán, aztán belépett a házba. Lám, a dolog könnyebben ment, mint maga is gondolta!

Régi vágya teljesült, mikor átlépte a kis legény-lakás előszobájának küszöbét, régi vágya, melyet gyerekes gyávaságból titkolt csak. Annyit beszélt már erről a lakásról, olyan jól ősmerte már minden egyes bútordarabjának helyét!

Hajdu lakása egyszerű volt, de elég csinos. Egy igen nagy nappali, mely fogadó és dolgozószoba gyanánt is szerepelt és egy alkovenes hálószoza, melynek az utcára eső és keleti szőnyegekkel túltömött része külön török dohányzó számba mehetett. A lakás, különösen az angol bőrkerevetekkel és óriás faragott könyvesszekrényekkel bútorozott fogadó, nagyon megtetszett Mariskának, a ki már nevelésénél fogva is szerette a sportember férfias, egyszerű eleganciáját. Kíváncsian és némi csodálatos megindultsággal járt körül a lakásban. A fal mellett lábujhegyre állott, hogy a félhomályban jobban szemügyre vehesse az acél-metszeteket, az íróasztalon álló csecsebecséket pedig mind a kezébe vette, az eredetüket és a jelentőségüket tudakolva. Aztán egyszerre eszébe jutott valami és elkedvetlenedett . . . Kereste a tulajdon arcképét és nem találta meg sehol. Sem itt, sem a hálószobában. Pedig jól emlékezett rá, hogy adott Hajdunak a képeiből, többet is. Tíz szép asszonyét-leányét

is látta a falakon meg a bútorokon, köztük színésznőket is, meglehetősen merész jelmezben, az övét azonban nem látta sehol. Sejtette ugyan, hogy Hajdu ezzel meg akarja különböztetni a többiektől, de a kitüntetésnek ez a módja nem tetszett neki. Ha különbséget akar tenni köztük, hát dobja sutba a többi képét és állítsa oda az övét . . . Valószínű, hogy ezt megint az úgynevezett diszkréció tiltja neki. A pusztá gondolat, hogy Hajdu diszkrécióra érzi magát kötelezve vele szemben, dühbe hozta Mariskát. Maga sem tudja, hogy miért, de érzi, hogy ebben a titkolózásban van valami lealázó, valami lebélyegző és végzetes.

A leány leült a hintaszékbe és szórakozottan hallgatta Hajdut, a ki ma szokatlanul, szinte idegesen bőbeszédű volt. A fiatal úr egy új szerkezetű gyújtókészüléket, a mely elmés játékszernél nem volt egyéb, magyarázott neki. A leány hallgatta, közbe pedig egy kis szédülést érzett. Ilyen gondolatok jártak az eszében.

— Gyújtókészülék — gyújtókészülék! milyen furcsa neve van . . . Nem érdekel engem semmit, mert én most azt szeretném tudni, hogy mit szólna ez az ember, ha egyszerre a nyakába fonnám a két karomat és megcsó-

kolnám a haját . . . Megtegyem? Ne tegyem? Alkalmasint ő is elvetemedett leánynak tartana . . . Megtegyem? Megteszem!

De nem tette meg, hanem zsibbadt karral, halálos szomorúsággal a szemében, mozdulatlanul ült a helyén. Nemsokára fölkel.

— Menjünk, már későn van!

Egyetlen pillanatig sem akart tovább maradni. Haza kísértette magát Hajduval és útközben alig válaszolt a kérdéseire. Kedvetlen volt, szomorú volt és elkeseredett.

Az ilyen váratlan elborulások egyébként egy idő óta napirenden voltak nála. Az egyik pillanatban még jókedvű volt és elbűvölően szeretetreméltó, a másik pillanatban magába zárkózott és elnémult. Ilyenkor csípős is tudott lenni a kiállhatatlanságig és egész módorával elárulta azt az igyekezetét, hogy megbántsa barátját, vagy legalább is fölzavarja hűvös nyugalmából.

Röviden: szerelmes volt. A vak is láthatta.

*

Egy jelentéktelen dolog adta elő magát akkoriban, a mely azonban befolyással volt barátságuk további átalakulására. Mariska új szerepben lépett föl és óriási sikert aratott;

diadalában azonban nem nagy öröme telt, mert Hajdu nem volt ott a rendes helyén. Jól tudta, hogy Mariskára nézve milyen fontos az ő jelenléte, — igaz kedvvel csak olyankor tudott játszani, ha a barátját ott látta a proscénium páholyában — és mégis el tudott maradni . . . Mi oka lehetett az elmaradásának? Mariska tudta, hogy Hajdut az este meghívták valami szép asszony házához nagy ebédre. A fiatal úr boszankodott is, hogy az ebéd összeesett a színházi előadással, de mint magától értetődő dolgot említette, hogy lefog mondani az ebéd-ről . . . Nos, utólag mégis meggondolta magát!

Fölvonásközben meghallotta Mariska, hogy előadás után a kollégái közül többen az egyik dalcsarnokba akarnak menni. Két utólérhetetlen angol bohóc ragyogtatta ott a művészetét, pompás két fickó, a kik székeket tördeltek el egymás fején, azokat meg kellett nézniök.

— Én is veletek megyek! mondta Mariska.

Indítványát természetesen elragadtatással fogadták.

A társaság, a melyhez csatlakozott, éppen séggel nem tartozott a színház arisztokráciájához, a dalcsarnok is, a melybe menni akart, meglehetősen kétes hírű helyiség volt, — Mariska azonban, a ki olyan keserű jókedvé-

ben volt, a mit akasztófahumornak szokás nevezni, minden áron *mulatni* akart az este ... Mások is mulatnak, (mások alatt értsd Hajdut!) Ő hát miért ne mulatna?

El is ment és meg is bánta. A helyiség — a hol tollas primadonna-kalapja jókora szenzációt keltett — piszkos volt, az előadás izetlen és boszantó. Néhány fiatal mágnes csatlakozott hozzájuk, azok meg úntatták.

Mikor Hajdu másnap elment a barátnője lakására, egyedül találta otthon Anna nénit. A néni azt mondta neki, hogy Mariska tüstént itthon lesz és a vendége mulattatására az orfeum-előadásról kezdett beszélni. Hajdu alig hitt a fülének, mikor megtudta, hogy a barátnője az éjjel hol és kiknek a társaságában mulatott. . . Ő azért nem mehetett a színházba, mert rosszul begyógyult sebe újból kifakadt és holmi kisebb operációnak kellett magát alávetni! Éppenséggel nem volt érzégs ember, de most mégis eszébe jutott, hogy a sebesülést, a melyért tegnap megint az ágyat kellett őriznie, végre mégis csak Mariskáért nyerte; és brutálisnak találta a véletlent — ha ugyan véletlen volt? — a mely a leányt tegnap, éppen tegnap, arra a helyre vitte.

Annyira elkedvetlenedett, hogy nem volt

bátorsága megvárni Mariska hazaérkezését; attól félt, hogy keserűségében megbánhatná a leányt. A kaszinóba ment tehát és a gonosz véletlen úgy akarta, hogy itt összetalálkozzék egyikével azoknak a fiatal uraknak, a kik azelőtt való este Mariska orfeumi gárdáját alkották. A fiatal gavallér természetesen nem állhatta meg, hogy szóba ne hozza a tegnapi mulatságát. Némi gyerekes dicsekvéssel, de nagy rokonszenv, sőt tisztelet hangján beszélt Mariskáról, — azonban maga az egész mulatság lefolyása, de főleg a társaság, a melyben a leány estéjét töltötte, annyira kompromittáló volt, hogy Hajdu alig tudta leküzdeni ingerültségét.

Miféle rettenetes ízetlenség volt ez megint? Mi készítette a leányt arra, hogy olyan gyakran ellentmondásba jusson önmagával? Vagy tényleg vannak ilyen közönséges ösztönei? Valami titkos mellékcél vitte abba a társaságba? Ostoba ez a leány vagy gonosz? Ki tudja! Ki tudja!

Csudálatos, szinte érthetetlen harag fogta el. Az a harag, melylyel a férfi megszégyenülését leplezi. Egyébként nem voltak brutális hajlamai, most azonban szívesen könnyített volna magán valami durvasággal . . . Talán

meg is tudta volna ütni a barátnőjét . . . A valóságban persze azt tette, a mit az ilyen vérmérsékletű ember az ilyen helyzetben tenni szokott: elkerülte a leányt. Három napig nem ment el hozzá. A leveleire semmitmondó kifogásokkal válaszolt. Közbe pedig valósággal beteg lett, mint a morfinista vagy az alkoholisták, a ki gonosz szenvedélyével birkózik.

A negyedik napon aztán Mariska jött el hozzá.

Délutáni öt óra volt, mikor megszólalt az előszoba csengetyűje. Hajdu maga nyitott ajtót, aztán ott állott előtte a leány, fehér ruhában, virágos nagy kalappal. Mosolygó jókedvvel, viruló szépségében lépett be hozzá.

— Vártalak, vártalak, — mondta — és eljöttem, hogy megkérdezzem, mi a bajod?

Hajdu nem válaszolt, hanem helyet mutatott neki. Vagy két percig farkasszemet néztek aztán, miközben a fiatal úr arca mindjobban elsötétedett. Az ajkát rágta és hidegen nézett el a feje fölött. Mariska pedig megindultan, mosolyogva, gyöngéden és némileg zavartan tekintett az arcába.

Majd nem állhatta már tovább . . . A karjával átnyúlt a köztük levő asztalkán és megfogta Hajdu kezét. Erős, meleg, becsületes

fogással. És épp ilyen hangon, erős, meleg, becsületes hangon beszélt hozzá.

— Haragszol rám a dalcsarnok miatt? Nincs okod haragudni . . . Én nem is tudom, hogy miért voltam ott. Semmi esetre sem azért, mintha mulattatna. . . .

Hajdu a leány szemébe nézett és egyszerre azt a benyomást nyerte, hogy Mariska hazudik. . . Hazudik, hazudik! A vér a fejébe szökött. . . Maga sem tudta, hogy mit tesz, mikor már ellökte magától a leány kezét. Olyan erővel taszította el, hogy ütésnek is beillett.

A következő pillanatban a leány, az édes meghunyászkodás kifejezésével az arcán, odavetette magát Hajdu mellére. Átölelte a vállát és a nyakához szorította az arcát, olyan hirtelen erővel, hogy a fiatal embernek elállott a lélegzete. Nem tudta volna eltaszítani magától, de nem is gondolt arra. A boldog rémüllettől szinte megsemmisülten, mozdulatlanul maradt az ölelő leánykarok között, miközben remegő kezével önfeledten simogatta Mariska haját.

A leány volt az, a ki elsőnek kibontakozott ebből az ölelésből. A szőnyegen térdepelt. Hajdu alacsony zsölléje előtt és visszahajolva a szemébe nézett. Szó nélkül, komor arccal,

kutató, kissé fátyolos szemmel nézett az arcába. Láthatólag egészen önfeledten cselekedett. Valami különös, idegenszerű és elszomorítóan merev kifejezése volt az arcának.

Hajdu nem nézhette sokáig így, a kezével végigsimított Mariska arcán. Ez a könnyű érintés egyszeriben eltüntette vonásainak mervségét és visszaadta arcának rendes kifejezését.

Talán most értette csak meg a leány, hogy mi történt köztük, mert az arca lángvörös lett, miközben zavartan fölemelkedett a szőnyegről. Annyira meg volt lepetve attól, a mit most kezdett csak megérteni, hogy nem tudott mit mondani és mit tenni. Tétovázó pillantást vetett az ajtóra, aztán a tükörhöz lépett, a haját igazgatva, mely tényleg összekuszálódott némileg. Hajdu hozzálépett és a vállára tette a kezét.

— Sajnálod, hogy elárultad magadat? kérdezte gyöngéd szemrehányással, de félig tréfásan.

A leány megrázta a fejét.

— Nem, nem, mondta halkan. — Nem is árultam el semmit, a mit már nem tudtál volna.

Nem nézett rá, de az ajkán gyöngé, alázatos mosoly ült.

Hajdu fogva tartotta a kezét, a melyet lassan simogatott. A leánynak ekkor eszébe jutott valami: a tegnapelőtti est a dalcsarnokban. A keze hirtelen szenvedélyes erővel ragadta meg Hajdu ujjait.

— Te haragudtál rám a tegnapelőtti est miatt? Én nem mentem oda mulatni! Engem semmi sem mulattat, semmi sem érdekel! Emberek — dolgok — események: előttem minden közömbös! Semmi sem érdekel, csak az, a mit te akarsz, Balázs!

Elhallgatott, mert tulajdonképpen mást akart mondani és maga is meghökkent a hangja idegen és szenvedélyes csengésétől. Aztán félénken, majdnem ijedten nézett a barátja szemébe, miközben nagy erővel szorította meg a kezét. Valami démoni erő volt a szenvedélye akaratlan nyilvánulásában is.

Hajdu azzal nyugtatta meg a leányt, hogy megcsókolta a szemét. Mariska ellenkezés nélkül csókoltatta magát, de abban a pillanatban, a mikor a pilláján érezte Hajdu ajkát, már köny szökött a szemébe. Hajdu beszélt hozzá, de Mariska láthatólag nem értette meg, mert nem felelt a kérdésére, csak mosolygott, miközben egyre a barátja szemébe nézett és görcsösen szorongatta a kezét. Hajdu szájának

szerelmes érintése szinte elvette az eszét. Nem látott, nem hallott, nem is gondolkozott, csak annyit tudott, hogy jó volna örökké így élni, vagy rögtön megsemmisülni, a mi végre is egyre megy.

Az inas ekkor rájuk nyitotta az ajtót, hogy egy levelet adjon be. Hajdu később maga figyelmeztette a leányt, hogy nem maradhat nála tovább, alkonyodni kezd. Karonfogva hagyták el a lakást és karonfogva léptek Anna néni elé. Hajdunak Mariska kívánságára a nőkkel kellett vacsoráznia. Csak éjfél után kapott a leánytól engedélyt a távozásra. Pedig nem lehetett semmi fontos beszélni valójuk, mert az estét mély csöndben töltötték. Csak nézték egymást, mintha nem tudna betelni a szemök, míg aztán Mariska az asztalon keresztül odanyújtotta a jobbját Hajdunak, a ki azt ki nem engedte többé a kezéből, míg el nem búcsúzott.

A leány le akart feküdni, de másfél óra is beletelt, míg elolthatta a gyertyát, úgy elültelgondolkozott vetkőzés közben. Egyszer föl-sóhajtott és álmodozásából felriadva, beleüt-között valami bútorba, — de az ütés okozta fájdalom is milyen kimondhatatlanul édes volt!

Hajdu azalatt hazaballagott. Ezúttal nem ment a kaszinójába. Attól tartott, hogy ott találkozhatnék valaki, a ki megint Mariskáról beszél.

Másnap csak a színházban látta a barát-nőjét. Az előadás kezdete előtt fölkereste az öltözőjében. A nagy kapkodás közepette alig beszélhettek egymással két szót.

— Anna néni beteg és te hazakisérhetnél előadás után, mondta a leány. De gyere föl az első fölvonás után is, akkor van egy szabad félórám... Majd kidobunk mindenkit az öltöző-ből és elbeszélgetünk...

Mikor a szünet alatt fölment, Mariska mondva csinált ürügy alatt elküldte az öltöztetőnőjét. Azt mondta neki, hogy siessen a lakására és kérje el Anna nénitől a fekete csipkelegyezőjét... Azzal betette a kis szoba ajtaját és mosolygó, boldogságtól ragyogó arccal és kitárt karokkal lépett a barátja elé. Az arca és a mezítelen karja ki volt festve, a hajából pedig erős illat áradozott. Különös volt, meglepően idegenszerű és nagyon ingerlő. A szeme csillogott a festett pillái alatt, szinte foszforeszkált. Nem csókolták meg egymást, hanem közel hajolva egymás arcához, hosszan szembe néztek. Az arcuk és az ajkuk csókra

szomjasan lángolt, de gyönyörűségük telt ebben a martírumban és tovább nézték egymást, közvetlen közelből, szenvedélyes, ittas, majd elhomályosuló szemmel. Az öltözőben tűrhetetlen forróság volt.

Odakünn kopogtattak. Az ügyelő figyelmeztette Mariskát, hogy készüljön a jelenetére. A leány kiszabadította magát Hajdu karjai közül.

— Most eredj! mondta.

— De aztán megfogta a karját és odanyujtotta neki az ajkát.

— De most már igazán eredj!

Hajdu aztán az előadás végéig nem mozdult ki többet a páholyából. Ott ült a homályos zúgban és szomjas tekintettel figyelt Mariska minden mozdulatára.

Az elmúlt éjszaka egy részét és a mai napot töprengések közepett töltötte ... Azon gondolkozott, hogy hová vezet majd a lejtős út, a melyre Mariskával lépett? Most nem gondolkozott már, sőt kicsinyeseknek találta előbbi aggodalmait ... Minden dilemmát megoldott már az a csók, melyet az imént kapott az öltözőben és a melynek az emléke most is ott ég az ajkán. Ugy érezte, hogy forró orkán sodorja magával, ellentállhatatlan, szent

erővel. Ki fog ilyen helyzetben gondolkozni? Lángolva száguldozik előre, mint egy élő meteor, és az egész világ elmarad mögötte, eltörpülve, elenyészve.

Előadás után, mikor az utca már elnémult, ketten karonfogva surrantak ki a kapun.

— Éhes vagyok, mint a farkas, mondta Mariska, de azért ne menjünk még haza, hanem kerüljünk a körút felé...

Az utcai lámpás alatt megállott és nevetve fordította Hajdu felé az arcát.

— Nézd, ki vagyok még festve! Annyira siettem, hogy le sem mostam az arcomról... No, majd otthon.

A körút egy keskeny mellékutcájába tértek. Egy lélek se volt ott rajtuk kívül.

— Hová megyünk? kérdezte a leány.

Hajdu megállott és a Mariska szemébe nézett. Aztán egész halkán, alig hallható, könyörgő hangon mondta:

— Hozzám.

A következő pillanatban már ijedten, elhalványuló arccal és viharosan dobogó szívvel néztek egymásra. Aztán szó nélkül tovább mentek, lassú léptekkel, szomorúan lehajtott fővel. Hajdu szerette volna arculütni önmagát, vagy leharapni a nyelvét; úgy érezte, hogy

valami végzetes, többet jóvá nem tehető durvaságot követett el... Nem most kellett volna azt mondani és nem így! Pedig a leány nem mutatott sem haragot, sem fölindulást.

A sarkon jobbra fordultak és nem balra, két perc múlva pedig ott állottak a Mariska kapuja előtt.

— Haragszol? törte meg végre Hajdu a hosszú csendet.

— Nem, nem!

A leány megfogta a barátja kezét és a keblére vonta.

— Nem haragszom, nem is tudom, hogy mi lett engem... Egyszerre úgy elszorult a szívem, úgy elszorult... Bocsáss meg, de oly rettenetes szomorúság fogott el...

Látszott rajta, de a hangján is érzett, hogy nagy megkönnyebülésére volna, ha jól ki-sírhatná magát. De nem tudott sírni és a szeme száraz maradt, miközben fejét Hajdu vállára támasztotta.

A kapu zárában megcsattant a kulcs; a házmester jó estét kívánt nekik. Mariska kezét nyujtott barátjának. A keze jéghideg volt.

— Jó éjszakát, Hajdu!

Aztán fáradt léptekkel ment föl a lépcsőn.

Hajdu érezte, hogy álmatlan éjszakája lesz és azért nem ment haza, hanem betért a kaszinójába. Egy ideig az olvasóterem hírlapjait böngészte, aztán átment a dohányzóba és végignyújtózott az egyik kereveten. Rosszkedvű volt és nagyon ideges, miközben visszagondolt a történetekre. Jól tudta, hogy nagy, többé talán jóvá nem tehető taktikai hibát követett el. Ő szerette Mariskát, olyan szenvedélylyel, a melyre önmagát azelőtt képesnek sem tartotta volna; ez a körülmény azonban nem akadályozta meg abban, hogy hasznát ne vegye kitanultságának.

Tehát elvétette a dolgát! Hasonló helyzetben egy semmiség — néha egy rosszul megválasztott szó, vagy egy szótag hamis hangsúlyozása — elegendő arra, hogy megzavarja a hangulatot. Pedig a dolog gyönyörűen indult! Hagyni kellett volna a leányt; megért volna magától, mint az ágán függő narancs és bele hullott volna kinyújtott kezébe...

Hajdu nem foglalkozhatott tovább a gondolataival, mert egyik barátja lépett a dohányzóba.

Szívesen látta egyébként az érkezőt, ki legkedvesebb barátja volt. Meglehetősen léha fiu különben, de a jószívű és szeretetreméltó

fajtából. A fiatal úr valami nagy ebéden lehetett, mert frakkban volt és pezsgős kedvűnek látszott. Már a színházban is, a hová az utolsó felvonásba érkezett, meglehetősen feltűnően viselkedett.

— Nini, Balázs! kiáltotta a belépő. Légy üdvöz, legirigylésre méltóbb embere a tizenkilencedik századnak!

— Miért irigyelsz? kérdezte Hajdu.

A becsípett ember nevetve vont vállat.

— Annyira nem vagyok részeg, hogy bolondokat mondjak... Elég annyi: irigyellek! Ma jutott eszembe, este a színházban...

A jóbarát leült és szivarra gyújtott, majd tovább fecsegett.

— Még sem irigyellek! Bizony Isten nem! Szeretlek és ha asszony volnék, én is neked adnék előnyt kettőnk közül... Te ember vagy a talpadon, nem afféle szentimentális számár, mint én...

— Miért vagy számár? kérdezte Hajdu mérsékelt kíváncsisággal.

— Mert az vagyok, felelt a másik egyszerűen. — De te nem vagy az! Hiába fecsegnék az emberek, te nem fogod nekik megszerezni az örömet, hogy feleségül vedd... Mondtam ma Tatárynak: Rosszul ösmered

Hajdut! Ő nem tesz bolondot, — rajta nem fogtok nevetni!

A boros ember elkomolyodott, aztán érzékenyebb hangon folytatta:

— Látod, én egészen más ember vagyok! A szívemre teszem a kezem és bevallom: Én el tudnám venni! Egy szóval sem mondom, hogy el akarom venni, de ha a szívemre teszem a kezemet, akkor be kell vallanom, hogy el tudnám venni! Azért mondom, hogy számár vagyok, mert az ilyen embernek jobb, ha főbe lövi magát.

Ez a fiatal úr valaha a Mariska lilimos gárdájába tartozott. Most is lelkes rajongója volt még, főleg olyankor, ha egy kissé felöntött a garatra.

Hajdu megértett a barátja fecsegéséből annyit, hogy a pletykákban mint a Mariska vőlegényét szerepeltetik. Házasság! Miért éppen házasság? Ez olyan téma volt, a melylyel magános óráiban sem szeretett foglalkozni. Házasság? Arról szó sem lehet! Akár igazak azok a förtelmes legendák, a melyeket róla terjesztettek, akár nem igazak: Mariskát lehet szeretni, lehet tisztelni, Mariskáért lehet meghalni, de feleségül nem lehet venni a leányt. Ezt régen elhatározta magában Hajdu, erről

vitatkozni sem lehet többet. De nem is volt rá szükség, hogy foglalkozzék a kérdéssel. Az a szabadságszerető, az üres formaságoktól irtózó művészlélek bizonyára épp oly keveset törődik a nyárspolgáriás szerelem logikájával, mint ő maga.

Másnap Hajdu már délben ellátogatott a barátnőjéhez. Egyedül találta a szobájában és midőn magához akarta ölelni a leányt, Mariska szó nélkül nyujtotta neki csókra a homlokát. A leány komoly és némileg szórakozott volt, egyébként meglátszott az arcán, hogy keveset, vagy rosszul aludt az éjjel. Hajdu, a ki nem volt nagyon beszédes ember, már jó ideig némán szemben ült vele, midőn nagy meglepetésére a leány ilyen szavakkal fordult hozzá:

— Édes barátom, méltatlannak tartasz te arra, hogy a feleséged legyek?

Ez a támadás — ha egy szelíd és halk hangon tett kérdést annak lehet nevezni — olyan váratlan és egyenes volt, hogy Hajdu semmiképpen sem tudott rá válaszolni. Meglepetten nézte Mariskát, mikor pedig megértette, hogy erre a kérdésre válaszolnia kell, megértette azt is, hogy válaszának minő nagy hordereje lehet.

— Minő kérdés ez, Mariska! Van olyan férfi a világon, a kihez te méltatlan volnál?

— Meggyőződésből beszélsz? kérdezte a leány.

— Nem szokásom a hazugság, mondta Hajdu.

Valószínű, hogy Hajdu helyében száz más férfi is így felelt volna, — bajos is lett volna másképp válaszolni! Mariska azonban mégis volt annyira tapasztalatlan, hogy megelégedett ezzel a válasszal. Ezzel a különös bekezdéssel egyébként nem akarta Hajdut nyilatkozásra kényszeríteni, hanem maga akart neki valami magyarázatfélét adni.

— Látod, Balázs, én már azon is gondolkodtam, hogy engem talán el se lehet már venni! Hiszen annyi mindenfélét beszéltek már rólam... De aztán eszembe jutott, hogy az a sok szóbeszéd talán nem fog téged megtéveszteni. Én azt hiszem, az olyan ember mint te, a szememen is látja, hogy nem vagyok az, a kinek mondtak...

Elhallgatott és bár az arca lángvörös volt, mégis bátran Hajdu szemébe nézett. Szürke szemének tekintete valóban leányosan nyugodt, kissé félénk, de kristálytiszta volt. Minő más volt akkor az öltözőben!

Ez a jelenet, a mely tulajdonképpen befe-

jezetlen maradt, mivel Hajdu nem tudott Mariskának mit válaszolni, nem változtatott semmit a viszonyukon. Továbbra is várakoztak és jóformán egyikök sem tudta, mire. A leány akkoriban élte legszebb napjait. Bájos volt, titokzatos és pompás, mint a harmatos rózsabimbó, mely a nap fölkelését várja.

Valami változás azonban mégis történt! A mióta a leány kiejtette a házasság szót, a fiatal úrnak úgy tetszett, mintha mindenkinek abban főne a feje. A kaszinóban és utcán, a társaságban és mindenütt, az emberek föltűnően sokat kezdtek foglalkozni a házasság akademikus szellőztetésével. Meglehet egyébként, hogy képzeletének is nagy része volt benne, midőn száz, alapjában véve ártatlan megjegyzést magára vett. Az egyik ilyen szavakkal fejezi ki véleményét:

— Okos ember!? Hát van okos ember a szerelmesek között? Van-e olyan ostobaság, melyet a szerelmes el nem hinne és van-e olyan förtelmesség, a melyet meg nem bocsátana? Rousseau a szakácsnőjét vette feleségül és Göthe a gazdasszonyát . . . Nem voltak-e azért okos emberek?

— Rólam beszélnek? kérdezte Hajdu magában, miközben elhagyta a termet.

A könyvtárban pedig a kaszinó filozófusa, egy epés vén gézengúz, magyarázta furcsa elméletét a nőkről. Ő is mintha csak Balázsnak beszélt volna.

— A nők mind egyformák, se nem jók, se nem rosszak. Az alkalom teszi őket ilyenekké vagy olyanokká. Annyira egyformák mind, hogy nem érdemes az egyiket elhagyni a másik kedvéért. Annyira egyformák, hogy mind egyiket el lehet felejtetni a másik kedvéért...

Más alkalommal meg Hajdu özvegy nővére mondott valamit, a mi szöveget ütött a fejébe.

— Bizonyos dolgokban olyanok a férfiak, mint a gyermekek. Az ügyes nő mindent el tud velük hitetni . . . Mindent!

— Gondolod? kérdezte Hajdu.

— Tudom! felelt az asszony a mély meggyőződés hangján.

— És ki az *ügyes* nő? kérdezte tovább a fiatal ur.

— Hogy kicsoda? Azt hiszem, tulajdonképpen minden nő ügyes nő . . .

Vajjon célzasképpen mondta-e? Ki tudná! Annyi bizonyos, hogy jól ösmerheti a nőket; némiképpen a férfiakat is.

Egypár napig azon gondolkozott Hajdu,

hogy miképpen vethetne véget ennek a kellemtelen helyzetnek, mikor arra ébredt, hogy megkésett már az ovatosságával. Nem térhet már ki a házasság elől. Ha erkölcsi hajótörésnek tekintené is azt a frigyet, nincs már módjában a visszavonulás. Formaszerinti ígéretet ugyan nem tett a leánynak, de nem ábrándíthatja ki többé, ha gyávának vagy hazugnak nem akar látszani. Hogyan ment végbe ez a döntő fordulat? Hajdu sohasem fogja megtalálni a választ erre a kérdésre; elég annyi: így van és nem másképpen. Tegnap talán még vissza lehetett volna vonulni, de ma már nem lehet. A lelkiösmerete mondja, hogy nem lehet és a lelkiösmeret nem csal. Az átmenet lassan és észrevétlenül ment végbe és most, midőn tudatára ébredt annak, hogy oly útra tért, a melyen haladnia nem tanácsos, lehetetlen visszafordulni.

Ha föl is tenné — ami nincs is kizárva — hogy a leány ravasz számítással maga idézte elő ezta(rá nézve annyira kedvező)fordulatot: Hajdu akkor sem szabadulhatna ki többé a cselszövények hálójából. Ha azt akarta, akkor utólérte Georges Dandin végzete, ha nem azt akarta, akkor megcsalt csaló. Része volt egy hamis váltó kibocsátásában és ezt be kellett

megint váltania, ha mindjárt élete boldogsága árán is.

Megjegyzendő, hogy Mariskának sejtelve sem volt mindarról, a mi akkoriban Hajdut titokban foglalkoztatta. Azt tapasztalta csak, hogy szerelmese hol szomorú, hol ideges, és ez hol megijesztette, hol meg szerelmes és szenvedélyes panaszokra ösztönözte. Egyébként azonban rövidlátó volt, mint minden szerelmes leány. Modor dolgában különben a leányon is nagy változás volt tapasztalható: az érzéki tűz, a mely szerelme első megnyilatkozásait oly viharosakká és mégis édesekké tette, ujabban már nem nyugtalanította. A helyett a nyárs-polgár-menyasszonyok állandó meghatottsága látszott rajta, a német családi lapok ösmert husvét-vasárnapi hangulata, mely arra ösztönözte, hogy Hajduval olyan alázatos és hálás hangon beszéljen, mintha felsőbb lény volna és hogy az egész világgal szemben jónak és szelidnek mutassa magát.

Hajdut gyakran valósággal elérzékenyítette a modorával. Ilyenkor nagyon közel érezték magukat egymás lelkéhez és nagyon jól megértették egymást.

Máskor azonban furcsa és ostoba ötletei támadtak a fiatal úrnak. Egy alattomban lesel-

kedő, lappangó kérdés: mi rejlik a könyes szem és az édes, meghatott mosoly álarca alatt? Láttá őt már mosolyogni, könyezni, sírni, tombolni a színpadon és akkor sem volt kevésbé megkapó, meggyőző és igaz . . . Mi rejlik hát valóság gyanánt az álarc alatt?

A leány ártatlansága vagy a nő kitanultsága? Az ártatlanságot épp úgy mint a romlottságot, a szűziességet, miként az érzéki mámort egyforma virtuozitással játszotta már a színpadon. Játszotta? Nem! Érezte, az isten kegyelméből való művész rettenetes kameleon-lelkével érezte. Ha sírt a színpadon, akkor igaz könyeket hullatott. Képzelt lelkifájdalmaitól valósággal elsápadt. Mikor a női romlottságot játszotta, nem volt abban a pillanatban valóban romlott? És most, mikor ártatlan akart lenni, a biztosság kedvéért nem vette-e igénybe az ártatlanságnak a színpadon kipróbált artistikus kellékeit? Az igazság és a hazugság, az élet és a színpad oly rettenetesen hasonlítanak egymáshoz. Hol végződik az egyik és hol kezdődik a másik?

Miként a legtöbb világfi, akit tisztességes anya nevelt, Hajdunak is kétféle, merőben különböző véleménye volt a nőkről. Az egyik — a képzelhető legliberálisabb felfogás — a nők

nagy tömegére, a másik — a lehető legszigorúbb és nyárspolgáris — a saját családjabeli nőkre vonatkozott. Az ilyen emberek mint legényemberek lelkiösmeretlenek, mint férjek pedig türelmetlenek. Természetes, hogy az ilyen embernek kiváló lelki hajlandósága van a féltékenységre. Még pedig a féltékenységnek legveszedelmesebb fajtájára, a mely tisztán a hiúságból ered. A tudat, hogy jövődöbeli nejét sok ezer ember — mindenki, a ki lefizette a maga forintját! — trikóban láthatta, mélyen kivágott ruhában, majdnem jobban lealázta, mint a Tatáry-féle pletykák förtelmes emléke. Pedig azok a pletykák, a melyeket a jövőben már nem hallgathatott agyon szokott előkelő arroganciájával, hanem a melyekért helytkell állania és a melyekkel le kell számolnia, ugyancsak elkeserítették. Bárminő méltatlanul támadták akkoriban Mariskát, Hajdu a saját lelkiösmere-tének törvényszéke előtt nem menthette föl a leányt. Ha egyebet nem tett, hát kacérkodott Tatáryval. (Vele is, alkalmasint egy tucat más emberrel is.) Sokan jelentéktelen semmiségnél, legrosszabb esetben léha tréfánál egyébnek nem tekintik a női kacérságnak ezt a fajtáját; Hajdu azonban nem tartozott ezeknek sorába. Abban a vidéki úri kastélyban, a hol ő nevelkedett,

és a hol a nők még egy patriarkális kor túlzott erkölcsei szerint éltek, abban a kastélyban még úgy gondolkoztak, hogy a nőt megbélyegzik a tisztátalan vágyak, melyek közelről érik. A nő lelke legyen tiszta, miként a kristálypohár; ha egyszer idegen lehelet köde szállt rá, kényes ura eltörli, de ajkához nem emeli többet. Hajdu szinte megborzadt, mikor elgondolta, hogy Mariskának, a szubretnek, jó idő óta tulajdonképpen az a kenyerere, hogy ilyenféle vágyakat ébreszsen és tápláljon.

*

Az öreg Atalay megjelent megint Budapesten. A leányát természetesen nem kereste föl, de Hajdut meglátogatta. A generálist láthatólag nagyon megviselte a kénytelen nyugalom meg a polgári állapot; valósággal öreg ember lett belőle. Nem titkolta egyébként Hajdu előtt, hogy a dolga meglehetősen rosszul folyik. Egy csomó csip-csup adósság keserítette az életét, azt úgy hurcolta maga után, mint a rab a lábára kovácsolt láncot. Nem tudott mozogni tőle, se szabadulni; az élete förtelen volt... Az öreg úr külsején is meglátszott az elkedvtelenedés és a rossz mód; a fényes gavallérból elhanyagolt, furcsa, tüskés, keserű ember

lett. Hajdút is azért kereste föl, hogy pénzt kérjen tőle.

— Talán visszafizethetem még, talán nem... Inkább azt hiszem, hogy nem... Az ördög tudja, most már nem bízom semmiben...

Az összeg elég jelentékeny volt, de Hajdu olyan vagyoni viszonyok között élt, hogy megengedhette magának azt a fényűzést is, hogy Atalay generális hitelezője legyen. Atalay uram bécsi hitelezői tényleg nagyon kellemetlen emberek lehettek, mert az öreg úr, alig hogy megkapta Hajdutól a pénzt, az egész összeget rögtön postára tette és elküldte annak a bécsi ügyvédnek, a kit a világ összes ügyvédjei közül leginkább gyűlölt. Néhány napig aztán még ott felejtette magát Budapesten, ahol semmi dolga sem volt. Este rendesen összetalálkozott Hajduval a kaszinóban, a hol aztán igazi pensionisták módjára, nagybékén elsakkoztak. Egy ilyen sakkjátszma alkalmával történt, hogy Tatáry, ki ujabban megint Budapesten lakott és a milliomos házasság reményében nagyon költséges életmódot folytatott, egyelőre természetesen hitelbe, többet magával belépett a terembe. A volt főispán, a ki nagyon szerette hallatni érces baritonhangját és a kinek tényleg bizonyos kellemes beszélő tehetsége volt,

szokása szerint megint valami akadémikus *esetet* fejtegetett. Tudjuk róla, hogy nagyon szeretett a gavallérságról beszélni és ezzel összefüggésben a bátorságról, a lovagias diszkrécióról és a daliás idők egyéb modernizált intézményeiről; megtörtént eseteket beszélt el ilyenkor, vagy komplikált lovagias problémákat állított föl. Ha gavallér ember ilyen vagy olyan helyzetbe jut — hogyan kell viselkednie?

— Tegyük föl, hogy egy gavallér embernek viszonya volt egy nővel . . . Tegyük föl, hogy ezt a nőt feleségül akarja venni egy mindenképpen perfekt gentleman, a ki azonfelül bizalmas jóbarátja az illető úrnak . . . Mi most már a gavallér ember kötelessége? Világosítsa föl a barátját, vagy hallgasson? A barátság vagy a lovagiasság szavára figyeljen?

Mivel a jelenlevők közül senki sem lelkesült az ilyenféle problémákért, Tatáry zavaratosan fejthette ki a maga álláspontját, mely a föltétlen lovagias hallgatásban nyert betetőzést.

Hajdu, a ki akaratlanul is fültanuja volt Tatáry minden szavának, most krétafehér arccal bámult a sakktáblára . . . A báb, a melyet az imént fölvetett, erősen remegett az ujjai között.

— Mi bajod, Balázs? kérdezte Atalay.

Hajdu nem válaszolt.

Tatáry már a harmadik szobában járt. Bizonyára sejtelve sem volt arról, hogy az imént kést vert Hajdu szívébe. Kissé ugratni akarta csak, amaz éretlen és nyugtalan jellemű emberek szokása szerint, a kik kedvüket lelik a mások boszantásában. Ő is hallott az eljegyzési hírekről és szükségét érezte, hogy a maga módja szerint hozzászóljon a dologhoz. A lehető legkényelmesebb formát választotta: azt, a mely eleve megenged minden magyarázatot és félremagyarázást.

Atalay uram sokkal elmésebb ember volt, sem hogy rögtön meg ne értette volna, hogy a Tatáry akadémikus ízetlenkedése és a Hajdu fölindulása között bizonyos logikus összefüggés van. Nem ösmerhette ugyan ezeket az előzményeket, de ösztönszerűleg sejtette, hogy azok annyira diszkrét természetűek, hogy megakadályozzák Hajdut a szabad cselekvésben. Férfiember hamar megérti az ilyet; megvan annak a maga sablónja.

Az öreg úr szükségét érezte annak, hogy végére járjon a dolognak. Nem kíváncsiságból, hanem érdeklődésből. Különben is nagyon kedvelte fiatal barátját, a mióta pedig Balázs annyi előzékenységet tanúsított iránta, Atalay egyre azon törte a fejét, hogyan róhatná le

háláját. Most itt a kedvező alkalom! Tatáry szemmel láthatólag kellemetlenkedik Hajdunak, Balázs pedig — ő tudta miért! — kénytelen ezt szó nélkül zsebre vágni . . . Vannak ilyen helyzetei az életnek! Ilyenkor megfizethetetlen egy tapintatos jóbarátnak a közbelépése. . . . Atalay igen nagy hajlamot érzett magában a tapintatos jóbarát szerepére. Hajdu kedvéért szívesen mászik Tatáry képére. Elhallgattatja a fecsegőt, eltávolítja az alkalmatlankodót, szívességből meg is öli.

Ha nem értene ehhez, mihez értene akkor az öreg vasgyúró? Tapintatlanságot azonban nem akart elkövetni és azért, mielőtt valamire elhatározta volna magát, tisztába kellett jönnie a helyzettel. Hajdutól — azt tudta az öreg — nem kérhetett fölvilágosítást, de kérhetett mástól.

Atalay elcsípte egyik »kedves barátját«, a kivel két nap óta rendszeren tarokkozott, de a kinek a nevét nem tudta. A jó barát nem sejtette, hogy a vakmerő öreg kontrázó Talay Irmának atyja.

— Mi baja van Hajdunak Tatáryval? kérdezte az öreg úr, a ki a kerülő utakon sohasem volt járatos.

— Sejtelmemsincs, mondta az óvatos tarokk-

partner. — Úgy mondják, hogy Hajdu házassodni akar — de nem tudom, hogy mi igaz a dologban . . . Egyszer már meg is verekedett Tatáryval, de én csak hallomásból ösmerem az ügyet . . .

Egyszer meg is verekedett Tatáryval? Igaz! Atalay, bár annak idején bedugta a fülét és lehunyta a szemét, hogy ne halljon és ne lásson semmit mindabból, a mit a leányára vonatkozólag írtak és beszéltek, mégis jól volt értesülve mindenről. Kényelmi szempontból ignorálta e híreket, mint pletykákat, a melyek őt nem érdeklik, de most megemlékezett róluk, hogy megértse Hajdu és Tatáry viszályát.

Az öreg úr, a ki ritkán szokott gondolkozni, kellemetlen dologról pedig soha, a logika útján egyszerre oda jutott, a hová legkevésbé sem kíváncszott . . . Eszébe jutott, hogy mit beszéltek nemrégiben a leányáról: azt, hogy Tatáry kedveséből Hajdu kedvesévé lett. Ezt a pletykát, a melyről »hivatalos tudomása« különben sem volt, eddig ignorálta. De mikor most elgondolta, hogy ő pénzt kért és kapott Hajdutól, attól a Hajdutól, a kit együtt emlegettek a leányával — óh! ettől a rettenetes és förtelmes gondolattól egyszerre megvadult, mint a bika a piros posztótól. Most már rajta

volt a sor, hogy elsápadjon, hogy vérben forgó szemmel körülnézzen. . . Egyebekben nem volt túlságosan lelkiösmeretes az öreg, de az úgynevezett klubbecsület dolgában tényleg nem értette a tréfát. Miként a legtöbb emberben, úgy benne is több, mondjuk, két lélek lakozott. Az egyik a léha cimbora lelke volt, a nővadász, a kártyás, egy szóval: a szerencsevadász lelke. Ennek sok hajlama volt az elzülléshez. A másik a gentlemané, a megaluvást nem tűrő gavalléré, a becsület fanatikusaé. Az öreg tényleg olyan volt, mintha két ember lelke volna benne: léha és puritán, romlott és tisztalelkű, komisz és fönséges. A két lélek, a gavalléré és a korhelyé, természetesen hadilábon állott egymással. Most megint egyszer rátámadt az első a másodikra, mintegy torkon ragadta, fölrázta közönyös nyugalmából és a fülébe kiáltozott:

— Hová jutottál, boldogtalan? Mivé lettél? Vitéz katonából, országos hírű gavallérból vén Alfonzzá, a kinek a leánya udvarlóit fizetik a vacsoráját. Ma még csak hallgatsz és behunyod a szemedet, de holnap már magad fogod nekik szóba hozni a lányodat . . .

— Tisztán akarok látni! Tisztán látni! mondta a generális magában.

Azzal elrohant ő hozzá, az egyetlenhez, a kiről tudta, hogy meg fogja neki mondani az igazságot: Mariskához.

*

Kétízben járt hiába Mariska lakásán, a harmadik látogatása alkalmával végül otthon találta. A leánya nem volt nagyon jó kedvében; két nap óta semmi hírt sem vett Hajdutól s ez zavarba ejtette és nyugtalanította. Most meglepetten látta belépni édesatyját.

— Édesatyám!

Az öreg elfogadta a feléje nyújtott kezet, el is tűrte, hogy a leánya megcsókolja. Arcának szokatlanul nyugodt és szomorú kifejezése mégis megijesztette Mariskát.

Atalay akkor kezdett csak beszélni, mikor Anna néni magukra hagyta őket és betette az ajtót.

— Mikor utoljára itt voltam, haragban váltunk el, mondta az öreg, — most azért jöttem, hogy megbékítselek. Ha megbántottalak volna, bocsánatot is kérek . . .

— De édesapám! vetette közbe Mariska.

Csudálkozva nézett az öreg arcába. Eleintén azt hitte, gúnyolódik, csakhamar azonban meg kellett győződnie, hogy Atalay komolyan beszél.

— A mi utaink nagyon elváltak, folytatta az öreg. — Te függetlenítetted magadat és a saját tetszésed szerint élsz. Engem az nagyon bántott, mivel a családukban ilyesmi eddig szokatlan volt, de most már belátom, hogy tiltakozásom nem volt igazságos. Elfogadom azt a teóriát is, hogy neked jogod van az élethez, vagy ahhoz, a mit életnek nevezesz . . . Te letetted a nevemet, megszüntettél minden összeköttetést a családommal, nem kérsz és nem fogadsz el tőlünk sem oltalmat, sem segítséget, — nagyon igazságtalannak kellene tehát lennem, ha ezek után még valami jogot formálnék hozzád . . .

— De édesatyám, mire való mindez? kérdezte Mariska, a kit végtelenül szomorított ez a beszéd.

— Mindjárt meg fogod tudni . . . Mi tehát megegyeztünk abban, hogy nem vetünk egymásnak gáncsot . . . Mindegyikünk éljen a maga rendszere, a maga kedve vagy szélsége szerint . . . Nem igaz? Neked is vannak bizonyos életföltételeid, nekem is. Az én életföltételeim közé az is tartozik, a mit közönsegesen becsületnek szokás nevezni . . . Nem akarom annak belső értékét mérlegelni, de ha már máig megvoltam vele, a jövőben sem

szeretném nélkülözni, mivel bizonyos fokig a megszokás embere vagyok . . .

Az utóbbi megjegyzésre, melyből kicsengett a keserűség, Mariska fölemelte a fejét, aztán kissé összeráncolta a szemöldökét.

— És ki akarja megfosztani attól, a mit közönségesen becsületnek szokás nevezni? kérdezte bizonyos kicsinyléssel a hangjában.

— Az ember csak önmagát foszthatja meg a becsülettől, mondta Atalay. Hogy őszinte legyek, én ma nem tudom, hogy tisztességes ember vagyok-e még, vagy nem . . . Megtudhatnám azonban, ha őszintén felelnél egy kérdésemre.

— Mi az? kérdezte Mariska, a kinek idegessége nőttön nőtt.

— Hallgass ide, folytatta Atalay, — majd elmondom, hogy mi történt . . . pénzzavarban voltam . . . Hogy segítsek a zavaromon, egyik vagyonos barátom szívességéhez kellett folyamodnom. Ő adott is pénzt, annyit, a mennyit kértem tőle. Utólag azonban kétségeim támadtak, hogy helyesen cselekedtem-e? . . . Az a jóbarátom Hajdu Balázs!

Atalay e szavaknál majd elnyelte a leányát a szemével. Akármilyen véleménynyel volt is Mariska felől, abban az egyben nem kételke-

dett, hogy a leánya pénz dolgában épp annyira érzékeny és gavalléros gondolkozásu, akár ő maga.

Mikor most kiejtette Hajdu nevét, a leány arca tényleg lángvörös lett. Fölemelkedett a helyéről és boszúsan az asztalra ütött a kezével.

— Mi jutott eszébe! Hajdutól kért —? Ha pénzre volt szüksége, miért nem szólt nekem?

A generális arca pedig krétafehér lett.

— Tehát igaz! Tehát szereted!

Az ijedtség egész tehetlenné tette . . . A leálynak pedig harag és a szégyen elvette önuralmát. Mily kínos és lealázó, hogy az öreg belekeverte a pénzkérdést az ő szerelmi idilljébe. Mit gondol majd Hajdu?

— Tehát szereted! — kiáltotta Atalay.

Ez a fölényes, birói hang dühbe hozta a leányt.

— Igen, szeretem! És ha szeretem, az nem ok arra, hogy ön pénzt kérjen tőle!

A szavaiban nem volt semmi, de a hangjában, az arcában és főleg a szemében volt valami, a mi megnyugtatta és lecsöndesítette a generálist. Valami, egy gyerekesen dacos kifejezés, a melyről megint ráösmert az ő leányára, az ő hóbortos és becsületes Mariská-

jára. Ez a pillanatnyi benyomás oly erős volt, hogy egy csapással ledöntött és megcáfolt minden gyanút és vádat. A generális megkönnyebbülten lélegzett föl, aztán szinte zavartan fordította el a pillantását, mintha attól félne, hogy Mariska kiolvashatna belőle valamit a tiszta, erős tekintetével.

— Szereted Hajdut és ő téged — persze — most már értem, feleségül akar venni és Tatáry — óh, a gazember! A gazember!

Atalay hirtelen megragadta Mariska csuklóját és akkorát rántott rajta, hogy a leány eleje perdült, szemtől-szemben állva vele.

— Te, Mariska, meg mersz esküdni az édesanyád emlékére, hogy Tatáry nem volt a kedvesed?

— Elment az esze? szólt a leány lángvörös arccal.

Az öregnek végtelenül jól esett ez a gorombaság. Most már esküt sem kívánt tőle.

— Foszlányokká tiprom a koponyáját — a cipőm sarkával . . .

A leány vállat vont. A tízezer rágalmazója közül miért éppen Tatáryt? Az öregben annyira forrt a méreg, hogy nem hallgathatta el fölindulásának okát.

— A nyomorult! Azt mondta: »Ha valakinek viszonya volt egy nővel, a kit aztán feleségül akar venni a legjobb barátja, kötelesség-e fölvilágosítani a vőlegényt?« Hajdu elsápadásából tudom, hogy ez neki szól, de nem értettem az összefüggést . . . Most már értem!

Mariska meglepő nyugalommal hallgatta édesatyját.

— Mikor történt az a kaszinóban?

— Tegnapelőtt éjjel . . .

— Tegnapelőtt? Azóta nem láttam Hajdut . . .

A nyíl tehát elevenre talált!

A leány most halványodott csak el . . . Aztán leült és kezébe támasztva homlokát, gondolkozni próbált a helyzetén. Az öreg aggódva nézett az arcába.

— Azt hiszed, hogy Tatáry megjegyzése hatással lehetett Hajdura?

Mariska némán vállat vont. Pedig nemcsak hitte, de tudta is, hogy nagy, talán elháríthatatlan akadály emelkedett kettőjük között. A mióta megvallották egymásnak szerelmüket, egyetlen nap sem telt el anélkül, hogy ne látták volna egymást. Milyen lelkiállapotban lehetett most Hajdu, hogy két egész napig távol tudott tőle maradni?

Most egyszerre úgy rémlett neki, hogy belelát Hajdu lelkébe. Tudta, hogy milyen büszke és érzékeny ember és eltudta képzelni, milyen elkeseredett és fájdalmas harc folyik most a hiúsága és a szerelme között. Hogy nem gondolt mindezekre eddig? Óh, hiszen eddig egyáltalában nem gondolt semmire, csak szeretett . . . Eddig úgy élt, mint a virág vagy a madár, öntudatlan boldogságában. Most megint homo sapiens-szé lett és mihelyt gondolkozott, már szenvedett is.

Mi lesz ennek a vége? Előre tudta: Hajdu be fogja váltani a szavát, melyet némán leköött neki, és feleségül fogja venni. Hajdu nem tehetett másképp . . . S ő neki, hozzá szabad-e neki menni ilyen körülmények között? Hideg borzongott végig rajta és a szíve mintha megszűnt volna dobogni.

Érezte, hogy ha tovább keresi a kérdés megoldását, olyan útra fog térni, mely örökre eltávoztatja a boldogságtól. Pedig keresni kell a megoldást!

Atalay uram egyszerre azon veszi észre magát, hogy ő megint fölösleges, vagy legalább is mellékes szereplő. Az apai tekintély, a bírói szigorúság, az erkölcsös fölháborodás kárba vészett; ő maga jelentéktelen epizód-

alakká lett, a főcselekvényt mások bonyolítják. A leánya ügyet sem vet rá, hanem ott áll az ablakfülkében, márványfehér arccal, egy mozdulatlan, mély redővel a szemöldöke között. Az öreg alig meri háborgatni.

— Mi lesz hát, Mariska?

— Majd előteremtem a pénzt...

— Miféle pénzt? Ki beszél itt pénzről?

— No igen — hogy kifizessük Hajdut...

Vagy úgy! Atalay arca lángvörös lesz, de nem szól már semmit.

A leány aztán a szomszédszobába megy, a hol jó ideig marad, a generális pedig azon gondolkodik, hogy menjen-e vagy maradjon? Anna néni marasztalja. Azt mondja neki, hogy várja meg Hajdu Balázst, a kiért Mariska éppen az imént küldötte el a cselédet. Atalay kissé megszeppent... Mit akarhat a leánya Balázstól? Csak nem valami pletyka jár a fejében? De nem! Ebben nyugodt lehet; erről az oldalról ősméri a leányát!

Tíz perc múlva belépett Hajdu. Kissé zavartnak látszott, mikor belépett és csudálatosnak találta, hogy Atalay a leányánál van.

— Mariska itthon van?

E percben a leány rájuk nyitotta a szomszéd szoba ajtaját. Az egyedülletet arra hasz-

nálta föl odabenn, hogy levetette a csinos pongyoláját és egyszerű, szürke utcai ruhát vett magára. Atalay azt a megfigyelést tette, hogy leánya ebben a ruhában jóval soványabbnak és sápadtabbnak látszik.

Mariska mosolyogva nyújtotta kezét Hajdu felé.

— Isten hozott! De régen nem mutattad magadat!

Aztán, mielőtt a fiatal úr még valami mentségen gondolkozhatott volna, gyorsan folytatta:

— Tudod, hogy miért hivattalak? Hogy egy nagy ujságot közöljek veled... Meg fogsz lepődni!

Pillanatnyi szünetet tartott, hogy mély lélegzetet vegyen. Látszólag nyugodtan állott szemben Hajduval, csak görcsösen ökölbe szorított keze árulhatta volna el a belső felindulását, összeráncolt pillája alul élesen a barátja arcába nézett.

— Képzeld, Amerikába megyünk! mondta.

Észrevette, hogy Hajdu elsápad és szavainak hatását mérlegelve, lassan folytatta:

— Sebastiani, a párisi imprezárió, már tett nekem ajánlatot... Most elhatároztam, hogy elfogadom... Pár nap múlva útra kelek...

Hosszú, rettenetes szünet következett. A leány feszült figyelemmel tekintett Hajdu arcába, türelmetlen lelke ott függött a fiatal ember ajkán. Rajta a sor, hogy beszéljen. A mit most mondani fog, attól függ minden.

És Hajdu beszélt...

— El akarsz menni? Amerikába? Mit jelent ez? Igazán nem értelek...

Olyan zavartnak látszott, mintha tényleg nem értette volna meg tisztára... Meg is ijedt és csudálkozott is. Láttá, hogy itt valami rendkívüli dolog készül, de hamarjában nem tudta, hogy neki hogyan kell majd a megváltozott viszonyok között viselkednie... Annyi bizonyos, hogy Mariska a házasságot nem tartja olyan elkerülhetetlennek, mint tartotta ő maga... Valami belső örömujongás cikázott végig a lelkén, gyorsan mint a villám... Ime, most jóra fordulhatna minden! A becsület ellen nem vét, a gyöngédség ellen sem; a leány akarata is teljesül, az övé is; a kecske is jóllakik, a káposzta is megmarad!

— Azt csak nem teszed? ismételtette Hajdu. — Ugy-e, nem?

— Megteszem! Megteszem! mondta a leány halkán és szomorúan.

Eleget tudott már! Ha ez az ember őt

szeretné és magának kívánná, akkor nem szaporítaná most a szót, hanem megragadná és megfenyegetné: Bolond! Hogy mersz ilyenre gondolni? Azt hiszed, hogy eleresztelek?

— De legalább nem maradsz sokáig? kérdezte tovább Hajdu,

— Majd meglátom . . .

Ez a habozó ovatosság a leány fejébe kergette forró vérét. Sarkon fordult, bement a szobájába és magára csapta az ajtót.

— Mi lelte? kérdezte az öreg úrtól Hajdu.

— Isten tudja! Semmit sem értek az egészből.

A fiatal úr még ott maradt egy félóráig, aztán, miután kétszer is bekopogtatott Mariska ajtaján, a nélkül, hogy barátnője válaszra érdekesítette volna, zavartan eltávozott. Atalay megígérte neki, hogy még az este meg fogja neki magyarázni Mariska különös magaviseletét.

A leány azalatt fáradhatatlan léptekkel mérte végig a szobáját. Az ablakból a kályhafülkéig hat lépés volt, ezen az egyenes vonalon kimért sebességgel haladt föl-alá, mint az óra ingája.

Atalay a szomszéd szobából hallgatta lépteinek egyhangú neszt. Hat istentelen negyedóra telt el így. Már alkonyodni kezdett. A

generális ekkor elvesztette türelmét és erőlyesen megzörgette az ajtót.

— Mariska! Hé! Mariska!

A leány végre kinyitotta az ajtót és csudálkozva nézett az édesatyjára.

— Mi baj?

— Mit csinálsz odabenn?

— Semmit... föl-alá jártam...

— Mit jelent egész viselkedésed?

— Az én viselkedésem?

— Azt mondtad, hogy Amerikába akarsz menni...

Mariska, a kit a másfélórai séta a keskeny szobában egészen elkábított, most értette csak meg, hogy miről van szó. Hirtelen az apja nyakába fonta a két karját, a mit már nagyon régóta nem tett és halk behízelgő hangon könyörgött neki:

— Ugy-e, velem jó?

— Amerikába? Hát tényleg oda kívánczol!

— Oda! Vagy bárhová... Csak el innen! El, messzire!

Egy könyecsepp szivárgott a szemébe. Mikor azonban a generális, a ki egész életében mástól sem félt, csak a siró asszonyoktól, megszeppenve nézett a szemébe: a leány elmoso-

lyodott. Aztán erőszakkal leültette az öreget maga mellé és miközben fogva tartotta a kezét, édes mosolylyal az ajkán beszélni kezdett hozzá.

— Jöjjön velem, édesatyám! Majd lerójjuk a tartozásunkat és úgy megyünk el, hogy egyikünk se lesz adósa senkinek... Mi marasztalna itt bennünket? Semmi! Meglássá, hogy milyen jó dolgunk lesz majd! És nekem szükségem van magára, nagy szükségem...

Az öreg úr megcsóválta a fejét.

— Mi szükséged lehet rám, vén naplopóra? kérdezte őszintén.

A leány már nem mosolygott, hanem szomorúan tekintett reá.

— Az Istenért, hát nem látja, hogy milyen rettenetesen egyedül vagyok a világon?

MARISKA egészen komolyan készülődésnek látott. Másnap már megjött Sebastiani távirati válasza. Azt üzenté a leánynak, hogy jőjjön Párisba, olyan hamar, a mint teheti, egyszersmind nagy hitelt nyitott neki egyik budapesti banknál, »hogy gyorsabban lebonyolíthassa az ügyeit.«

Mariska igazgatója sokkal okosabb ember volt, semhogy be ne látta volna, hogy a minden áron távozni akarót nincs módjában marasztalni. Sok ember pótolhatatlan a maga helyén, de senki sem nélkülözhetetlen. Az alkudozás kettőjük között már csak a bánatpénz nagysága körül folyt.

Hajdunak, mikor másnap újból meglátogatta Mariskát és tanuja volt a komoly készülődésnek, különös ötlete támadt. Hátha csak ügyes provokálás ez az egész útiterv? Hátha afféle vaklövés, melynek az a célja, hogy őt, Hajdut, megszólaltassa, nyilatkozásra kényszerítse? A következő pillanatban már szégyelte ötletét. Ő különben nem volt sem nagyon cinikus,

sem határozottan szkeptikus ember, de mióta közelebb lépett a színházi cselszövések és hazugságok világához, maga is megváltozott sok tekintetben.

— Miért akarsz tulajdonképpen Amerikába menni? kérdezte Hajdu.

— Pénzt akarok szerezni, sok pénzt...

— Jól meggondoltad az elhatározásodat?

— Nagyon jól...

— Tehát megmásíthatatlan?

— Megmásíthatatlan.

— Hátha akadna mégis egy mód...

A leányt, a ki e percben belelátott a lelkébe, mosolyra készítette óvatosságával.

— Beszéljünk másról...

Néhány nappal az elutazás előtt Hajdu nem kételkedhetett többé elhatározásának komolyságában. És nem lett volna férfi, legalább is nem lett volna igazi férfi, ha a válás gondolata nagyon boldogtalanná nem tette volna. Egy álmatlanul töltött éjnek köszönhetette azt az erős elhatározását, hogy nem fog elválni Mariskától. Szereti, nem bocsátja el magától, ha kell, erőszakkal is megakadályozza elutazását. Az egész útiterv egy szerelmes és ideges nő önsanyargató ötlete, a melyet azonban nem szabad és nem lehet komolyan venni...

Másnap már korán reggel fölkereste barát-nőjét. Mariska a földúlt lakásban állott és hangos szóval vezette a csomagolást. A bútorokat mind eladta a zsidóknak, csak ruháinak és könyveinek egy részét akarta magával vinni. Hajdu a barátnője hangos viselkedésében valami fölösleges tüntetést látott, a mi elkedvetlenítette.

— Mire való ez, Mariska? Csak nem képzeled, hogy eleresztelek?

Két munkásember jött a szobába, hogy kivigyék a kerevetet. Mikor nehéz lépteik eltávoztak, Hajdu újból megszólalt.

— Csak nem képzeled, hogy eleresztelek? Szeretlek és te is szeretsz, az már nem titok közöttünk... Ha szeretsz, vagy ha valaha szerettél, akkor nem okozhatsz nekem ilyen fájdalmat...

— Ha én is szeretlek, akkor én is szenvedek, válaszolt Mariska, — tehát nem érdemlek szemrehányást...

Megint háborgatták őket és Hajdu idegessége nőttön nőtt.

— Tudod, hogy nőül akarlak venni? kérdezte később.

— Tudom, válaszolt Mariska szelíden.

— És nem fogsz hozzám jönni?

— Nem!

Halkan, szinte alázatosan válaszolt, de azért megérzett rajta, hogy elszánt a csökönyösségig, hogy érzéketlen fog maradni minden könyörgeással és erőszakoskodással szemben. Ez a női makacsság, mely süket tud maradni a józan ész szavával szemben, eleve fölháborította Hajdut.

— De az Istenért, mit kívánsz hát?

— El akarok menni!

— Nem gondolod, hogy legalább is valami magyarázattal tartozol nekem?

— Hiába magyaráznám neked, a magyarázatomból nem értenél meg semmit... Vannak dolgok, a melyeket nem lehet megmagyarázni, a melyeket vagy megért az ember, vagy nem ért meg...

— Válaszolj legalább egy kérdésemre, de őszintén: szeretsz még?

Mariska olyan pillantást vetett Hajdura, mely megfagyasztotta benne a vért.

— Mire való az, édes barátom? Elhiszed, hogy teljes birtokában vagyok az ép eszemnek? Ha elhiszed, akkor elhiheted azt is, hogy meggondoltam mindent, megfontoltam, mérlegeltem — és hogy nem tehetek másképp. Nem lehet, ha mondom, nem lehet!

— Ha el tudsz tőlem válni, akkor nem is szeretsz igazán!

— Egy okkal több, hogy ne erőltessd a dolgot...

Ez a szofizma dühbe hozta Hajdut. Egyedül voltak a szobában, erőszakkal magához ölelte tehát a leányt. Úgy vélekedett, hogy az érintésének nagyobb szuggesztív ereje lesz, mint a logikájának. Csalódott a föltevésében. A leány hideg és nyugodt maradt, az arcán az elkedvetlenedés okozott csak némi változást.

— Bocsáss, kérlek...

Hajdu elpirult a gallérjáig. Most már bizonyos volt benne, hogy elvesztette Mariskát. Nincs már fölötte semmi hatalma; sem a lelke, sem a teste nem engedelmeskedik neki már. Ez az utóbbi tapasztalás kergette arcába a szégyen pirját. Tovább már nem mehetett; elérkezett a határhoz, melyet a büszkesége szabott eléje. Nem akarta magát még mélyebbre alázni, de Mariskát sem akarta nyugtalanítani.

Elérkezett az elutazás napja...

Atalay látható örömmel készült útra. Sokat unatkozott utóbbi időben és sok lealázásban volt része; új és mozgalmasabb életmódra áhítozott és valami foglalatosságot kívánt

magának. A foglalkozása ezentúl az lesz, hogy úti marsálja, állandó gavallérja és védelmezője lesz a leányának. Mariska máris oly gyöngédnek és hálásnak mutatta magát, hogy Atalay uram írgylésre méltónak találta a tulajdon hivatalát. Anna nénit is magukkal vitték. — Valami asszonyféle mégis csak kell mellém, mondta Mariska, — és Annánál alkalmasabbat keresve sem találhatnánk...

A generális igazat adott a leányának. Anna néni tényleg ideálja a gardedámoknak: akkor beszél, ha kérdezik, virrasztani mindig kész, ha öt percig magára van, rögtön alszik, a mellett nem pletykás, nem intrikus. Nagyszerű gardírozó masina, a melynek pátense milliókat érne.

A keleti futárvonat, a melylyel Mariskáék Párisba utaztak, éjféli félkettőkor indul el Budapestről. Más vonat nem indul abban az időben, a sötét és csendes pályaudvaron alig jár-kél egy-két ember, a kinek léptei felköltik az elhagyott óriás csarnok visszhangját.

Hajdu kikisérté barátait a vonathoz. Különös fásultság vett erőt rajta, az egész dolog azt a benyomást tette rá, mintha nem is valóság, hanem álom volna. Miután a kis társaság elhelyezkedett a hálófülkékben, Mariska a kocs

ajtájába állott és beszédbe elegyedett barátjával. Az utazásról beszélgetett meg a terhes vámvizsgálatról. Egyszerre félbeszakította önmagát és kezet nyujtva Hajdunak, így szólt hozzá:

— Ne feledje el a mai nap dátumát! Mához két esztendőre meg fogja érteni azt, a mit tettem, be fogja látni, hogy így kellett tennem és talán hálás is lesz érte...

Hajdu zavartan és meglepetten nézte a leányt. E pillanatban úgy látta, mintha Mariska lassan eltávolodnék tőle... Úgy is volt: a vonat megindult a nélkül, hogy indulását a szokott haranglárma jelezné. Már öt lépésnyire volt tőle, már tíz lépésnyire... Hajdu meglepetten, rettegve és dühösen állott ott...

Mi ez? Tehát mégis! Eltűrje ezt? Nem! Utána fut — megállítja — visszahozza...

Ezt azonban csak elgondolta, de nem tette meg. Annyit tett csak, hogy levette a kalapját és meghajolt. A vonatról egy fehér kendőt lobogtattak feléje, míg a sötétség el nem nyelte a kendőt és leányt vonatostól.

Gondolataiba mélyedve haladt Hajdu a kijárat felé. Ott egy siető ember jött vele szemben. Látásból ősmerte Hajdu: Horváth volt, az ujságíró.

— Megkéstem! mormogta Horváth. Aztán szelíd elkeseredéssel tette hozzá: — Én tulajdonképpen egész életemben mindenütt elkésem!

*

Talay Irma további élményei nem tartoznak e történet keretébe. Számot kell azonban adnom a nagy változásról, mely kevés idővel a művésznő elutazása után egyik ösmerősenek, — Tatárynak sorsában bekövetkezett. Tudjuk, hogy a volt főispán újabban egy milliomos házasság kombinációival volt elfoglalva. Ez a házasság — nem tudni miért — nem jött létre. Csütörtököt mondott Tatárynak egy második és egy harmadik kombinációja is. Akkoriban már humoros alakszámba ment a fővárosi pénzarisztokrácia körében, a hol rövid ideig tényleg divatban volt. A kaszinójában nem annyira nevetségesnek, mint inkább kellemetlennek találták Tatárynak azt a szokását, hogy boldoggal-boldogtalannal, leginkább pedig újabb ösmerőseivel, váltókat akart aláíratni...

Aztán valami csendes katasztrófa következett be: Tatáry egyszerre kimaradt a kaszinóból és később kitudódott, hogy nem tagja többé annak a társaságnak. Ennek a gyors

kilépésnek, illetőleg kiléptetésnek oka állítólag egy pincér volt, a ki nem akarta eltűnni, hogy a követeléseit pofonokkal fizessék meg.

Fölösleges, hogy Tatáryt tovább kövessük az elzúllás útján; a ki három esztendővel Talay Irma elutazása után még érdemesnek tartotta, hogy tudakozódjék utána, igen különös híreket hallhatott a legújabb pénzforrásai felől.

Voltak azonban emberek, a kik őszintén sajnálták a szép Tatáry sorsát és ezek sorába tartozott mindenekelőtt Zsezse néni meg a két barátnője, a kiket Mariska valaha a Diótörő- és Harapófogó-néni névvel tisztelt meg. Ők rossz néven vették azt is, hogy Tatáry elvált felesége hozzáment a főispán hajdani titkárához.

— Szegény Gidát az a perszona tette tönkre.

Az a perszona természetesen Mariska volt, a ki a fővárosi lapok szerint »háládatlan gyermek módjára hátat fordított a hazai múzsának, a ki rápazarolta mindenét...«

